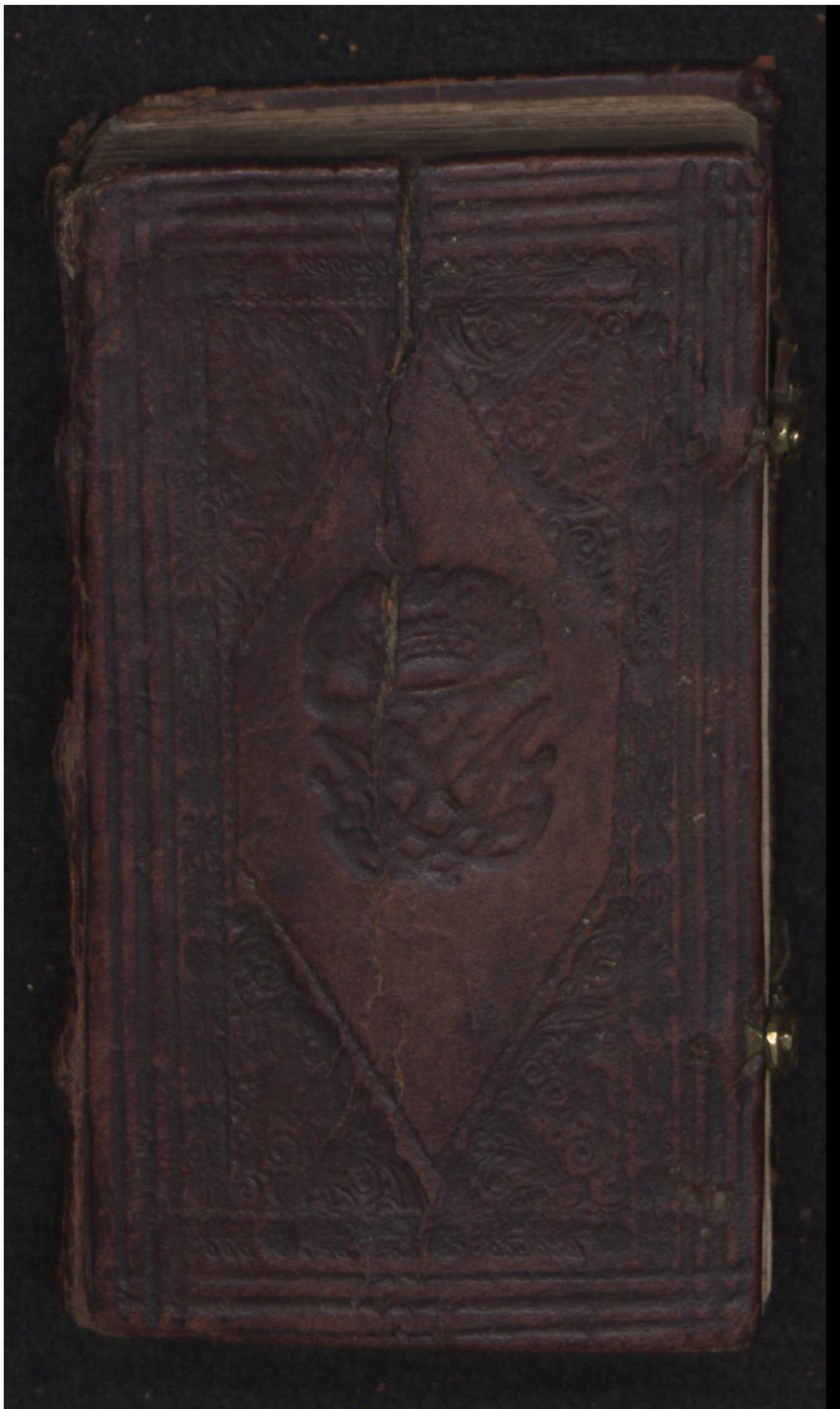

3-47
DA BOX

BOX

58

Denne lille bog
haver jeg fåter Hen
foræret

Truls Johanssøn
Witt
Oleby

Dennen Bog
Til Hørende mig
Engebret Oursen
fra Strømsøg
J Laade Skong
Eken

Boriths Lidsla
No 1173

ller nyttee
bog/ihvilcke
telige Ler
Article
Spør
PHILIP
LAN
Fordan
Prenter i
Ludo

Manual

eller nyttelig Haand-
bog/ i huilcken den rette Chri-
stelige Lerdoms ypperste
Artickle forklaris paa
Spørssmaal oc
Suar.

PHILIPPVS ME-
LANTHON.

Fordansket aff Peder
Tidemand.

Prentet i Rostock hoss
Ludowich Dietz.

M. D. LVIII.

H
T

Erlig oc Velbyrdig Mand Herluff Trolle til Hillerødzholm.

Guds Naade formedelst hans Enbaarne Søn Jhesum Christum vor eniste Meglere oc sande Hielpere/ Amen.

Sjden den tid at Dieffuelen offuerwant vore første Foreldre Adam oc Heua i Paradis vti det første aar Verdē bleff skabt/ da haffuer hand nu mere end halffsiette tusinde aar studeret oc arbeydet paa/ at forføre met falsk lerdom den Christelige Kircke/ oc formende Guds ord. Thi huor som Guds ord forfalskis oc icke forkyndis retteligе/ eller oc aldelis fordempis/ der er det icke muligt/ a[illegible]and kand komme [illegible]l Guds naade/ eller faa Syndernis [illegible]edelse

 oc det

oc det euige Liff. Lige som mand haffuer der imod / huor Guds ord er oc forkyndis rettelige / det klare oc sande liuss / som lærer oss at kiende Christum oc viser oss til det euige liff. Derfaare / lige som Dieffuelen i Paradis brugede den listige Hugorm / at hand skulde vere Actor i dette Spil / oc taler lige som Balaams Asininde / oc hand er selff Poeten / oc besuiger den høye ypperlige Menniskelige nature / som vaar skabt til Guds rette Billede / Saa haffde hand stedze siden den tid / haffuer paa denne dag / oc vil beholde til verdens ende sine Actores oc lemmer / som icke aleniste met suerd oc mact / men meget mere met falsk lerdom oc Ketteri arbeyde paa at forfalske oc foruende Guds sande ord oc den rette lerdom. Som hand oc icke lenge effter Adams fald / opuacte Cain imod Abel / Jsmael imod Jsaac / Esau imod Jacob / Pharaonem imod Jsraeliterne / Hedninge imod Jøderne / falske Propheter imod de rette Propheter / Phariseer oc de ypperste Pre-

ster

ster imod Christum selff. Oc alligeuel denne lerdom bleff stadfest met store iertegen oc vnderlige gerninger / saa loed hand dog icke aff at opuecke Jøder oc Hedninge imod Christi egne Apostler. Oc siden opuacte hand fremdelis Antichristen met sine Tilhengere oc andre Kettere / formedelst huilcke hand haffuer gruselige formørcket den rette lerdom oc Christi ære. Oc huad ville wi tale om den fremfarne tid/efftterdi at Dieffuelen alt for meget lader skalcken til syne i denne vor neruerendis tid met Gendøbere/ Sacramente Suermere / met Interim oc vtallige andre vildfarelser.

Det er nu ved sin aar siden at der bleff en vforstandig mand Theobaldus Thamerus sæt til Predickere i Franckfort hoss Meyen / Denne samme Thamerus vdspide i sin predicken mange bespottelige ord imod vore Kircker / hand haffuer oc screffuit Bøger / i huilcke hand staar fast der paa / at Hedninge haffde ocsaa Christum / fordi at de viste louen/

 clou=

oc lousens forstand er Christi Gud=
dom / oc at Guds Søn obenbaredis
aleniste i mandom / for dēne sag skyld /
at hand vilde lære oss Louen met sin
predicken oc fuldkomne Exempel / oc
at denne skilsmisse er mellem det gam=
le oc ny Testamente. At det gamle læ=
rer / at holde den Guddommelige lou
for vor egen nytte oc gaffn skyld. Men
det ny lærer at holde Louen Gud til
ære / icke for vor egen nytte skyld. Saa
beblander forneffnde Thamerus den
Heydenske oc Christelige Kircke / oc
Dieffuelen bruger i denne siste tid /
mange listige fund oc atskillige lem=
pe / saa meget som hannem muligt er /
til at foruende oc fordempe / den rette
Lerdom oc oprette Ketteri oc vildfa=
relse.

Jmod denne oc anden saadan
vildfarelse skulle wi offte betracte den
Guddommelige lerdom / oc styrcke oss
der met / oc aluerlige bede Gud om sin
naade oc Hellig Aand.

Oc wi skulle besynderlige imod
denne vildfarelse / retteligе kiende Je=
sum

sum Christum Guds Søn / oc skille hannem fra alle Propheter oc Lærere / som hand selff siger / Dette er det euige liff / at de kiende dig eniste sande Gud / oc Jesum Christum den du vdsende. Her skal mand nu rettelige giøre skilsmisse mellem Louen oc Euangelium / som der staar in Johanne: Louen er giffuen formedelst Moisen / men Naade oc Sandhed ved Jesum Christum.

Och alligeuel Louen er ocsaa Guds høye Visdom / saa er hun dog icke en predicken om Guds naade / huorledis arme Syndere skulle anammis til naade igen for Christi skyld / oc dette er it sant ord / der Paulus siger / Louen giør vrede / som oc alle Menniskis hierte fornemme / oc komme i forferdelse / naar som Gud formedelst Louen obenbarer dem sin vrede.

Oc der imod siger Euangelium / at wi faa visselige syndernis forladelse oc bliffue Gud behagelige for vor Herris Christi skyld / vden vor fortieniste formedelst troen. Oc naar som

Guds Søn opuecker denne trøst i vort hierte formedelst Euangelium/oc drager oss fra Helffuedis angist/da giffuer hand oss sin Hellig Aand/oc giør oss arffuinge til det euige liff oc salighed. Saa haffue wi formedelst hannem Naade oc Sandhed/det er/det sande euige gode/icke en skugge eller løss tancke om Gud/icke en arm ælendig retferdighed/Men det euige liff/i huilcket wi skulle kiende Gud met en klar beskuelse/oc hand skal skinne i oss/oc opfylde oss met sin klarhed/sin Vissdom/retferdighed oc fryd til euig tid. Dette gode kalder Johannes sandhed/Det giffuer huercken Moises eller Lousens predicken/men Guds eniste Søn er denne Meglere/formedelst huilcken wi faa disse thu ligende fæ/Naade oc Sandhed.

Nu siger Thamerus/at Guds Søn anammede aleniste fordi Menniskelig Nature paa sig/at hand vilde predicke oss Louen/oc sette oss it fuldkommit Exempel faar øyen.

Der imod skulle wi vide/at der

ere mange ſtørre ſager / huor faare
Guds Søn anammede Mandom/
Som Johannes ſiger / See / det er
Guds Lam / ſom bær Verdens ſyn-
der. Item/ Paulus ſiger / Gud haff-
uer ſkicket denne til en Forligere for-
medelſt hans Blod. Gud ſette ſin
deylige Viſſdom / Louen / i oſſ / i den
førſte ſkabning / oc dette ſkabte liuſſ i
oſſ/ bleff icke aldelis vdſluct effter ſyn-
den/ Men det bliffuer i oſſ lige ſom
forſtand paa tal / ſom alle Menniſke
befinde / Oc Gud forkyndede alliges
uel aff ſit beſynderlige raad/denne ſin
Viſſdom/ ſom er/ louen/ met obenba-
re herlige vidnisbyrd/ oc met klar røſt
aff Sinai bierge. Men ſin Søn vd-
ſende hand/at hand ſkulde vere it Of-
fer for oſſ/ oc bære vor ſtraff/til at ſtil-
le den Guddommelige vrede / at wi
for denne Søns ſkyld ſkulde anam-
mis til naade igen / oc at Synden oc
Døden ſkulde formedelſt denne Frel-
ſere vdſlettis i den Menniſkelige na-
ture/oc det euige liff oc euig retferdig-
hed ſkulde giffuis oſſ igen/Der faare

er hand Gud och Menniske.

Det Menniskelige slecte haffde syndet/der faare skulde oc it wskyldigt Menniske bære straffen/ at den Menniskelige nature skulde bliffue behulpen/ oc fordi vant vor Frelsere seyer i den Menniskelige nature. Oc paa det denne betalning skulde vere diss høyre oc verdigere/ oc mulig at bære / da er denne Meglere ocsaa Gud. Thi det vaar wmuligt at noget Creature kunde bære denne Guds vrede.

Dette er nu sagd til en paamindelse/ at wi io skulle giffue vel act paa/ at Dieffuelen stedze oc altid opuecker falske Predickere / som haffue den anseelse at de ere fromme / oc vdspi dog icke andet end sielens forgifftelse aff hierte oc mund / oc met it falskt skin forføre de fattige Christne / fra deris rette Hyrde Christo Jesu.

Der faare er det vel nyttelig/ paa det wi kunde vocte oss fra allehonde vildfarelse / at mand icke aleniste daglige lærer oc predicker der imod/ men at mand ocsaa scriffuer oc lader

Bøger

Bøger vdgaa / i huilcke den Chriſte-
lige lerdoms Artickle ere rettelige be-
fattede / oc beuiſis met vidniſbyrd aff
den Guddommelige Scrifft / at huer
fattig Huſſbonde kand ocſaa vere en
Predickere i ſit huſſ / oc enten ſelff læ-
ſe / eller lade læſe ſaadant / ſig ſelff oc
alle andre i hans huſſ til beſtyrckelſe
imod al vildfarelſe.

Der til er denne lille Bog gant-
ſke nyttelig / i huilcken den verdige
Herre Philippus Melanthon forkla-
rer vor Chriſtelige lerdoms ypperſte
Artickle grundelige aff den Hellige
Scrifft paa Spørſſmaal oc Genſuar /
paa det at huer Chriſten ſkal diſſ be-
dre kunde lære / mercke oc beholde /
huad ſuar der giffuis til huert ſpørſſ-
maal beſynderlige paa alle Artickle.
Jeg bekiender frilige / at den ſtund ieg
nu i denne forledne Høſt vdſette dēne
lille Bog aff Tydſke paa vort danſke
Maal / da giorde ieg mig it ſtort
gaffn / oc fick icke ringe forbedring der
aff / lige ſom ieg oc formoder viſſelige /
at hun

at hun skal icke aleniste vere mange
Gudfryctige hierter behagelig / men
ocsaa giøre stort / ia euig nytte och
gaffn baade hoss oss oc vore Effter=
kommere.

Denne samme lille Bog kiere
Herluff vilde ieg lade vdgaa paa
Prenten vnder eders naffn / icke ale=
niste at forny der met vort gamle
kundskab / som wi nogle aar siden
haffde tilsammen (Thi venlig om=
gengelse forglemmis ocsaa snart / v=
den hun vndertiden opueckis met no=
gen kierlig paamindelse) men fordi
at i haffue stedze hafft oc haffue paa
denne dag / en hiertelig kierlighed til
Guds salige ord oc mene det aluerli=
ge / Huilcket der bør mere at actis / oc
er større loff / priss oc ære vert / end alt
det som er høyt / ypperligt oc kaaste=
ligt faar Verden / Bedendis eder yd=
mygelige / at i ville tage denne ringe
tieniste til tacke oc lade hende vere eder
behagelig. Den almectigste Gud
vor Herris Jesu Christi Fader / beua=
re eder naadelige fra al wlycke timelig

oc aandelig/Amen. Datum i Kiøb=
menhaffn de Hellige Englis dag.
Anno 1557.

Eders
Veluillige tienere
Peder Tidemand.

Register paa de Ar=ticle som forklaris i denne lille Bog.

ære

7. Om

Register.

Men-

Register.

17. Om

End paa dette Regiſter.

Fortalen.

En Allmectige/ sande Gud skabte visselige Engle och Menniske met it vnderligt raad / at hand vilde haffue Creature / huilcke hand kunde dele sin Vissdom oc godhed met / oc at de der imod kiende oc prise hannem. Oc hand der til met / effter Adams oc Heue fald / anammede Mennisken naadelige igen/ aff stor barmhertighed / for sin Søns skyld/ oc vil stedze oc altid forsamle sig en euig Kircke iblant det Menniskelige slecte.

Der

Der faare obenbarede hand sig met klare visse vidnisbyrd och Mirackel / Hand vdsende sin Søn / oc gaff en visser lerdom / ved huilcken wi skulle kiende hannem / rettelige paakalde / oc met ret lydighed ære hannem. Den samme Lerdom loed hand befatte i Propheters oc Apostlers scrifft / oc gaff vidnisbyrd der til / och binder saa Kircken til denne euige Lerdom / at der er visselige ingen Kircke / ingen Arffuing til den euige Salighed / huor som denne Lerdom icke er / som hoss Hedninge / Mahometister / Jøder / oc Paffuens Euangelij forfølgere. Thi saa siger S. Paulus / Der kand ingen anden grundual leggis / end denne

som lagd er / som er Jhesus Christus. Item / Johan: 17. Dette er det euige liff / at de kiende dig eniste sande Gud/ oc Jhesum den du vdsende / at hand er Christus.

Der imod ocsaa/huor som reen Christelig Lerdom bliffuer predicket / der er visselige Guds Kircke. Thi Gud arbeyder der krafftelige formedelst sit Euangelium / oc her ere i denne forsamling / stedze oc altid nogle Hellige och Vdualde som bliffue salige / som vor HERRE Christus siger / Mine Faar høre min røst.

Oc alle Mennisske ere plictige til / at vere lemmer i denne

rette Kircke. Oc de skulle haffue denne store trøst / At der er icke i andre Secter / Men i denne forsamling ere Hellige och Udualde Menniske / som ere Gud behagelige. Der faare siger David Psalm: 27. Dette eniste begærer ieg aff HERREN / at ieg maa altid bo i hans Huss.

Saa er det nu gantske nødtørffteligt / at mand planter oc beuarer den Christelige lerdom altsammen oc reen/huilcken Gud obenbarede om sit væsen och vilie / oc er befattet i Propheters oc Apostlers scrifft / oc in Symbolis Apostolico / Niceno oc Athanasiano. Met huilcke Lutheri Catechismus och

be-

bekiendelse komme lige offuer it/oc Confessio/ som bleff Keyseren antuordet i Augspurg/ Anno 1 5 3 0. Summa aff den samme Lerdom er her begreben skickelige oc forstandelige i efterfølgende Spørssmaal och Suar/ huilcke der giffue de enfoldige god vnderuisning.

Den

Den rette Chriſteli-
ge lerdoms hoffuit artickle
giorde i Spørſſmaal
oc Genſuar.

I.

Om ſkilſſmiſſe mel-
lem Chriſtelig lerdom oc
Heydenſk Religion/ oc
andre Secter.

1. Spørſſmaal.

Huad ſkilſſmiſſe er der mellem
den Chriſtelige lerdom oc
andre Secter:

Suar.

ALle andre Secter/Heydenſke/Mahometiſke ꝛc. ere gruſeligt/for-

dømt Affguderi/ oc haffue der til met ekon it lidet stycke aff Louen / om vduortis seder oc skick. Men aff Euangelio/ aff Syndernis forladelse formedelst Guds Søn Jhesum Christum/vide de inter. Oc effterdi de icke kiende/ oc icke ære Sønnen/da ere de borte fra den sande Gud/ oc optencke Affguderi/ ville icke at denne skal vere den sande Gud/som obenbarede sig formedelst den frelsere Christum.

II.

Om det Guddommelige eniste væsen/ oc tre Personer i Guddommen.

1. Spørssmaal.

Huor-

Huorledis skal mand kiende Gud?

Suar.

LIge som hand selff naadelige obenbarede sig/ oc hans obenbarelse er befattet i Propheters oc Apostlers scrifft/oc i den Christelige Tro. Der aff lære wi / at det er it eniste Guddommeligt væsen/almectigt/ forstandigt/ sant / got / referdigt / rent oc kyskt / barmhertigt / venligt/ friuilligt/ som aluerlige fortørnis imod Synden / oc syndige Creature.

Oc i denne eniste Guddom/ ere tre atskillige Personer. Den euige Fader / den euige Søn/ oc den euige hellig Aand. Oc den euige Fader/met Sønnen/

oc den hellig Aand/skabte Him-
mel oc Jord / Engle oc Men-
niske / oc alle andre Creature/
Lige som denne Artickel yder-
mere forklaris i Guds ord / oc
in Symbolis.

2. Spørssmaal.

Huorledis skal mand atskillie
Personerne:

Suar.

Den euige Fader er den
første/ almectige/ euige Perso-
ne/ fuld met vissdom / retfer-
dighed / godhed / sandhed oc
renlighed / som icke er født aff
en anden Persone / oc icke vd-
gaar aff en anden persone/men
fødde Sønnen / sit væsens oc
fuldkomne rette Billede aff e-
uighed/oc den hellig Aand vd-
gaar aff Faderen oc Sønnen/

oc denne almectige euige Fader/ met ſin euige Søn/oc euige hellig Aand / ſkabte friuillige alle Creature / Himmel oc Jord/ Engle oc Menniſke/ oc met Sønnē oc den hellig Aand opholder alle Creaturis væſen.

Den euige Søn/ er den anden almectige / euige Perſone/ fuld met viſſdom / retferdighed / godhed / ſandhed oc renhed/født aff euighed aff Faderen/ oc Faderens væſens oc fuldkomne rette Billede / født aff Faderen / der hand beſkuede oc betencte ſig ſelff/ Oc bleff oſſ ſaa obēbarit/ at denne Søn er den euige Faders Ord / ved huilcken den euige Fader vdſiger ſkabningens ſkick oc Menniſkens ſaliggiørelſe / oc bleff

vdſent aff begyndelſen / at for-
kynde Naadens foriettelſe / oc
at obenbare oſſ dette vnderli-
ge/allerlønligſte/Guddomme-
lige Raad / Oc denne eniſte
Sønnens Perſone/anammede
der effter paa ſig Menniſkelig
Nature i Jomfruens liff / oc
bleff beſkicket at hand ſkal vere
Meglere/ Offer / Forligere oc
Frelſere for det Menniſkelige
ſlecte/ oc den euige Fader giff-
uer formedelſt hannem oc for
hans ſkyld ſyndernis forladel-
ſe/retferdighed oc det euige liff/
och predicke embedet holdis
ſtedze oc altid ved mact/ oc en
euig Kircke forſamlis ved han-
nem/ oc den trøſt ſigis i de tro-
faſte Menniſkis hierte met E-
uangelio/at de kiende den euige

Fader/ Oc Sønnen giffuer ſaa met Euangelio oc trøſt / den hellig Aand i de trofaſte Menniſkis hierte/at de haffue liff oc glede i Gud / oc paakalde hannem rettelige.

Den hellig Aand / er den tredie almectige Perſone / fuld met viſſdom/retferdighed/god hed/ ſandhed oc renhed/ huilcken perſone der aff euighed vdgaar aff Faderen oc Sønnen/ oc hans væſen er kierlighed oc glede i Gud / oc hand giffuis i de trofaſte Menniſkis hierte formedelſt det Guddommelige Ord / at giøre trøſt oc glede i dem vti Gud/oc hand er en opueckelſe til at paakalde Gud/oc til al dydelighed/ſom S. Paulus ſiger Galat: 4. Gud ſende

sin Søns Aand i eders hierter/ ved huilcken i robe / Abba kiere Fader. Oc 2. Corinth: 3. Wi see i vor Herre Christum som vti en Spegel / oc bliffue omskiffte i det samme Billede/formedelst Herrens Aand.

3. Spørssmaal.

Huor faare skal mand kiende/ære oc paakalde tre Guddomlige Personer/oc icke mere / oc icke mindre:

Suar.

Thi mand skal saa kiende Guds væsen oc vilie/som hand selff obenbarede sig/ Nu er den Obenbaring om Faderen oc Sønnen klarlige oc vgensigelige vdtryct i det første Johannis Capitel / J begyndelsen

vaar Ordet/oc Ordet vaar hoſſ Gud/ oc Ordet vaar Gud/ꝛc. Oc denne obenbaring er oc tilkiende giffuen i mange klare Sprock / ia ocſaa ſæt obenbare faar øyen i vor Herris Chriſti Daab/ der de tre Perſoner betedis atſkillige.

Der neſt ere wi ocſaa forplictede til at kiende oc paakalde Gud i vor Daab / vti diſſe ord/ Jeg døber dig i Naffn Faders / oc Søns / oc den hellig Aands/det er/Jeg beuiſer met denne vduortis Daab ſom er befalen aff Gud / at den ſande Gud anammer dig til naade/ huilcken der er vor Herris Christi euige Fader/oc Sønnen Jeſus Chriſtus er den euige Faders rette Billede oc Ord. Oc

den Hellig Aand er en almectig Gud / som aff euighed vdgaar aff Faderen oc Sønnen/ Oc denne euige Fader anammer dig for Sønnens skyld / oc helliger dig mett sin Hellig Aand / oc denne sande Gud skalt du saa kiende oc paakalde/som denne Daab lærer dig/ oc ingen anden ting tilbede/ etc. Saa er oc denne obenbaring klarlige befatet i den Christelige tro.

Her skal mand ocsaa vide/ huad Persona kaldis / som er/ at det er icke dictet/eller en død tancke/ det er oc icke en wstadig omskifftelig ting / som henger ved it andet væsen / oc er icke it stycke eller atskillig ting/ Men det er noget som haffuer væsen/

er leffuende/ icke i mange/ men atskilligt/ enligt oc fornunstigt/det bæris oc icke oc opholdis aff it andet sambundet væsen/ Som/ du est en Persone/ men dit legeme er icke alene en Persone/ thi det bæris aff en meget mere dyrebar nature/ Som er/ aff Sielen/ oc naar som Sielen skillis bort/ da forgaar Legemet oc raadner.

4. Spørssmaal.
Huilcken Persone bleff Menniske:

Suar.

Den anden Persone/ som er/ Guds euige Søn/huilcken der er den euige Faders rette Billede oc Ord/hand tog menniskelig Nature paa sig i Jom-

fru

fru Maria / oc ere saa baade Naturer / den Guddommelige oc Menniskelige vnderlige sambaarne / at denne frelsere Jesus Christus er i en eniste Persone / Gud oc Menniske / oc disse Naturer i hannem skillis icke fra huer andre.

5. Spørßmaal.
Huor faare kaldis Guds Søn / Ordet:

Suaar.

Først fordi / at hand er aldelis den euige Faders rette Billede / som saa bliffuer født / at Faderen skuer sig selff. Item at Sønnen er denne Persone / formedelst huilcken Skabningen vdsigis / oc Creaturene bliffue saa skabte formedelst den

den ſamme vdſigelſe. Item/at
den Guddommelige foriettelſe
er formedelſt hannem vdſagd/
oc Guddomen oc den Guddo-
melige vilie oc naade er ſaa o-
benbarit / huilcken intet Crea-
turis viſſdom kunde ſee eller
finde. Fordi er der ſcreffuit in
Johanne/Sønnen ſom er i Fa
derens ſkiød/ hand vdſagde oſſ
det. Oc denne Søn er den Per-
ſone / ſom ſtedze oc altid taler
met Fædrene/oc holder Euan-
gelion ved mact / oc er krafftig
hoſſ det vduortis Euangelij
predicke Embede/ſom S. Pau
lus ſiger /Chriſtus ſom taler i
mig. Denne ſiger oc formedelſt
den vduortis Predicken trøſt i
dit hierte/ oc giffuer den hellig
Aand / ſom ſcreffuit er in Jo-
hanne/

hanne/ 1. Johan: 4. Der paa kiende wi / at wi bliffue i hannem / oc hand i oss / thi hand giffuer oss aff sin Aand / huilcken wi føle / naar som wi vti stor forferdelse / føle trøst oc glæde i Gud / oc bliffue reffne vdaff helffuede.

Denne forklarelse skulle alle forstandige Christne flitelige betencke met tacksigelse oc gudfryctighed / oc der hoss betracte dette vnderlige Raad/ huor faare Guds Søn er vdsent/ oc anammede Menniskelig nature.

6. Spørssmaal.
Huor faare bleff Ordet Menniske:
Suar.

Først

Først haffde Adam oc Heua icke kunde leffuit/der som de icke formedelst denne Søn/ Guds ord/oc formedelst forietelsen haffde bleffuit reffne aff døden/oc leffuende giorde igen/ oc det gantske menniskelige slecte haffde saa verit ødelagd / oc forgeffuis skabt. Jtem/ denne redning haffde oc icke skeet/der som det Raad icke haffde verit besluttet/ at Sønnen skulde tage Menniskelig nature paa sig /oc at den samme Persone skulde stille Guds vrede. For denne Personis skyld bleff den Menniskelig nature beuaret/ oc Adam oc Heua bleffue verquegede.

Der nest effterdi Mennisken haffde syndet/ da skulde oc

it Menniſke lide ſtraff / oc paa
det at denne ſtraff ſkulde vere
en fuldkommelig betalning/
da er oc denne Forligere Gud.
Item / intet Creature formotte
at taale denne pine. Item / eff-
terdi hand ſønderknuſer Hug-
ormens hoffuit / borttager
Synden oc Døden / oc giffuer
retferdighed oc liffuit igen / da
er hand Gud / Oc dette altſam-
men forarbeydis formedelſt
Sønnen / ſom er den euige Fa-
ders Ord / Thi forjettelſen vd-
ſigis formedelſt denne Perſo-
ne / oc Faderens vilie obenba-
ris / oc denne Perſone forarbey-
der formedelſt Euangelion liff-
uit oc trøſt vti de trofaſte Men-
niſkis hierter / oc er ſandelige
Immanuel / Gud met oſſ / oc
kraff-

krafftig i oſſ. Alligeuel nu at in-
gen kand fuldkommelige be-
grunde denne høye Viſſdom/
ſaa ſkulle wi dog i dette leffnet
lære en begyndelſe aff denne
Viſſdom/oc Guds ſtore barm-
hertighed / oc den kierlighed i
Sønnen til oſſ ælendige Men-
niſke ſkal flitelige betractis.

7. Spørſſmaal.

Huad er for en ſkilſſmiſſe mel-
lem Chriſtelig oc Heydenſk
paakaldelſe?

Suar.

Beſynderlige ere tho ſtore
ſkilſſmiſſer. Den ene paa Guds
vegne. Den anden/ paa Guds
vilie. Om den førſte ſkilſſmiſ-
ſe. Naar ſom Hedninge/Tør-
ckere/Jøder/ oc andre forblin-

dede Secter end rose der aff/ at
de paakalde Gud / som skabte
Himmel oc Jord / lige som de
oc tale oc scriffue der meget om/
saa ere dog disse deris tancker
idel løgn oc Affguderi. Thi
først er det vist at de tale icke til
den sande Gud / men optencke
noget/som er icke Gud. Fordi
att de ville icke haffue denne
Gud/ som saa met visse vidnis-
byrd obenbarede sig i sin ler-
dom oc vti sin Kircke / at der er
it Guddommeligt væsen / den
euige Fader/oc den euige Søn/
Faderens rette Billede oc Ord/
oc den hellig Aand / oc at den
euige Fader / met Sønnen oc
den hellig Aand / skabte alle
Creature / oc at Sønnen / som
er den euige Faders Ord/ bleff
vd-

vdsent / oc anamede Menniske-lig nature rc. Huo som nu bespotter Sønnen Jesum Christum / hand bespotter ocsaa den euige Fader / som det Sprock siger in Johanne / Huo som icke ærer Sønnen / hand ærer oc icke Faderen.

Der faare skulle wi alle aluerlige betracte i vor daglige paakaldelse / huad oc huem wi tale til i vor paakaldelse / oc wi skulle betencke / huad Gud er / oc huorledis mand skal kiende Sønnen oc den hellig Aand / som tilforn er til kiende giffuit / oc i saa maade skulle wi longt skille vor paakaldelse fra Hedninge oc Tørckere rc. Oc hiertet skal met troen see til den sande Gud / som obenbarede sig

 for-

formedelst vor Herre Christũ/ lige som hand siger / Jngen kommer til Faderen / vden for medelst Sønnen.

Det andet er / at Hedninge vide intet aff Megleren / oc om Gud vil bønhøre arme ælendige Menniske/oc huor faare hand bønhører dem/ effterdi de dog ere Syndere/ De skrige op i Lucten met tuil oc vtaalmodighed imod Gud/ Alt dette er bespottelse oc icke at bede/ Men wi skulle see til den rette Meglere Jesum CHRJstum Guds Søn / oc stadelige tro/ at Gud vil visselige vere oss naadig for denne Megleris skyld/ oc for hans skyld bønhøre oc hielpe oss / oc at hand formedelst denne sin Søn Jesum

Christum riffuer oss aff Helffuede/ giffuer oss Liff/ den hellig Aand/ Retferdighed oc det Euige liff/ som Sønnen siger/ Jngen skal slide mine Faar aff mine Hender. J denne Tro oc fortrøstning paa Megleren/ skal vor Bøn ske till den rette Gud.

III.

Om alle Creaturenis Skabning.

1. Spørssmaal.

Huo skabte Himmel oc Jord/ oc alle ting?

Suar.

DEr ere mange høye Lerdomme begrebne/ i den Artickel om alle Crea-

aturenis skabning / som ere for lange at opregne i denne stacke-de vnderuisning. Dog skulle Folck offte paamindis / att Skabningen skede aff alle tre Personer / oc den euige Fader / met den euige Søn / oc Hellig Aand / skabte alle andre ting / Himmel oc Jord / Engle oc Menniske / oc alle andre Creature aff inter / oc det giorde hād wtuingd oc aff sin fri vilie. Thi den euige Fader sagde Ordet / oc lignede alting i Ordet / formedelst huilcket Ord alting bliffuer skabt / oc formedelst den hellig Aand giffuis rørelse.

Der nest / Er det gantske nytteligt til trøst oc til paakaldelse / at vide der hoss / at Creaturenis beuarelse skal och for-

staas hoss skabningen. Thi
Gud er icke bortgangen fra sin
gerning/ som en Skibbyggere
gaar bort fra it Skib/der hand
haffuer bygd/oc lader der effter
andre styre det oc bøde der paa.
Men hand bliffuer hoss sine
Creature/hoss Himmel oc Jord/
Engle oc Menniske / oc giør
Jorden huert aar fructsomme-
lig / giffuer al grøde / Diur oc
Menniske/ krafft oc liff. Som
der er screffuit in Actis Cap.17
I hannem haffue wi liff/rørel-
se oc væsen.

Oc dette er ocsaa offuer-
maade nytteligt at mercke/ At
Gud holder sin skick i Creatu-
rene/ dog wtuingd oc aff sin fri
vilie/ hand offte forholder / oc
velsigner icke Jorder / oc lader

Men-

Mennisken dø / for store synders skyld. Der imod velsigner hand offte Jorden / giffuer sundhed oc karskhed / styrcker Naturen / och giffuer i andre maade lycksalighed/oc allehonde store gaffuer / sin Kircke til gode/ som hannem paakalder/ som hand siger Deut:30. Gud er dit liff / oc dine dagis langhed. Dette skal mand betracte i sin bøn / at mand kand vide/ at Gud haffuer alle Creature oc vort Liff i sin haand/oc kand oc vil hielpe / ocsaa offuer den naturlige almindelige skick.

IIII.

Om de første Menniskis fald.

1. Spørssmaal.

Huorledis bleff Menniſken ſkabt aff Gud i begyndelſen / oc huad aarſage er der til ſynden?

Suar.

DEtte ſkal mand holde gantſke faſt oc viſt / at Gud ſkabte alle Creature gode / ſom klarlige er vdtruct i den første Moſe Bog i det første Capitel. Oc det er viſſelige ſant / at Menniſken er ſkabt der til / at Gud ſkulde bo i hannem / oc Gud vilde dele ſin viſdom oc godhed met hannem. Der faare ſkabte hand hannem først ſaa / at hand begaffuede hannem met det høyſte gode / huilcket der er i hannem. Som er / met viſdom / ret-

ferdighed oc fri vilie/ at hand skulde vere Guds rette rene Billede.

Oc de første Menniske/ Adam oc Heua / skulde erffuit dette gode til deris Effterkommere/ der som de haffde bleffuit bestandige i lydighed. Oc Gud vilde hafft sin bolig och glæde i Menniskenn. Men Adam oc Heua ere formedelst Dieffuelens indskiudelse/oc aff deris fri vilie/bleffne det Guddommelige Bud wlydige / oc ere saa faldne i Guds vrede/ oc vti synden oc døden/oc ere saargiorde oc røffuede aff Mordeeren / Som saadant giffuis til kiende Luc: i det 10. Cap. Naaden bleff dem røffuit fra/saa at de vaare icke Gud lenger behageli-

gelige / oc miste der til met den
høye gaffue / det deylige Liuff
om Gud / i forstand / oc lydig-
hed i hiertet. Item / Liffuit.
Der offuer ere de saargiorde / at
deris Forstand er fuld met tuil-
actighed oc vildfarelse / oc hier-
tet fult met vskickelig tilbøy-
lighed / fortuilelse / oc dødelig
forferdelse / i allehonde bedrøff-
uelse. Oc Mennisken skulde
saa bleffuit / i den legemlige oc
euige død / der som Guds Søn
icke haffde bleffuit Forbedere
oc Meglere.

Her er det nytteligt at paa-
minde oc vnderuise Folck / at
det er visselige sant oc stadelige
troligt / at Gud er icke aarsage
til synd. Hand forarbeyder
hende icke / hand hielper icke

der til/ hand vilde icke at mand skulde bedriffue synd / Thi hand fortørnis gruselige der offuer. Men Dieffuelen oc Menniskens egen vilie er aarsage til synden.

V.

Om Synd / Oprindelig synd / oc gernings eller bedriffuelige Synder.

1. Spørssmaal.
Huad er Synd?

Suar.

I Den første Johannis Epistel er it stacket Sprock/ huilcket der lærer forstandelige huad synd er/ Som er/ at det er synd / der er imod Guds lou.

Denne tale skal mand vel betracte oc rettelige forstaa/icke aleniste om vduortis gerninger / Men ocsaa om al blindhed/ vskickelighed/ oc ond tilbøylighed / i alle Dieffuelens oc Menniskens kraffter. Oc mand skal der hoss forstaa / at den syndige Persone er fordi i Guds vrede/ oc skyldig til euig straff.

2. Spørssmaal.
Huad er Oprindelig eller Erffsynd:

Suar.

Oprindelig synd er at vere i Guds vrede/for Adams oc Heue første offuertrædelse skyld/ och for den metfødde blindheds skyld om Gud / oc onde til-

tilbøylighed/ som er kommen i
oss formedelst det samme fald/
oc denne synd er i alle Mennis-
ke som fødis aff Menniskelig
sæd effter naturlig skick/ oc for-
di ere de alle i Guds vrede/ oc
euindelige fortabre/ som icke
faa syndernis forladelse forme-
delst vor Herre Christum/ oc
bliffue igenfødde. Thi at lige
som Adams oc Heue nature er
forderffuit effter det Fald/ saa
ere deris børn/ oc alle Mennis-
ke/ som effter naturlig skick ere
fødde/ der effter forderffuede/
de ere icke Guds bolig/ men
fulde mett tuilactighed om
Gud/ oc fulde met ond tilbøy-
lighed/ Oc denne blindhed oc
vskickelige tilbøylighed stri-
der imod Gud/ oc er synd/ som
Pau-

Paulus klarlige siger Rom:8. At vere kiødelig til sinde / er findskab imod Gud. Der faare bliffuer it Menniske for denne synd skyld i euig vrede / straff oc fordømelse / om saa er at hand faar icke forladelse formedest Christum.

3. Spørssmaal.

Huad ere gernings eller bedriffuelige Synder:

Suar.

Bedriffuelige synder ere alle Gerninger imod Guds bud / induortis i Sielen oc vti hiertet / oc vduortis i alle lemmer. Oc den som dem bedriffuer oc giør / er ocsaa for deris skyld i Guds vrede oc fordømt / der som hand icke bliffuer om-

uent til Gud / oc faar synder-nis forladelse formedelst vor Herre Christum.

4. Spørssmaal.
Huilcken er Syndens straff?

Suar.

Her skulle Folck aluerlige vnderuisis / at syndens besyn-derlige straff er / den gruselige / euige angist / i huilcken Dieff-lene oc de fordømde Mennis-ke / skulle føle den retferdige oc Guds aluerlige vrede.

Der til met er der ocsaa straff i dette legemlige Liff / Som er / Døden oc allehonde legemlige plager. Alt dette er en begyndelse til den euige straff hoss de vgudelige.

Spørss-

5. Spørßmaal.

Huor faare haffuer Gud lagd Menniſken legemlige plager paa?

Suaar.

De ere lagde Menniſken paa for diſſe tre ſager ſkyld. Førſt / At wi der met ſkulle alle paamindis / at der er forſkel mellem dygd oc wdygd / oc at Gud er viſſelige it forſtandigt / got/ſant/retferdigt/kyſkt Væſen/ Oc fortørnis viſſelige paa alt det/ſom er genſtridigt imod denne hans viſdom. At wi nu ſkulle kiende denne ſkilßmiſſe oc retferdige vrede / da haffuer hand oc lagd legemlige plager/ huilcke der icke ere ringe / paa Menniſken.

Den anden / Gud vil met

disse legemlige plager holde vd-
uortis tuct oc fred ved mact/ oc
fordriffue Guds bespottere/
Menedere/Mordere/Røffue-
re/Horkarle/oc andre besmitte-
de met Blodskam. Oc Gud hol-
der selff fast paa denne Regel/
at vduortis synder skulle visse-
lige straffis legemlige end ocsaa
i dette leffnet/Som screffuit er/
Huo som tager Suerdet/hand
skal omkomme met suerdet etc.
Item/ om Blodskam / Vocter
eder / at Landet icke vdspir e-
der/ for Blodskam skyld / lige
som det vdspide de Cananeer.
Gud vil haffue vduortis tuct/
Der til gaff hand Louen. Nu
vaare Louen vden execution oc
straff ekon en skrøbelig røst oc
bulder. Der faare straffer Gud
selff

selff aluerlige der offuer oc forferdelige/ Som de store forstyringer i verden stedze oc altid beuise.

Den tredie sag er/ at mange Menniske paamindis aff saadan straff/ at de indfly til Gud igen oc bliffue omuende. Item / at de Hellige menniske stedze oc altid mere betracte Guds vrede imod synden / oc frycte Gud / troen oc paakaldelsen voxer oc formeris / oc bliffuer sterckere i dem. Lige som Paulus siger: Naar wi straffis / da tuctis wi / at wi skulle icke fordømis met denne Verden rc.

Oc efftherdi der er endnu i denne forderffuede Nature megen tuilactighed oc wskickelig bryn-

brynde. Der til met falde ocsaa nogle/ som haffue verit Hellige/ i vduortis store synder/ Som Aaron/Dauid/oc andre/ Da lader Gud de legemlige plager / end nu bliffue paa alle Menniske/ia ocsaa paa de Hellige i dette leffnit/ at de der met skulle paamindis / at betencke deris skrøbelighed / alligeuel den euige straff er borttagen. Der om ville wi tale ydermere / i det Spørßmaal / Huor faare de Hellige ere lagde vnder kaarßit.

V I.

Om den Guddommelige euige Lou/ oc om skilßmisse mellem de thi Bud / oc

andre louer i Moſe / ſom er/ Leuitiſke Ceremonier oc vduortis louer eller landslouer.

1. Spørſmaal.

Huor mange haande Louer ere i Moſe?

Suar.

DEn gamle ſeduanlige ſkick at dele de Louer i Moſe i tre dele oc at giøre ſkilſmiſſe mellem dem / er en nyttelig vnderuiſning / at lære folck om mange ſtore ſager / i ſaa maade.

Der ere tre haande Louer i Moſe / Nogle kaldis Lex moralis / Det kalde wi den euige Lou / eller dom imod Synden / i alle Menniſke / Som wi her

effter

effter ydermere ville forklare.

De andre Louer kaldis Ceremoniales / det er / om Kirckepral / om Offer / om ſkilſmiſſe paa mad / rc.

De tredie kaldis Juditiales / det er / Landzlouer / om arffue / landzfred / hoffuitſager / oc anden ſaadan ſkick / der Regimente ſkulle holdis i tuct oc fred met.

2. Spørſſmaal.
Huad er der for en ſkilſmiſſe mellem de thi Bud / oc Leuitiſke Ceremonier / oc Landzlou?

Suar.

Her ſkal mand vide at diſſe tho dele / den Leuitiſke Kirckepral oc den vduortis Landzlou

lou vaare beskickede til Israelss Regimente paa en visser tidt/ oc bleffue lige til intet giorde met Jerusalems endelige forstyring/ oc binde oss icke. Som der ere klare vidnisbyrd in Actis i det 15. Cap. oc i det Epistel til de Galater / som de Lerde skulle der ydermere haffue forstand paa.

Men denne del/som mand met it skrøbeligt naffn kalder/ Lex moralis/er icke en forgengelig Lou / eller først begynt met Mose / Men det er den euige / womskifftelige Visdom i Gud selff / oc retferdigheds euige Regel/ i hans Guddommelige vilie/ der hand aff wsigelig godhed / indtrycte i de fornumstige Creature. Oc

hand

hand haffuer altid der effter
uden affladelse / fra Adams
tid / beuarit oc forklarit hende i
sin Kircke / met Predicken. At
wi skulle vide / at hand er / viss /
god / sand / retferdig / kysk / oc
at hand vil / at fornumstige
Creature skulle vere hannem li-
ge / der faare delede hand den-
ne høye visdom met dem / huil-
cken der binder alle fornumsti-
ge Creature / huor faare Gud
oc visselige oc gruselige er vred
paa alle dem / som ere genstri-
dige imod denne hans wom-
skifftelige visdom / oc den for-
styre.

Oc denne Visdom kalder
mād met it almindeligt naffn /
de thi Bud. Thi at de besyn-
derligste Sprock ere skickelige
befatte-

befattede der vti/ huilcke mand oc skal saa forstaa / lige som Gud forklarede dem selff. Oc alligeuel intet Creature kand begrunde eller vdsige denne Visdom / Saa skulle wi dog som smaa Børn/ stedze oc altid lære paa de thi Bud/ oc vide at denne Lou binder alle fornumstige Creature / det er / Gud selff binder dem. Oc denne tale er en aluerlig dom imod alle syndige Creature / oc it vidnisbyrd/ at Gud er visselige vred paa dem. Oc denne dom føle alle Menniske/ naar som deris samuittighed falder i forferdelse oc angist / huilcken der er saa stor / at hand fører den legemlige oc euige død met sig/ om saa er / at der kommer icke
 trøst/

trøst / i det mand kiender vor
Herre Christum aff Euange-
lio. J saadan angist lærer mād
huad Louer er / oc ellers kand
mand icke vdsige det met Ord.

Der faare haffuer oc altid
den euige Lou / Lex moralis/
oc dom imod synden / verit fra
Adams tid / predicket i Guds
Kircke / Oc Christus tog hende
selff offte frem igen. Oc Pau-
lus siger / Formedelst Louen
kiender mand synden. Oc det
er aldelis vist / at det er Guds
vilie oc aluerlige befalnīg / at
mand skal predicke denne euige
Lou i hans Kircke / for disse
tho sager skyld / At wi der aff
skulle vide / huordan den ly-
dighed / der wi ere Gud skyldi-
ge / skal vere / oc kiende saa vor
syn-

syndige wrenlighed oc offuertredelse/ oc forferdis for Guds vrede. Oc at de omuende skulle haffue Guds ord / aff huilcket de kunde vere visse paa/huilcke gerninger der ere den rette Guds tieniste.

VII.

Skilssmisse mellem Louen oc Euangelio.

1. Spørssmaal.

Huor faare skal mand giøre skilsmisse mellem Louen oc Euangelium:

Suar.

DEnne skilsmisse er den aff de rette Hoffuit lerdome i Kircken. Oc der som mand lader hende vd-

stykkis (som hun haffuer verit vdslet hoss Papister) da følger der gruselig blindhed/ at mand dicter oc optencker/ at Mennisken ere retferdige formedelst deris egne gerninger/ oc fortiene syndernis forladelse met deris gerninger/ rc. Oc efftterdi alle Mennisfe dog føle synd hoss sig/ da bliffue de i tuilactighed/ kunde icke paakalde Gud/ oc siuncke endelige i fortuilelse oc den euige død/ oc vide icke huor faare Guds Søn bleff vdsent. Lige som Phariseer hoss Jøderne vaare i saadan blindhed/ oc haffde mist det rette forstand om Messia.

Men Gud opuecte stedze oc altid Propheter/ som predickede rette skilsmisse mellem

Lo-

Louen oc foriettelsen / lige som oc vor Herre Christus selff / oc Apostlene lerde der effter.

2. Spørssmaal.
Huad er da for en skilsmisse mellem Louen och Euangelio:

Suar.
Louen er denne euige Guddommelige Visdom / som sagd er / huilcken Gud oc indtryckte i fornumstige Creature i skabningen / oc her effter stedze oc altid forkyndede i predicke embedet. Hun lærer oc beuiser / at mand skal rettelige kiende Gud / oc at mand er hannem lydighed plictig / oc huorledis den samme lydighed skulde vere i alle vore krefftter. Oc hun er

saa effter synden/en forferdelig dom imod alle Menniske. Thi intet Menniske uden alene Guds Søn/haffuer denne lydighed altsammen. Oc Louen giffuer icke syndernis forladelse/ men hun bær aleniste vidnisbyrd om Guds vrede imod synden.

Oc alligeuel der ere hengde forjettelser hoss Louen / saa vdkreffuer hun dog en fuldkommelig lydighed der hoss. Hun siger icke / at Gud vil uden vor fortieniste forlade och borttage synden / rc.

Men Euangelion er rettelige den naadige / gledelige Predicken/om Guds Søn Jesu Christo/som i den Guddommelige Maiestatis underlige

Raad / er beskicket til en Meglere oc Forligere / oc til vor retferdighed / oc til en Saliggiører.

Denne Predicken straffer først alle synder / oc besynderlige disse store synder i det gantske Menniskelige slecte / at verden oc icke vil / effter forietrelser er giffuen / kiende Guds Søn. Der faare siger vor Herre Christus selff i det 16. Cap. Johannis. Den Hellig Aand skal straffe verden for syndens skyld / at de tro icke paa mig. Oc den anden Psalme siger / Osculamini Filium / Kysser Sønnen rc.

Oc hoss denne vantroens / oc alle andre synders straff / forkynder Euangelium denne euige/

ge/ naadige trøſt / At Gud vil viſſelige giffue oſſ for ſin Søns Jeſu Chriſti ſkyld / ſyndernis forladelſe/aff naade/ vden vor fortieniſte / gratis / Oc hand vil for ſin Søns ſkyld regne oſſ retferdighed til / oc anamme oſſ formedelſt troen til vor Herre Jeſum Chriſtum / huilcken der da ſiger oſſ denne trøſt i hiertet/ oc er i oſſ/oc giffuer oſſ ſin Hellig Aand/ oc giør oſſ Arffuinge til den euige Salighed.

Oc dette ſkeer icke anderleds / end aleniſte formedelſt troen/det er/naar ſom dit hierte er i ret angiſt oc forferdelſe/ oc troer Euangelio/ at dine ſynder ere dig viſſelige forladne for vor Herris Chriſti ſkyld/ oc

at

at Gud vil vere dig naadig/ oc
anamme dig for vor Herris
Christi skyld/ icke for Louens/
eller dine gerningers fortieni-
ste skyld.

Oc Euangelium er icke en
ny Predicken / som icke skulde
verit faare Christi fødzel aff
Jomfru Maria / Men for-
iettelsen om den frelsere Chri-
sto / som borttager synden oc
døden / oc giffuer naade oc det
euige liff igen / bleff stray for-
kyndet effter Adams oc Heue
offuertrædelse / Oc Euangelij
predicken begyntis saa paa den
samme tid/oc Guds Søn vaar
selff den Predickere / som først
straffede Adams oc Heue store
synd / Och hand vdsagde der
hoss den naadige foriettelse/

huilcken intet Creature viſte tilforn / Quindenis Sæd ſkal ſønderknuſe Hugormens hoffuit.

Denne trøſt bar Guds Søn baade frem faar dem i det vduortis ord / oc ſagde hende ſelff i deris hierter / oc reddede ſaa Adam oc Heua aff den euige død / oc giorde dem leffuendis igen / ſom der er ſcreffuit Johan: 1. J hannem vaar liffuit. Oc hand ſtyrckede dem der hoſſ met ſin Hellig Aand / at de haffde glæde i Gud igen / oc torde ſaa paakalde Gud igen / oc kiende hans naade oc neruerelſe / oc i denne ſamme tro / haffde de ſtedze och altid trøſt / til den tilkommede Sæd / huilcken de paa den ſamme tid kien-

kiende i ordet/at Gud vilde for den samme Herris skyld vere dem naadig / de paakallede oc tiente hannem / haabedis til det euige Liff.

Formedelst denne Foriettelse haffuer Suds Søn stedze oc altid beuaret en obenbare Kircke/i huilcken der haffue altid verit nogle Vdualde/oc der er ellers ingen forsamling paa iorden/som er rettelige Guds Kircke / vden denne alenište/ i huilcken den rette lerdom om Guds Søn predickis.

Oc det er her offuermaade nytteligt/at mand veed/oc stadelige tror / at Euangelij predicken eller betractelse / er icke en vnyttelig røst eller vstadig

tancke / men at Guds Søn vil
selff vere krafftig oc arbeyde der
met / som der staar screffuit
Roma : 1. Euangelium er en
Guds krafft / alle dem til sålig-
hed / som tro der paa.

2. Corinth : 3. Euangeli-
um er Aandens embede / Det
er / formedelst huilcket den hel-
lig Aand giffuis / oc arbeyder.

Galat : 3. At wi skulde a-
namme Aandens foriettelse
formedelst troen.

1. Pet : 1. Jere igenfødde
formedelst Guds leffuende
Ord / oc det som altid bliffuer.

Esai : 45. Ved mig selff
haffuer ieg sorit / Aff min mund
skal vdgaa retferdigheds Ord /
det skal icke vere forgeffuis /
som er / at alle knæ skulle bøyis
faar

faar mig/oc alle tunger paakal-
de mig/oc sige/Sandelige haff-
uer ieg retferdighed oc styrcke i
Herren / Och saadane skulle
komme til hannem / oc alle de
som staa hannem imod / skulle
bliffue beskemmede/men al Js-
raels Sæd skal bliffue retfer-
dig i Herren/ oc prise hannem.

Disse oc andre saadane vid-
nisbyrd skulle wi offte betracte/
at wi kunde stadelige tro / att
Gud er visselige krafftig for-
medelst sit Euangelion.

VIII.

Om Syndernis forladelse / oc huorledis it Menniske bliffuer retferdigt faar Gud / for vor Herris Christi skyld/ formedelst troen.

1. Spørssmaal.

Huorledis faar Menniſken ſyndernis forladelſe?

Suar.

ALeniſte formedelſt troen til Guds Søn Jheſum Chriſtum / aff naade / gratis / icke for vore egne Gerninger eller fortieniſte ſkyld / men for den eniſte Megleris Jeſu Chriſti ſkyld / ſom bleff it Offer for oſſ / oc er Forligeren / faa wi viſſelige ſyndernis forladelſe / oc Guds Søn ſiger ſelff denne trøſt i vore hierter formedelſt Euangelium / der ſom wi tro / tager oſſ aff angiſt oc helffuede / och giffuer oſſ ſin Hellig Aand / at hiertet haffuer glæde i Gud / oc vor Herris Chriſti retferdighed tilregnis oſſ / at

wi ere Gud behagelige/ fordi/ at hans lydighed oc pine / er en betalning for oss / oc hand er den Forligere / for huis skyld wi ere retferdige oc Arffuinge til den euige Salighed/der som wi tro paa hannem.

2. Spørssmaal.
Huor beuiser den hellige Scrifft saadant:

Suar.
Denne Hoffuitlerdom er offte klarlige vdtryct i den Guddommelige Scrifft. Jo-han: 3. siger Guds Søn selff/ Saa elskte Gud verden / at hand gaff sin enbaarne Søn at alle de som tro paa hannem/ icke skulle fortabis/ men haffue det euige liff.

Actor: 10. Denne Herre Christo giffue alle Propheter vidnisbyrd / at alle de som tro paa hannem / skulle for hans Naffn faa syndernis forladelse.

Roma: 3. Wi vorde retferdige wden vor fortieneste/ formedelst hans naade / ved den forløsning/som er i Christo Jesu/huilcken Gud haffuer beskicket til en Naadestol/ formedelst troen i hans Blod/ ꝛc.

Disse och andre saadane Hoffuit sprock skulle alle Menniske vide / at de kunde haffue ret forstand paa denne drabelige Artickel / oc trøste sig der met/huorledis Menniskten faa syndernis forladelse / och ere Gud behagelige / oc Arffuinge til den euige salighed/ oc huorledis

ledis wi vorde fri fra synden/
døden oc Helffuede/ oc komme
til det euige liff oc euig retfer-
dighed igen. Thi denne er den
naadige trøst/ som bleff besyn-
derlige obenbarit i den første
Foriettelse/ oc vti Euangelio.
Oc Folck skulle vel vnder-
uisis/ at denne trøst taler icke
om trygge Mennisker/ som leff-
ue viderlige hen i synd/ Men
der som hiertet er rettelige for-
ferdet for Guds vrede imod
synden/ da skalt du haffue din
tilflucct til vor Herre Christum/
oc i denne angist tro oc forlade
dig til/ at dine synder ere dig
visselige forladne/ for vor Her-
ris Christi skyld/ vden din for-
tieniste. Oc denne tro skal see til
vor Herre Christum/ Gud oc

Menniske / som er bleffuen it
Offer oc Forligere for dig.

Der som du nu saa hører
Euangelion / och styrcker dig
met troen til vor Herre Chri-
stum / da siger hand selff denne
trøst i dit Hierte / at Gud er dig
naadig / Som hand offte siger
i Euangelio / Dine synder ere
dig forladne / Oc hand er i dig /
oc lader dig icke siuncke ned i
Helffuede / hand giffuer oc den
Hellig Aand / at du haffuer
glæde i Gud. Oc dit hierte kien-
der saa Guds neruerelse oc naa-
de / formedelst Sønnen / som
formedelst Euangelium viser
dig Guds naade i hiertet / oc
formedelst den Hellig Aand
giffuer dig glæde i Gud / och
tuinger dig till at paakalde

Gud oc vere hannem lydig.

Saa lære disse Sprock 1. Johan: 5. Huo som haffuer Sønnen / hand haffuer Liffuit / oc du haffuer saa Guds Søn / om du tror paa hannem / oc formedelst Euangelion faar trøst.

Item / 1. Johan: 5. Der paa kiende wi / at wi bliffue i hannem / oc hand i oss / Thi hand giffuer oss aff sin Aand.

Galat: 3. At wi skulde faa Aandens foriettelse formedelst troen.

Oc mand skal vel mercke oc betracte Athanasij Regel / huilcken der saa lyer / Huor som der er screffuit / at den Hellig Aand er i nogen / da skalt du vide / at hand formedelst Ordet

er i

er i hannem/oc taler om Guds Søn/ som opliuser hiertet/ oc Guds vidskab/ kierlighed oc glæde i Gud bliffuer saa i oss formedelst Sønnen oc den hellig Aand/ Oc dette skeer/ naar som mand i ret forferdelse anammer Euangelium mett troen. Saa skeer igenfødzelen i oss/ oc hiertet bliffuer Guds bolig/som der er screffuit Joh: 14. Huo mig elsker/ hand skal beuare min tale/ oc min Fader skal elske hannem/ oc wi ville komme til hannem/ oc gøre bolig hoss hannem.

Oc Ephe: 1. Hand er Kirckenis hoffuit huilcken der er hans legeme/ oc hand arbeyder alting i alle.

Item/ Ephe: 3. At i skulle styr-

le styrckis formedelst hans Aand/ at Christus kand bo i ederst hierte formedelst troen.

2. Corinth: 3. Oc nu skue wi i Herrens klarhed / lige som i en Spegel met bart ansict/ oc wi bliffue forklarede i det samme Billede/ fra en klarhed til en anden/ som aff HERrens Aand. Her beneffnis alle Personer klarlige / Den euige Fader/ huilcken hand kalder Herren/ Hans Billede oc klarhed eller skin er Sønnen / som giffuer oss vidskab paa Faderen/ Oc den Hellig Aand som styrcker vore hierter / at de bliffue i dette vidskab / oc falde der icke fra/ Men bliffue stedze oc altid Ordet mere lige/ som er den euige Fader ligt / oc obenbarer han-

hannem. Dette skulle Christeli-
ge hierte stedze oc altid lære i ret
omuendelse oc aluerlig trøst.

3. Spørssmaal.

Er denne tale ret / Wi bliffue
alenisle retferdige forme-
delst troen:

Suar.

Denne tale / Alenisle for-
medelst troen bliffue wi retfer-
dige / Sola fide iustificamur /
er lige denne tale / Gratis iusti-
ficamur fide / wi bliffue retfer-
dige faar Gud vden vor fortie-
niste / Vden vor fortieniste
haffue wi syndernis forladelse /
oc ere Gud behagelige for vor
HErris Christi skyld / forme-
delst troen. Oc denne tale er
ret / och offte vdtruct aff S.

Paulo i det ord Gratis.

4. Spørßmaal.

Contra. Ere der dog mange dygder i omuendelsen / Hui siger du da / Sola fide: Skal dog anger oc ruelse vere i Mennisken: Item / got opsæt / kierlighed oc haab: &c.

Suaar.

Alligeuel der ere mange dygder / oc skulle vere i omuendelsen / saa ere de dog icke fortieniste eller causæ / eller aarsage til / at den Persone haffuer syndernis forladelse / oc er retferdig faar Gud / det er / Gud behagelig / Men for vor Herris Christi skyld alene faa wi syndernis forladelse / oc ere retferdige / det er / Gud behagelige.

ge. Oc dette kand icke anammis i andre maade end formedelst troen/som fatter foriettelsen/ Som S. Paulus Roma: 4. siger: Ideo ex fide, gratis, ut sit firma promissio, det er/ Fordi aff troen wden fortieniste/ at foriettelsen skal bliffue fast.

5. Spørßmaal.

Contra. Tro dog Dieffle ocsaa / oc ere icke retferdige. Hui siger du da/ Aleniste formedelst troen ere wi retferdige:

Suar.

Dieffle tro ekon Historien/ oc de tro icke at Christus er dem til gode vdsent / och er deris Frelsere / Ja de vide / at hand fordømer dem i grum euig straff/

straff / Der faare haffue oc
gruselig vrede oc had til Gud/
oc vor Herre Christum. Men
wi skulle tro / at vor HERre
Christus er vdsent oss til gode/
oc er oss til gode bleffuen it Of-
fer / oc er vor retferdighed oc
forligelse/som der staar i Sym-
bolo: Qui propter nos homi-
nes, & propter nostram salutem
descendit de cœlo. Oc i Esaia
er screffuit/ Sønnen er oss giff-
uen. Oc denne enfoldige vnder-
uisning / om den skilsmisse paa
troen i Dieffle/oc den rette tro/
skal mand trolige forklare faar
folcket.

6. Spørssmaal.

Contra. Er det dog vmuligt/
at noget kand vere retferdigt/

articKle

medelst vidskab.

a er troen ekon en vidskab?

Suar.

Den tro/ formedelst huilcken it Menniske faar syndernis forladelse/ oc er retferdigt/ er icke aleniste vidskab/ som der oc er i Dieffle oc vgudelige Menniske / en kundskab aff Historien/ Men denne rette tro er/ at vide alle troens Artickle/oc holde dem at vere sande / oc der i ocsaa vide foriettelsen om Christi naade/ huilcken alle Artickle gaa vd paa/ som paa den rette ende. Saa er da Troen en sand/ hiertelig forhaabelse oc tillid til Guds Søn Jesum Christum/ som er vor Meglere oc Forligere/ at wi for hans skyld / oc forme-

formedelst hannem/haffue syn-
dernis forladelse / naade oc sa-
lighed. Denne tillid oc forhaa-
belse er saa longt fra Dieffue-
lens tro/ som Himmelen er fra
Helffuede / oc Liffuit fra Dø-
den.

Oc i vor Christelige tro
skal mand mercke denne Artic-
kel / Credo remissionem pecca-
torum. Jeg troer syndernis for-
ladelse. Det skalt du icke for-
staa som Diefflene tro/ at syn-
derne ere forladne andre / som
Dauid oc Petro/Men saa skalt
du forstaa denne Artickel / Jeg
troer syndernis forladelse / at de
ere mig selff forladne for vor
HERris Christi skyld / wden
min fortieniste.

Denne tro begriber alle Ar-

tickle / oc er der til met den tillid / ſom formedelſt Guds Søn / haffuer tilfluct til Gud. Som der er ſcreffuit Roma: 5. Efftierdi wi bliffue retferdige formedelſt troen / da haffue wi fred hoſſ Gud. Item / Ephe: 3. Formedelſt Chriſtum haffue wi en gledelig tilgong / met den tillid ſom kommer formedelſt troen til hannem.

Saa er nu den ſkilſmiſſe klar at forſtaa. Diefflene tro icke at deris ſynder bliffue dem forladne. Men wi ſkulle tro / at vore ſynder vorde oſſ viſſelige forladne / oc at Gud anammer oſſ naadelige for Meglerens ſkyld.

Item / det vidſkab i Diefflene fører fryct i dem / forferdelſe /

se/ fluct/ gruselig had oc vrede imod Gud. Men troen oc tillid til Guds Søn i oss giffuer oss trøst och glæde i Gud / at wi haffne tilfluct til Gud / oc paa-kalde hannem etc.

7. Spørssmaal.

Contra. Du siger/formedelst troen ere wi retferdige. Nu er troen oc en gerning / Saa vil det nu følge/ at wi alligeuel ere retferdige formedelst gerninger?

Suar.

Denne forklarelse er offuermaade nyttelig. Naar mand siger / wi ere retferdige formedelst troen / Da skal denne tale saa forstaas / For vor Herris Christi skyld ere wi retferdige/

for deñe Meglers skyld haffue wi syndernis forladelse / oc ere naadelige anamede aff Gud / oc kledde met vor Herris Christi retferdighed / Saa at retferdighed er oss for hans skyld tilregnet / huilcken der oc disligest giffuer oss aff sin Aand / Som Johannis siger.

Oc dette skeer alenliste ved troen / met huilcken hiertet fatter foriettelsen / oc seer til vor Herre Christum / oc anammer hannem.

Oc mand skal icke forstaa / at troen giør oss retferdige / fordi at hun er en besynderlig høy gerning / Men mand skal forstaa denne tale Correlatiue / Formedelst Guds Søn Jhesum Christum haffue wi syn-

dernis forladelse oc naade/huilcken wi aname met troen.

8. Spørssmaal.

Contra. Retferdighed er Lousens fuldkommelse/eller lighed met Gud. Der til høre alle dygder/ Icke aleniste troen.
Hui siger du da/aleniste formedelst troen?

Suar.

Alle disse Argument / som wi haffue her sæt/ere en vnderuisning/ huorledis de ord skulle forstaas / Troen / oc vorde retferdig.

Som er/ at troen kaldis i denne tale / At vide alle troens Article / oc holde dem at vere sande / oc der i ocsaa naadens forjettelse/ At troen er saa en hier-

hiertelig forhaabelse paa Guds Søn Jesum Christum / Gud oc Menniske.

At vere retferdig / kaldis at haffue syndernis forladelse/ oc vere Gud behagelig / formedelst troen / for vor HERris Christi skyld / huilcken der er Forligeren / oc klæder oss met sin retferdighed / det er / met sin lydighed / at Guds retferdige vrede icke offuerfalder oss/ efftterdi vor arme/ ælendige nature er syndig / oc haffuer icke den anden retferdighed/som er Lousens fuldkommelse / eller liglighed met Gud. Der Psalmen siger om / Jngen leffuende bliffuer retferdig faar dig. Oc Job 9. Jeg veed sandelige/ at Menni$ken er icke retferdig faar Gud.

Oc

Oc dette lærer mand først i en ret omuendelse / oc siden fremdelis i alle paakaldelser/ Thi hiertet forferdis for Guds vrede imod vore synder/oc kand icke glæde sig i Gud/anderleds end ved Megleren Jesum Christum/Gud oc Menniske/naar som du tror at denne Meglere tilskiul dine synder / oc vil tilregne dig sin retferdighed / at du skalt vere Gud behagelig/ Saa haffuer hiertet en fremgong til Gud / oc aldri anderleds i dette Liff oc søger altid først syndernis forladelse. Der faare siger S. Paulus faa Roma: 5. Formedelst denne haffue wi en tilgong ved troen i denne naade.

Oc der hoff er det sandeli-

geviſt at vor HERre Chriſtus forarbeyder ſelff i denne Trøſt formedelſt troen/ liffuit i dit hierte/ oc er i dig/ lader dig icke ſiuncke ned i Helffuede/ giffuer dig oc den hellig Aand/ at du glæder dig i Gud / oc dit hierte kiender Guds neruerelſe oc naade/ formedelſt Sønnen/ huilcken der formedelſt Euangelium viſer dig Guds naade i hiertet / oc formedelſt den hellig Aand giffuer dig glæde i Gud/ oc ſkynder dig til at paakalde oc vere Gud lydig.

Alligeuel nu at Igenfødzelen ſkeer i ſaa maade / ſaa ſkal dog denne tro ſtedze oc altid ſkinne tilforn / at du anammer ſyndernis forladelſe / oc eſt retferdig/ det er/ Gud behagelig/

for vor Herris Christi skyld/ som er oc bliffuer din Meglere/ oc staar i den Guddommelige Maiestetis Raad/oc beder for oss/ oc bær vor suck oc inderlige attraa/ til den euige Fader/ oc sagde Johan: 14. Jngen kommer til Faderen / vden formedelst mig.

Oc alligeuel andre søge anden vdleggelse paa dette ord/ Retferdighed/ saa er dog dette klart oc obenbare / at wi altid skulle først faa syndernis forladelse formedelst troen / oc hiertet haffuer saa trøst / oc Personen er Gud behagelig/ Roma: 5. Ere wi bleffne retferdig formedelst troen / da haffue wi fred hoss Gud. Saa er aleniste denne form til at bede / och at

komme faar Gud vdtryct / i
alle Propheters Scrifft oc tale
vd igennem. Herre forbarme
dig offuer mig for din barm-
hertighed / oc Megleren er be-
neffnt der hoss met vdtrycte
ord / som i Daniel / Icke for vor
retferdighed skyld / bønhør oss
Gud / men aff din store barm-
hertighed / for Herrens skyld /
Saa skulle oc wi bede / oc troen
skal vere grundfest paa den
Meglere Jesum Christum /
Gud och Menniske / och paa
hans fortieniste oc forligelse / oc
hiertet skal stadelige tro / att
Gud anammer dig visselige / for
denne sin tilsagde barmhertig-
hed skyld / oc du skalt icke tuile
oc vere wstadig. Der aff er det
klart / at trøsten staar paa vor

Herre Christo oc hans fortie-
niste/ icke paa vor egen renhed/
eller fuldkomne retferdighed.

9. Spørssmaal.

Huad skilsmisse er der paa den
rette lerdom i vore Kircker/ om
denne Artickel/ oc Paff-
uens falske lerdom:

Suar.

Besynderlige skal mand
mercke disse tre skilsmisser.

Den første. Papister dicte
lige som Phariseer/ Hedninge/
oc Tørckere/ at it Menniske er
fordi retferdigt/ oc Gud beha-
geligt / at hand leffuer i gode
gerninger / det er / naar som
hand leffuer erlige i vduortis
tuct. Oc Papister sette fremde-
lis der til / at de samme gernin-
ger fortiene syndernis forla-

delse. Jtem/ at de fortiene syn-
dernis forladelse met deris Aar-
den / Messoffer / ꝛc. Lige som
Phariseer dictede/at deris offer
fortienete syndernis forladelse.

Der nest/ Sige Papister/
Oc effterdi ingen veed naar
hand haffuer gode gerninger
nock / da skulle alle Menniske
stedze oc altid bliffue i tuil / om
de haffue syndernis forladelse/
oc om de ere Gud behagelige.
Denne tuilactighed er idel hey-
densk blindhed.

Den tredie/ De dicte/at it
menniske kand fuldkomme den
Guddommelige Lou i dette
leffnet. Jtem / De tale der in-
tet om / huorledis it Menniske
skal formedelst Euangelium oc
den hellig Aand fødis paa ny.

Men der imod er denne den rette lerdom.

Først / At syndernis forladelse giffuis oss visselige for vor Herris Christi skyld aleniste / vden vor fortieniste / aff naade. Oc det er visselige Affguderi / om mand setter denne tro til egne Menniskelige gerninger / At de fortiene syndernis forladelse / oc stille Guds retferdige oc store vrede rc.

Den rette sande lerdom er ocsaa / at Menniskên er icke retferdig faar Gud / for sine egne gerninger skyld / alligeuel at de end ske effter igenfødzelen / men for vor Herris Christi skyld / formedelst troen.

Der nest / Er det oc den sande lerdom / at mand icke skal

bliffue i tuil / Men alle Menniske/som leffue i synd imod deris samuittighed / eller haffue icke tro til vor HERre Christum / de skulle visselige forlade sig der til/ at de ere i Guds vrede / oc der som de icke bliffue omuende / da falde de i euig straff/De skulle ocsaa i dette liff straffis mett legemlig straff/ blindhed oc andre plager.

Oc der imod / alle de som føle forferdelse i deris hierte/ for Guds vrede / oc vilde gerne vere omuende til Gud /oc bedre sig/ de skulle icke bliffue i tuil/ Men stadelige tro/ at Gud vil forlade dem deris synder aff naade / for vor Herris Christi skyld. Oc de skulle saa fremdelis formeris i Guds fryct och troen/

troen/ oc icke bliffue beliggen-
de i synd imod deris samuittig-
hed. Oc de som ere omuende
skulle tro/ at de ere Gud beha-
gelige oc i naade / for vor Her-
ris Christi skyld/ alligeuel at de
ere end offuermaade skrøbelige.

For det tredie / Er oc det
en ret sand lerdom / at Men-
nisken icke kand fuldkomme
Guds Lou i dette leffnet. Oc
om it Menniske end formaa/
at holde vduortis tuct i nogen
maade/aff naturlig krafft/Saa
formaa hand dog vden Euan-
gelium/ oc vden Guds Søn/
oc vden den Hellig Aand/ icke
end at begynde disse gerninger i
hiertet / Som er / at rettelige
frycte Gud/ rettelige tro oc for-
lade sig paa Gud / rettelige

paakalde oc elske Gud / Men at mand begynder saadan lydighed det kommer aff Gienfødzelen.

Oc end dog denne lydighed begyndis effter Gienfødzelen/ saa er end alligeuel stor skrøbelighed oc synd i Menniskēn/ Och vore Gerninger ere end longt fra Louſens fuldkommelse.

10. Spørßmaal.

Er Paffuens lerdom ret/ At it Menniske skal stedze oc altid bliffue i tuil / om hand haffuer Syndernis forladelse/oc er Gud behagelige:

Suar.

Paffuens lerdom/ at menniskēn skulle tuile / er en gruselig/

lig/forferdelig Heydensk blind-
hed. Der faare giørs det vel be-
hoff/at mand vnderuiser Folck
der om. Besynderlige/ efftherdi
Papister end nu stedze oc altid
bestyrcke oc forsuare denne de-
ris vildfarelse/ oc haffue sæt
denne Artickel i deris falske
Concilio vti Trident/ at it
Menniske skal stedze oc altid
bliffue i tuilsmaal/ om hand
er Gud behagelig / De haffue
oc dragit det Sprock falskelige
til deris mening/der Salomon
siger/ Menniskeu skal icke dø-
me paa lycke eller wlycke i dette
liff/at hand fordi er Gud beha-
gelig/ eller icke behagelig.

Dette er en stor Trøst / at
Dauid veed/at hand er icke for-
skuden aff Gud/alligeuel hand
end

end er fordreffuen. Oc Jerobo-
am ſkal icke vere ſtaalt/oc tenc-
ke/ at hand er Gud behagelig/
fordi hand er en veldig kong oc
lyckſalig i ſtrid. Saa vil Salo-
mon / at mand ſkal døme om
Guds vilie aff hans Ord/oc ic-
ke aff lycke eller wlycke i dette
vduortis leffnit.

Der faare ſiger ieg atter/
ſom tilforn er ſagd/ Alle Men-
niſke ſom leffue i ſynd imod de-
ris ſamuittighed/eller icke haf-
ue troen til vor HERre Chriſ-
tum/ de ſkulle viſſelige vide/ at
de ere i Guds vrede. Oc der ſom
de icke bliffue omuende till
Gud / da falde de i euig ſtraff.
Thi ſaa ſiger Johannes/ Huo
ſom icke tror paa Guds Søn/
hand ſkal icke ſee liffuit / men

Guds vrede bliffuer paa hannem. Item / 1. Corinth: 6. Lader eder icke besuige / Bolere / Affgudiske / Horkarle / etc. skulle icke erffue Guds Rige.

Oc der imod / alle de som føle forferdelse i deris hierte for Guds vrede / oc vil de gerne vere omuende til Gud / oc bedre sig / disse skulle icke tuile / Men stadelige tro / at Gud vil forlade dem deris synder aff naade / for vor Herris Christi skyld. Oc de skulle saa fremdelis forfremmis i Guds fryct oc troen / oc icke bliffue beligende i synden imod deris samuittighed.

11. Spørssmaal.

Huor haffuer du grund aff den Hellige Scrifft / at tuil er wret?

Suar.

Suar.

At tuil er wret / beuiser først Symbolum selff / i huilcken du siger / Jeg tror Syndernis forladelse. Naar som dit hierte nu siger / Jeg tuil / om mine synder forladis mig / da strider dit hierte imod de ord i Symbolo / det er / imod de ord som staa i vor Christelige tro.

Der nest / Guds foriettelse oc Eed er visselige sand / oc alle som det icke tro / de forhaane Gud / oc ville icke kiende hannem / at vere en sand Gud.

Nu er det klart / at Gud haffuer tilsagd syndernis forladelse / for sin Søns skyld / och biuder der til met / at mand skal tro Sønnen. Tht saa siger Petrus Actor : 10. Denne giffue

alle Propheter vidnisbyrd / at alle de som tro paa hannem / skulle faa Syndernis forladelse / formedelst hans Naffn. Her er foriettelsen vdtruct / oc tilbiudis alle Menniske / oc troen vdkreffuis klarlige. Item Roma: 4. Der faare aff troen / wden fortieniste / at Foriettelsen skal bliffue fast.

Der hoss skalt du ocsaa betencke den Guddomlige Eed / Ezechielis 33. Saa visselige som ieg leffuer / siger Herren / Jeg vil icke Syndernis død / men at hand skal omuendis oc leffue. Huo som nu icke vil tro i omuendelsen / hand foracter den høye Eed / huilcken Gud suer oss klarlige. Item / hand foracter det Guddommelige

Teſtamente / ſom er beſeglet met Chriſti Blod.

Dette ſkulle wi betracte altſammen / oc ſtyrcke oſſ der met imod tuilactighed. Thi der er oc bliffuer / diſſ' ver / megen tuilactighed oc vantro / oc ſaa i Helligen. Oc wi ſkulle alligeuel ſtyrcke oſſ met Euangelio / oc offueruinde ſaa tuilactighed / oc haffue trøſt oc glæde i Gud.

Saa ſkulle de Omuende ſtedze oc altid tro / at de ere Gud behagelige / for Chriſti ſkyld / alligéuel at de end ere ſkrøbelige / Roma: 5. Ere wi bleffne retferdige formedelſt troen / da haffue wi fred hoſſ Gud / formedelſt vor Herre Jeſum Chriſtum / ved huilcken wi haffue en til-

en tilgong formedelst troen/ i denne naade/der wi staa i. Der faare huor som denne tro oc tillid icke er til Christum / der er ingen tilgong til Gud/ Oc saadane er Gud icke naadig.

Item / Roma:1. Den retferdige leffuer formedelst sin tro.

Item / Ephe:3. Formedelst hannem haffue wi en gledelig tilgong/ i den tillid/ som er formedelst troen til hannem.

Der aff er det oc klart / at huor som denne tro icke er / der er ingen ret paakaldelse till Gud. Thi hiertet flyr faar Gud/ oc siuncker ned i bedrøffuelse / oc haffuer ingen trøst i Gud. Der siger Paulus om/ Huorledis kunde de paakalde/

naar som de icke tro:

Oc der imod siger hiertet ocsaa i Helligen / Ah huorledis skal ieg tro / at ieg er Gud behagelig / effterdi ieg dog befinder / at ieg haffuer giort saa mange synder / oc er end nu saa offuermaade tilbøylig til ont / oc fornemmer ingen besynderlig opliusning i mig:

Suar / Den forhaabelse oc tillid skal icke staa paa vor fromhed / oc vor renhed / Men paa vor HERre Christo / for huis skyld Gud er oss naadig / Och dette skulle wi formedelst Euangeliū anamme met troen / Lige som Psalmen siger / Min Siel vocter paa Herren / Oc effter hans Ord haabis ieg. Wi skulle icke lade ordet falde /

oc søge andre tegen.

Alt dette skall mand vel mercke/imod Paffuens skendelige vildfarelse/ oc Tridentiske Artickel / som siger / at mand skal bliffue i tuil. Oc Christelige/ forstandige Folck kunde altid giffue ydermere vnderuisning her om.

12. Spørssmaal.

Huor faare skal mand beholde den Exclusiuam Gratis/ eller Sola fide?

Suar.

Fordi at denne Trøst er den høyste trøst / som er obenbarit i Euangelio. Oc er offte vdtruct formedelst det ord Gratis. Oc Propheter haffue giffuit denne mening met den Ne-

gatiua/ Psal: 143. Jngen leff-
uende er retferdig faar dig.

Oc lige som vor fortieniste
er wdeluct / saa skal der imod
vor Herris Christi fortieniste
oc forligelse / imod Guds vre-
de/ beholdis.

Der faare sige wi offte saa.
Der ere fire sager / for huilcke
det er nødtørfftigt at beholde
denne Exclusiuam.

Den første sag/At vor Her-
re Christo kand giffuis sin ære/
huilcken hannem bør alene at
haffue.

Den anden sag/At wi kun-
de/ naar som wi kiende oc for-
ferdis faar vore synder / haffue
visser trøst/lige som Gud oben-
barede hende i Euangelio.

Den tredie sag/At wi kun-
de/

de rettelige paakalde Gud/ i en stadig tro till den Meglere Christum/ oc icke paa vor egen Hellighed.

Den fierde sag/ At mand kand klarlige giøre skilsmisse mellem Louen oc Euangelium/ Thi Louen siger icke gratis.

IX.

Om gode Gerninger.

1. Spørsmaal.

Huilcke Gerninger skal mand lære/ oc giøre?

Suar.

DE som Gud haffuer lært oc budet i sine thi Bud. Oc de thi Bud skulle forklaris oc forstaas/ lige

som vor Herre Christus selff/ oc Apostlene offte forklare dem.

Oc paa det wi kunde haffue trøst i denne store skrøbelighed/ skal mand oc vide om den Guddommelige hielp/ at vor Herre Christus/ giffuer oss sin hellig Aand/naar som wi trøstis i en ret omuendelse/ oc paakalde hannem/ at hand optender i oss ret Guds fryct/ troen/ glæde i Gud/ kierlighed/ kyskhed/ oc andre dygder.

Saa ske gode Gerninger/ met Guddommelig hielp. Oc de tro Menniske beuaris vnderlige/ formedelst vor Herre Christum/ huilcken der beskermer dem veldelige imod Dieffuelen/ oc holder sin arme Lillehob ved mact/ i saa mangfol-

dig farlighed / forfølgelse/ oprør/ store Kongerigis forstyrelse / som hand siger / Jngen skal slide mine Faar aff mine hender.

2. Spørssmaal.
Huorledis ere gode Gerninger Gud behagelig/ effterdi wi ere dog alle / offuermaade skrøbelige i dette leffnet?

Suar.
Gode gerninger ere Gud behagelige formedelst troen til vor Herre Christum / oc dette skalt du forklare met disse tre Artickle.

Først/skalt du tro/at Gud haffuer anamet din arme ælendige Persone/aff naade/for vor Herris Christi skyld / wden din for-

fortieniste / formedelst troen. Oc at Personen er saa retferdig / det er / Gud behagelig / for vor Herris Christi skyld.

For det ander / Skalt du vide / bekiende / oc beklage met it bedrøffuit hierte / at du est end nu fuld met synd / vanuittighed / wskickelig brynde / forsømelse oc tryghed / at der er icke saa stor Guds fryct i dit hierte / tro / kierlighed oc haab / som der skulde vere. Som der er screffuit i Johanne / Der som wi sige / at der er icke synd i oss / da besuige wi oss selff oc sandhed er icke i oss.

For det tredie / Skalt du vide / at det er alligeuel Guds euige / oc womskifftelige vilie / at wi skulle vere i lydighed / oc

at lydighed ſkal vere begynt i
de Omuende. Lige ſom ſaa-
dant oc er befattet i Eden/Saa
ſant ieg leffuer/ſiger Gud/Jeg
vil icke at Synderen ſkal dø/
men at hand ſkal omuendis/ oc
leffue.

Nu er det obenbare / at der
icke er omuendelſe i ſaadant it
hierte/ ſom imod ſamuittighe-
den bliffuer beligende i ſynd.
Oc det er viſſelige Guddom-
melig/ womſkiffrelig ſandhed/
at omuendelſen til Gud / ſkal
ſke faare døden / i dette liff.
Som det Sprock ſiger / Wi
vorde beklædde/der ſom wi icke
findis nøgne. Oc den forferde-
lige dom bliffuer faſt offuer de
forherdede menniſke. Lader
eder icke forføre/ Bolere/Hor-

karle/ Affgudiske/ ꝛc. skulle ic-
ke beside Guds Rige.

Der faare skulle wi stadeli-
ge tro / At omuendelsen oc ny
lydighed er nødtørfftig / oc at
denne skrøbelige lydighed som
wi begynde i omuendelsen / er
Gud behagelig / for vor Her-
ris Christi skyld / formedelst
troen 1. Pet: 2. Offrer aande-
lige Offer/som ere Gud tackne-
melige / formedelst vor Herre
Jesum Christum.

Oc de samme som saa ere
omuende til Gud / och voxe
stedze oc altid i Guds fryct oc
troen /dem bliffue deris synder/
som end nu ere i dem /tilskiulde
formedelst troen / Som Psal-
men siger / Salige ere disse/
huilcke deris misgerninger ere
for-

forladne / oc deris synder tilskiulde.

3. Spørßmaal.
Bliffuer der oc end nu Synd i Helgen / i dette Liff:

Suar.
Der bliffue mange Synder i Helgen i dette liff / Som er / syndelig tilbøylighed / megen wtilbørlig oc wbequem brynde i hiertet / tryghed / vanuittighed / forsømelse etc. Men naar som nogen offuertraar Guds bud / imod sin samuittighed / da er hand icke lenger Hellig / hand bedrøffuer oc støder fra sig den Hellig Aand / falder i Guds vrede igen / oc bliffuer skyldig at skulle lide den euige straff. Oc der som hand

icke bliffuer omuent til Gud igen/da bliffuer hand i euig vrede/ lige som Saul / oc mange hundrede tusinde Mennisker/ falde aff naaden igen formedelst deris egen vilie / oc Dieffelene regære der effter i dem/ Som den lignelse lærer klarlige Matth: 12. om det Huss som vaar rensit / oc staardog aarkeløst / det er / det befrycter sig icke/oc vocter sig icke fra de aarsager som giffuis til synd/Saadant it huss bliffuer aff Guds Tempel / Dieffuelens bolig igen. Oc Gud fortørnis suarlige der offuer/ som klarlige giffuis til kiende 2. Petri 2.

4. Spørssmaal.

Huilcke synder fordriffue den Hellig Aand?

Suar.

Suar.

Om denne skilsmisse giørs det storlige behoff at vnderuise Folck / at de kunde haffue ret forstand paa denne lerdom / oc vide huilcke synder der ere i Helgen / oc huilcke synder der føre Menniskē aff naade i Guds vrede igen / oc fordriffue den Hellig Aand.

Oc mand skal offuermaade vel mercke / at der er en saare stor skilsmisse / mellem de synder som it Menniske giør imod sin samuittighed / oc den wskickelighed eller syndelige tilbøylighed / wi ere fødde met. End dog denne metfødde skrøbelighed / tuil oc onde tilbøylighed oc er stor synd / Saa skal mand alligeuel giøre skilsmisse / Inter

peccatum regnans / et non regnans. Som det vel giørs behoff at offte vnderuise Folck klarlige der om i den Christne Kircke.

X.

Om Sacramentene.

Om Daaben.

1. Spørſſmaal.

Huad er det ſagd / Jeg døber dig i Naffn Faders / Søns / oc den Hellig Aands:

Suar.

JEg / ſiger Tieneren / Døber dig / och kalder paa offuer dig / den ſande Gud / huilcken der er vor Her-

Herris Jesu Christi euige Fader / oc hans euige Søn / oc euige Hellig Aand. Oc ieg vidner / at denne sande Gud anammer dig / oc forlader dig dine synder / for sin Søns Jesu Christi skyld / Oc hand toer dig met denne Daab / til en betegnelse / at dine synder ere afftone met hans Blod / oc at hand vil hellig giøre dig / met den Hellig Aand / til en ny oc euig retferdighed oc salighed.

Dette altsammen bliffuer dig naadelige tilsagd i Daaben. Oc du skalt saa / som denne foriettelse lyder / kiende / paakalde oc prise denne sande Gud / oc skille hannem fra alt Affguderi.

Dette forstand om Daa-

den skal mand offte forklare oc holde Folck faare / at de kunde stedze oc altid tage trøst aff Daaben.

2. Spørssmaal.
Skal mand oc Døbe smaa Børn?

Suar.

Man skal Døbe smaa Børn. Thi det er aldelis vist / at forjettelsen om naade / den Hellig Aand / oc euige salighed / hører ocsaa smaa Børn till. Som vor HERre Christus siger / Himmeriges rige hører saadane til. Item / Det er icke Faderens vilie / at it aff disse smaa Børn skal fortabis.

Nu er det vist / at dette er aleniste talit / om disse smaa

Børn /

Børn/ som ere anammede ind i Kircken / oc førde til vor Herre Christum. Thi der er icke salighed wden Kircken. Der aff følger det / at mand skal Døbe smaa Børn / oc føre dem saa til Kirckenis lemmer.

Denne trøst om Børne Daab/ skulle Folck vel mercke/ at de kunde vide/oc tacke Gud/ at deris smaadøbte Børn / ere lemmer i den rette Kircke / oc i Guds naade oc beskermelse.

Men at de Dieffuels Giendøbere skrige/ Smaa børn forstaa end nu intet/ oc haffue icke troen/ Der faare er deris Daab en forgeffuis ting oc wnyttelig Ceremonia. Der imod skalt du stadelige holde disse vor Herris Christi ord/ Lader smaa Børn

komme til mig/ thi Himmerige hører saadane til. Nu er det aldelis vist / at der er ingen Arffuing til Himmerige/ uden formedelst Christum / oc formedelst den hellig Aand/ Joha: 3.

Och Himmerige kaldis i dette Sprock / syndernis forladelse/ retferdighed/ den Hellig Aand / oc Erffuedøme til den euige Salighed. Fordi er det vist/ at vor HERre Christus giffuer smaa Børn i Daaben/ den Hellig Aand / hand arbeyder i dem/ effter deris maade.

XI.
Om vor HERris Christi Naduere.

1. Spørssmaal.

Huad vddeler oc anammer mand i vor Herris Christi Naduere?

Suar.

Vor HERris Jesu Christi sande Legeme oc Blod. Thi vor HERre CHRIstus indskickede denne Brug / at hand der met vilde giffue til kiende/at hand vil sandelige oc met ret verelse bliffue hoss oss/ oc i oss / oc bo i de omuende/oc dele sit gode met dem/ oc vere krafftig i dem / lige som hand siger Johan: 15. Bliffuer i mig/ oc ieg i eder.

2. Spørssmaal.

Huor til skal denne Brug ske?

Suar.

Til troens bestyrckelse vti de Omuende. Thi Guds euige Søn/forsamler sig stedze oc altid en euig Kircke/formedelst Euangelij vduortis predicken/ oc ved synlige Tegen / som ere indsette i det Guddommelige ord. Der hoss vil hand visselige arbeyde.

Oc efftersi Foriettelsen er en tale / som i almindelighed tilbiuder alle Menniske naade/ som omuendis oc tro / da ere de synlige Tegen hengde der ved/ som en paamindelse om Foriettelsen/oc at de skulle vere vidne/ met huilcke huer maa i besynderlighed adplicere oc tiltage sig Foriettelsen / formedelst troen/ i Sacramenternis rette brug. Oc de ere saa testimonia

promissionum et adplicatio-
nis.

Saa beskickede vor Herre
Christus denne Brug / at hun
skal paaminde oss om det gant-
ske ny Testamente. Der faare
siger hand / Dette er det ny
Testamentis Blod. Nu er det
ny Testamente denne pact / som
er forhuerffuen oc stadfest met
vor HERris Christi Blod / at
Syndernis forladelse / Naade /
det euige Liff / oc euig Retfer-
dighed / tilsigis oc giffuis oss.

Om alt dette gode paamin-
der Sacramentens Brug oss.
Oc efftterdi det er oss befalit / at
huer skal selff bruge Sacramen-
tet / er det til kiende giffuit / at
den almindelige Foriettelse / er
ocsaa visselige sagd til dig / oc
at du

at du selff est delactig i denne naade och dette gode. Denne troens øffuelse skal ske aff huer i Sacramentens brug.

Der faare skal och ingen komme til Sacramẽtens brug/ som icke er omuent til Gud/ oc bliffuer beliggende i synden imod sin samuittighed/ Thi saadane forstaa icke deñe trøst. Oc huo som er omuẽt til Gud/ oc søger trøst i vor Herre Christo/ hand skal komme til denne Brug/ oc der hoss betracte oc tro/ at hannem giffuis selff/ oc icke aleniste andre/ syndernis forladelse oc naade/ Jcke for hans fortieniste/ eller denne gerning skyld/men for vor Herris Christi skyld/ som stillede Guds store vrede/ oc beuiser met

met denne Brug / at wi ere hans Lemmer / oc at wi ere tode met hans Blod.

Effter denne trøſt / oc effter denne Adplicatio / ſkal der hoſſ Sacramentens brug / følge i alle / hiertelig tackſigelſe for oſſ ſelff / for Kircken / oc for it Chriſteligt Regimente ꝛc.

3. Spørſſmaal.

Huorledis miſbruge Papiſter dette Sacramente?

Suar.

Førſt / Er denne miſbrug offuermaade ſtor oc forferdelig / at mange anamme Sacramentet for en ſeduane ſkyld / Oc de ere icke omuende til Gud / men bliffue beligende i ſynden imod deris ſamuittighed. Om diſſe

disse siger S. Paulus / De a=
namme det til større straff / oc
bliffue skyldige i Christi Lege=
me oc Blod.

Item / Papister giøre wret /
at de giffue icke ligfolck Sacra=
mentet altsammen.

Item / at de sige / at mand
fortien syndernis forladelse met
denne gerning / oc tale icke ret=
telige om omuendelse oc troen.

Item / Det er wret / at for=
uende Sacramentet i anden
brug / Som at ombære oc til=
bede det. Efftersi dog ingen
ting kand vere Sacramente /
uden den brug / der Gud haff=
uer beskicket der til. Nu siger
Texten / Accipite / manduca=
te / Tager / æder.

4. Spørssmaal.

Huor faare skal mand afflegge Paffuens Messe?

Suar.

Papister sige / at Presten fortien sig selff oc andre synders nis forladelse met sit Offer. Oc der til met ex opere operato / som de sige / Det er / for den gerning skyld / Alligeuel at Presten leffuer i obenbare synder.

Item / De sige fremdelis / at de fortiene der met de Dødis forløssning aff Skertzild. Item de Leffuende sundhed oc lycksalighed i al farlighed rc. Oc de giøre mangfoldige Aarssmarcket der aff / lige som Phariseer oc Hedninge giorde aff deris Offer.

Denne forvendelse mett Messen / er fuld aff vildfarelse

oc Affguderi. Thi at de sige/ at de fortiene syndernis forladelse/ Det er obenbare imod den Artickel / Formedelst troen for vor Herris Christi skyld/ wden vor fortieniste / haffue wi syndernis forladelse.

Item/ Ebreo: 10. Met it Offer haffuer Christus helliget alle ꝛc. Der faare er der ingen anden Persone/som kand giøre noget Offer for synden.

At de oc sige / at dette Offer hielper de Døde / fortien lycksalighed i legemlige sager/ der imod er det klart / at dette Sacramente er icke indskicket for de Døde / oc icke heller til legemlig lycksasighed.

Aff alt dette er det klart / at der er megen vildfarelse oc Affgude-

guderi i Paffuemessen. Nu er
det vist/ at Gud straffer verden
gruselige for Affguderi/ mord/
oc wkyskhed ꝛc. Denne Guds
aluerlige vrede skal mand be-
tracte/ oc lære at holde Sacra-
mentens rette brug/ oc fly Paff-
uens vildfarelse oc Affguderi.

Nylige haffue nogle begynt
at farffue Paffuens seduanlig-
hed / oc sige / At Offer er icke
fortieniste / men det er en adpli-
catio/ oc foruetzle saa ekon naff-
net/ Fordi at de haffue icke an-
det i sinde met denne fornetze
end at bestyrcke den første vild-
farelse.

Der faare skalt du vide/ at
Prestens gerning icke adplice-
rer en anden naade / Men huer
skal adplicere sig selff / forme-

delst sin egen tro / forladelse oc naade. Fide propria fit adplicatio, non propter opus alienum.

Dette forstand skulle Folck haffue naar som de bruge Sacramentet / at huer for sig selff formedelst sin egen tro adplicerer oc anammer sig forladelse oc naade til / i Sacramentens brug.

5. Spørssmaal.

Huad forskel er der paa Paffuens Messe oc det rette Embede i den Christelige Kircke:

Suar.

Papister foruende Embedet / som sagd er / til Offermesse oc fortieniste / Men de rette Embede i vore Kircker / huilcke

vor Herre Chriſtus ſkickede/ere Euangelij predicken/ Sacramentens vddelelſe/ at folcket bruger oc anammer det i troen/ tackſigelſe/ oc ret paakaldelſe i obenbare forſamlinger. Thi Gud vil at hans Kircke ſkal haffue obenbare Forſamlinger/ huilcke hand oc ſelff naadelige beuarer. Der faare ſiger Pſalmen/ Hans loff er i Helgens Forſamling.

Thi Gud vil/at mand ſkal rettelige kiende/ paakalde oc priſe hannem/ iblant det gantſke Menniſkelige ſlecte/ Oc at Sønnen oc Megleren Jeſus Chriſtus/ oc hans ſtore naade/ ſkal kundgiøris faar alle Menniſke/ Oc at alt Affguderi oc ſynder ſkulle ſtraffis obenbare i

Predicke embedet. Der til skal mand haffue obenbare oc erlige Forsamlinger. Oc der til giffuer Gud Kircken Rolighed oc Herbere noogle Land / oc beskermer hende imod Dieffuelen / Tørckere / oc andre Tiranner / Alligeuel at Dieffuelen / gerne vilde aff had imod Christum / opsluge paa en tid den gantske Christendom / oc ødelegge altsammen.

Der faare skulle wi vide / huad rette Embeder skulle vere i Kircken / oc Gud til loff / holde dem ved mact / oc borttage alt Affguderi / Lige som screffuit er / 1. Corinth: 10.

XII.

Om ret Omuendelse eller Penitentze.

1. Spørßmaal.

Huor i staar den rette Predicken om Penitentze?

Suar.

DEn første Predicken i Paradis / huilcken Guds Søn selff giorde/ straffer først den synd i Adam oc Heua offuermaade forferdelige. Der nest giffuer hand dem trøst/ oc obenbarer den vnderlige hemelighed/ om Menniskens forløsning / oc syndernis forladelse / formedelst den tilkommende Sæd / som skulde sønderknuse Hugormens Hoffuit.

Oc denne Predicken vaar icke en forfengelig vnyttelig røst / Men Guds Søn vaar i det samme krafftig i hiertet/der synden bleff anklagit met disse dybe ord / Hui giorde du det: Der fulde de baade i stor forferdelse/ oc vti døden/ lige som wi falde selff i saa stor angist / at det staar icke til at sige / naar som wi føle Guds vrede. Fordi at alligeuel Menniskē leffue en liden stund i blindhed vden angist / saa kommer dog dommen oc straffen der effter/ som met Adam / Saul / Dauid / rc.

Der effter fornemme Adam oc Heua ocsaa liff/trøst oc glede i Gud/oc bleffue tagne aff døden oc aff Helffuede igen/ der

der de hørde disse ord / Quindenis Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuit. Oc denne Predicken bleff stedze oc altid i Guds Kircke. Oc Guds Søn er krafftig der met / oc forsamlet sig saa en euig Kircke.

Thi dette er aldelis vist/ at Gud er en retferdig Gud/ fortørnis offuer synden / och straffer hende/met sit ord/met legemlig straff/oc met gruselig forferdelse/ Dette fornemme wi alle.

Der hoss vil hand alligeuel icke / at wi til euig tid skulle bliffue hans Fiender / oc i den grumme straff. Der om siger Eden / Saa sant ieg leffuer/ siger Gud / Jeg vil icke at en Syndere skal dø / men at hand

skal omuendis / oc leffue.

Denne Predicken forkyndis stedze oc altid i Propheterne. Oc lige Som Guds Søn predicker selff i Paradis / oc der effter i Propheterne / saa siger hand oc / der hand vaar synlige i Embedet / Marci 1. Omuender eder / oc tror Euangelio. Oc hand giffuer Apostlene denne Hoffuitbefalning / Predicker omuendelse / oc Syndernis forladelse / i mit Naffn.

Aff alt dette er det obenbare / och aldelis vist / at det er Guds aluerlige oc womskifftelige vilie / at mand skal rettelige predicke om Omuendelse eller Poenitentia / Oc at wi skulle anamme denne Predicken om syndens vrede oc straff / oc om synder-

dernis forladelse. Oc at Gud er visselige krafftig met denne predicken / forlader synden / oc giffuer igen det euige liff / Retferdighed och Glede som wi haffue i hannem.

2. Spørssmaal.
Huad kaldis Omuendelse eller Bedring?

Suar.

Efftersdi den rene lerdom om denne drabelige Artickel / er besynderlige formørcket aff Paffuen oc Muncke / da skulle Folck flitelige vnderuisis oc rettelige om den rette forstand.

Først / at mand kand retteslige forstaa det ord Omuendelse eller Poenitentia / skulle de vide / at Propheterne bruge det

ord Omuendelse / lige som det staar i Eden / i saa maade / At omuendelse kaldis / at forferdis for Guds vrede imod synden / oc dog icke siunckened i forferdelse / Men formedelst troen til vor Herre Christum / faa syndernis forladelse / naade oc den Hellig Aand / oc vere saa Gud lydig igen i denne trøst / oc en Arffuing til den euige salighed.

Denne omskifftelse i Menniskcn / kalder Scrifften offte Poenitentia / oc der effter haffuer Kircken ocsaa brugit det ord Poenitentia / for det ord Conuersio / Der faare bruge wi ocsaa baade ord / oc bede / at mand vil icke trette der om / Det Danske ord / Bedring / er

noget mørckt / Dog bruger mand det / for det ord Conuersio.

3. Spørssmaal.
Huor mange stycke ere der i Omuendelse?

Suar.
Til en vnderuisning maa Omuendelse / eller Conuersio / eller Bedring / eller Poenitentia / saa forklaris / at hun begriber besynderlige try stycke i sig.

4. Spørssmaal.
Huilcket er det første stycke i Omuendelse?

Suar.
Det første / in Conuersione / kaldis Contritio / huilcket mand ellers kalder anger och

ruelse for syndens skyld / det er rettelige / sand forferdelse for Guds vrede imod synden. Der Ezechias siger om / Lige som en Leue haffuer Gud sønderknusit alle mine been. Oc at denne angist er icke løse tancker / lære alle Mennisfe endelige i gruselig forsøgelse.

5. Spørssmaal.
Huilcker er det andet stycke:

Suar.

Det andet stycke / in Conuersione er at tro / at dine synder ere dig forladne / oc at Gud er dig naadig igen / for vor Herris Christi skyld / vden din fortieniste / gratis.

Naar som hiertet bliffuer

saa

ſaa trøſtet met troen oc tillid til
Guds Søn / da forarbeyder
Guds Søn liff oc glæde i hier-
tet / och giffuer dig ſin Hellig
Aand.

Oc effterdi det ſkal vere
Omuendelſe / da ſkulle wi icke
bliffue i angiſt oc Helffuede/
der ſom fluct oc vrede er imod
Gud / Men wi ſkulle komme
til bage til Gud igen / ſom vil
dele met oſſ liff / naade oc ret-
ferdighed/formedelſt ſin Søn.
Oc at denne Trøſt er icke en
løſſ tancke/ vide de Chriſtelige
hierte / ſom formedelſt troen/
ere verquegede i ſtor angiſt. Li-
ge ſom Paulus ſiger/ Der ſom
wi formedelſt troen ere retfer-
dige / da haffue wi fred hoſſ
Gud. Oc da forſtaar mand

Augustini sprock / Credens scit se credere. Den som tror veed da at hand tror.

Om denne tro er tilforn sagd / at hun seer til Euangelium / det er / til naadens foriettelse. Oc der til er Absolutio eller affløssning nyttelig.

6. Spørssmaal.

Huor til er Absolutio eller affløssning nyttelig i Omuendelse?

Suar.

Absolutio eller affløssning bær Euangelium frem til de angerfulde hierter / som begære trøst / oc adplicerer eller tilmynder dem det. Oc siger / Icke alenište andre / men ocsaa dig selff ere dine synder visselige for-

forladne / om du tror paa vor Herre Christum.

Oc du skalt anamme affløssning / lige som Euangelij røst. Lige som Dauid vaar plictig til at anamme oc tro sin affløsning / der Nathan sagde / Herren haffuer borttagit din synd.

7. Spørssmaal.

Huor er Absolutio eller affløssning befalen:

Suar.

Den befalning at forlade Synden er vdtruct Joha: 20. Huilcke i forlade synderne / dem ere de forladne / oc huilcke i beholde dem / dem ere de beholdne. Oc Matth: 18. Huor offte skal ieg forlade: Halffierdesinds tiue gonge siu gonge.

Der faare/ alligeuel Folck skulle vide/ at det giørs icke behoff/ at opregne Synderne i Scrifftemaal/ oc ingen skal tuingis der til/ saa skal dog priuata Absolutio eller besynderlig affløssning beholdis i Kircken/ huilcken alle bedrøffuede/ karske oc siuge/ mue begere/ saa offte som de ville. Oc denne Brug er nogle Kircker nyttelig/ at huer Persone faar sig kand i besynderlighed/ søge priuat Absolutio eller besynderlig affløssning/ faare Communio/ eller før hand gaar til Guds bord. J denne samtale kand mand forhøre det vnge Folck om troen oc vnderuise dem. Oc wi ville holde denne skick i vore Kircker. Oc Pastores eller Kir-

cketienere skulle icke lade nogen til Communio/eller til det høyuerdige Sacramente / som ligger i obenbare laster / der ere Notoria.

8. Spørßmaal.
Huilcket er nu det tredie stycke i Omuendelse:

Suar.
Det tredie stycke er den begynte lydighed / At du effter Omuendelsen icke skalt fremdelis leffue i synd igen imod din samuittighed. Thi at de synder imod din samuittighed/ fordriffue den Hellig Aand/ oc føre Menniſken i Guds vrede igen. Men den begynte Omuendelse skal bliffue i denne Regel / der Paulus taler om/

om / Brug en god Strid / behalt troen oc en god samuittighed. Item / Roma: 6. Synden skal icke regnere i eders legeme / men eders lemmer skulle vere retferdigheds Vaaben. Wi skulle bliffue Guds bolig / at hand skal opliusse oc rense oss io lenger io mere / at paakaldelse oc vor HERris Christi vidskab / oc den rette tro til Guds Søn / kand vorde sterckere i oss / Oc wi io lenger io mere kunde kiende oc beklage vor wrenhed / oc fly synden / oc aarsage til synden / Oc icke som hunde / opslicke igen / det som wi tilforn vdspide.

9. Spørssmaal.

Huad straffe wi besynderlige i

Paffuens lerdom vti denne Ar-
tickel/om Penitentze:
Suar.

Paffuens lerdom om Pe-
nitentze er en begyndelse til me-
gen stor vildfarelse. Oc er saa
vildsom hoss dem selff / at de
icke forstaa sig selff. De haffue
oc der met ført mange Men-
niske i falsk tillid/ eller i fortuil-
else.

De neffne tre dele/ Contri-
tio/ Confessio oc Satisfactio.
Anger/Scrifftemaal oc fyllest-
giørelse.

Om Contritio haffue de
disse tuende gruselige vildfarel-
ser/ huilcke mand skal straffe/
som er / at de sige / mand skal
haffue fuldkommelig anger oc
ruelse. Item / at den samme
fuld-

fuldkommelige anger oc ruelse fortien syndernis forladelse.

Der imod skulle wi vide/ at intet Menniske kand haffue fuldkomelig ruelse. Oc der som anger oc forferdelse voxe oc formeris/ oc hiertet hafuer icke trøst i Christo/ da siuncker det aldelis ned i Helffuede. Oc Papister vide icke self huad de sige.

Fremdelis er end en groffuere vildfarelse/ at de obenbare scriffue oc lære/ at Ruelse fortien Syndernis forladelse. Dette er obenbare bespottelse imod vor Herre Jesum Christum. Oc Paffuens lerdom bør offuermaade stor straff i denne Artickel/ at de vti Omuendelsen tale aldelis intet om troen/ ved huilcken alene de angerful-

de oc forferdede hierter / faa syndernis forladelse / oc trøst / som nu offte er sagd. Oc Paffuens lerdom / at contritio eller ruelse fortien syndernis forladelse / er visselige idel blindhed oc vildfarelse / Men syndernis forladelse haffuer mand alenište / formedelst Guds Søn Jesum Christum / ved troen. Oc i denne angist oc rette Omuendelse kand mand forstaa / huad denne tro er / som anammer Naadens forjettelse / oc forlader sig paa vor HERre Christum.

Om Confessio eller Scrifftemaal stride Papister end paa denne dag strengelige / at det er nytteligt / at opregne faar Presten alle synder i Scrifftemaal.

maal. Oc de haffue nu strenge-
ligere lagd denne vildfarelse
paa i det Concilio i Trident/
end tilforn. Fordi at de sige o-
benbare/at denne opregnelse er
nødtørfftig aff Guddommelig
befalning/Paa det/mand kand
legge huert Menniske tilbørlig
Satisfactio eller plict oc bod
paa for synden. Dette er skin-
barlig løgn / Thi der er ingen
befalning i Euangelio om den-
ne opregnelse / Der til met er
ocsaa alle synders opregnelse
vmulig.. Som Psalmen si-
ger/ Huo forstaar sine misger-
ninger :

10. Spørßmaal.

Contra. En Dommere kand
icke sige dom aff / eller sige no-
gen fri/vden hand haffuer for-
hørt

hørt hannem. Presten er der som en Dommere (sige de) Der faare er offuerhøs relse nødtørfftig:

Suar.

Dette Argument bære de frem i Concilio Tridentino / oc mand kand her vti mercke deris blindhed. Presten er icke i de himmelige oc lønlige synder som en Dommere / men som Jesu Christi Tienere / der haffuer befalning / at affløse oc sige de Menniske fri / der bliffue omuende / oc søge trøst i Christo / som det Sprock Johan: 20. siger. Oc denne Absolutio eller Affløssning sigis aff / icke ratione Judicij / Men ratione Ministerij / icke paa Dommens / men paa Tienistens oc embe-

dens vegne / oc er krafftig aff denne vor Herris Christi høye befalning/ lige som min Fader vdsende mig / saa sender ieg eder. Thi Guds Søn er selff krafftig formedelst Euangelion.

Men huad som der er at sige i Kirckenis dom/ i obenbare oc bekiende Synder / oc om Band / der om skal ske vnderuisning her effter.

Det tredie stycke hoss Papister/kaldis Satisfactio/huor aff megen stor blindhed oc Affguderi er kommen. Oc kaldis hoss dem Satisfactio eller fyllestgiørelse/ Gerninger som Gud icke haffuer befalit/Men de som leggis Mennisken paa/ vden Guds bud / aff de Personer/

soner / som høre Scrifftmaal/ Som skilsmisse paa Mad/ Pilegrims reysser / at Ecte folck icke skulde nogle aar søge seng met huer andre/ at paakalde de affdøde Helgen / sticte Messer/ etc.

Oc aff denne vildfarelse komme der effter Indulgentie/ som de kalde det / huilcke der vaare icke andet/ end fyllistgiørelsens tilbage ladelse eller affladelse/ (oc aff denne affladelse/ at mand motte lade aff at giøre / det som vaar paalagd til fyllistgiørelse/ plict oc bod/ synis det at Paffuens Afflad hafuer sit naffn paa vort Danske maal) Oc der aff giorde mand der effter huert aar it marckit. Oc in summa er Paffuens ler-

dom om fyllistgiørelse / fuld met løgn oc Affguderi. Oc det eniste Sprock skal holdis der imod Matth: 15. De ære mig forgeffuis mett Menniskens bud. Thi de bekiende selff / oc vide / at disse fyllistgiørelser / ere gerninger / huilcke Gud icke befalede / rc.

Fremdelis / da ere de suarlige forblindede i Euangelij sag. Thi de vise Menniskentil deris egne besynderlige gerninger / oc icke til den forladelse / som er tilsagd for vor Herris Christi skyld / wden fortieniste.

Her om skal mand søge ydermere vnderuisning i den verdige Herris Lutheri scrifft. Thi der ere mange drabelige sager i den gantske Artickel

om Omuendelsen/oc giøris off-
uermaade vel behoff / at mand
haffuer ret forstand der om i
den Christelige Kircke.

XIII.

Huad den Christeli-
ge Kircke er / oc huor hun er/
oc paa huilcke Tegen mand
skal kiende hende.

1. Spørßmaal.

Huad er den Christelige
Kircke:

Suar.

DEn Christelige Kir-
cke i dette leffnet / er en
synlig Forsamling / aff
alle Menniske / som anamme
Euangelij rene lerdom/oc haf-
ue Sacramenternis rette brug.

I huilcken Forsamling vor HERre Christus / er krafftig / met Euangelij tieniste / oc omuender oc helliger mange til det euige liff / Oc der ere alligeuel i denne forsamling mange som icke ere hellige / dog i vduortis samfund / endrectige met de Hellige i lerdommen.

Her skalt du mercke / at wi tale icke om Kircken / som om it Idea Platonica / huilcket ingen mand veed / huor det staar til at finde. Men som tilforn er sagd / Gud vil aff stor barmhertighed / som hand haffuer til det Mennniskelige slecte / forsamle sig stedze oc altid en liden Hob / som rettelige skal kiende oc paakalde hannem oc vor Frelsere Jesum Christum / Oc

vil fordi / at hans lerdom skal predickis obenbare / Som der er screffuit i Psalmen / Deris Røst vdgick i alle Land.

Saa offte wi nu sige denne Artickel in Symbolo / Jeg tror at der er en hellig Kircke / det er / en Forsamling / som holder Euangelium i ret endrectigt forstand / i huilcken der ere mange vdualde til euig salighed / da skulle wi trøste oss i den Gudsdommelige foriettelse / som beuiser / at Guds Søn forsamler visselige stedze oc altid / indtil de Dødis opstandelse / en euig Kircke iblant det Mennniskelige slecte.

2, Spørssmaal.

Huor er den Christelige Kircke/oc paa huilcke Tegen skal mand kiende hende:

Suar.

Der effter skulle wi oc see oss om/ huor den samme Kircke er/ Oc vide at hun er der som disse Tegen findis/ huilcke der icke kunde vere skiulte/ Men kunde bemerckis met Øren oc Øyen/ Som er/ Euangelij rene lerdom/Sacramentenis rette brug/ lydighed imod ordens Tieniste i Guddomelige bud.

Der er det nu klart/ at alle Mennniske bliffue wdelucte/ som icke haffue disse Tegen/ Som er/ Hedninge/ Mahometister/ de Jøder som nu ere til/ Kettere/ Ebioniter/ Manicheer/ Arrianer/ Pelagianer/

ner/ etc. Oc alle som forfølge Euangelij rene lerdom / Paffue/ Bisper/oc deris Tilhengere/ huilcke der ocsaa veluillige hielpe til forfølgelse.

Oc denne vnderuisning skulle alle Menniske vide/ at skille Kirckenis rette Lemmer fra de falske. Der til er denne Regel giffuen alle Menniske/ Gal: 1. Huo som Predicker it andet Euangelium / end ieg haffuer Predicket / siger Paulus/ hand vere forbandet.

Der som wi nu vide/huor/ oc huilcken den rette Guds Kircke er/ da ere alle Menniske plictige til/ at holde sig til denne samme Kircke/ oc vorde Borgere oc lemme i hende/paakalde/ oc kiende Gud met hen-

de/anamme Sacramente/hielpe at plante den rette lerdom/ oc at opbygge/ icke ødelegge denne Forsamling. Lige som dette er klarlige tilkiende giffuit/ Psalm: 26. Jeg hader de vgudeligis forsamling/ ieg holder mig til dit Altere. Oc Psalm:27. Aleniste dette haffuer ieg bedet aff Herren/at ieg maa alle mine dage bliffue i Herrens huss. Oc Psalm:84. Salige ere de som bo i Herrens huss. Oc Psal: 92. De som ere plantede i Herrens huss/ de skulle blomstris. Oc Psal:122. J skulle ynske Jerusalem alt got/ oc huo det elsker/hannem skal vederfaris got. Matth:12. Huo som icke er met mig/hand er imod mig. Item/Roma:8.

Huilcke hand vdualde/ dem kallede hand ocsaa.

Dette altsammẽ skal mand betracte/ naar som wi sige denne Artickel / Jeg tror en hellig Kircke. Oc wi skulle holde oss selff til den rette Kircke / oc icke til hendis forfølgere. Wi skulle oc icke ville vere Neutrales/ Ro paa baade bord / wi skulle icke løbe omkring i Landet / oc optencke vore egne meninger/ oc straffe alle Ministeria oc Kircker/ som Stenckenfeld giør / etc.

Oc der som wi ere lemmer i den rette Kircke/ oc ere omuende til Gud/ da haffue wi vidnisbyrd i hiertet/ at wi ere Guds børn / oc føle sand trøst i Gud. Roma: 8. J haffue

anammet den Hellig Aand/ formedelst huilcken i kunde robe til Gud / Abba kiere Fader.

3. Spørssmaal.
Huor faare er den Christelige Kircke lagd vnder Kaarssit:

Suar.

Dette stycke fører fornufft i vildfarelse at Guds folck er lige saa vel i pine oc ælendighed/ som andre Heydenske folck/ der obenbare foracte Christelig lerdom/Som Hedninge oc Tørcker/ 2c. Der faare er det gantske nytteligt / at vel vnderuise folck / at de kunde vide / huor faare Kircken er lagd vnder Kaarssit/ oc i saa stor ælendighed atsprid i verden / iblant allehon-

lehonde folck / oc verdzlig her-
skaff. Oc alligeuel Gud giffuer
hende vnd[illegible]den it roligt Her-
bere/ vnder it Herskaff/ som oc
rettelige kiender oc paakalder
Gud oc vor Herre Christum/
saa er dog Kircken icke it Kon-
gerige/ som haffuer sin egen
verdzlige mact oc beskermelse/
som Paffuen giør sig til en
Kong.

Och det er vnderligt / at
Gud beuarer sin Kircke stedze
oc altid paa iorden / oc lader
hende alligeuel bliffue i forføl-
gelse. Som den gong Abel vaar
ihielslagen / oc Cain nu vaar
affalden fra Gud/da vaar Kir-
cken bleffuen meget liden / oc
Adam oc Heua vaare selff i
suar bedrøffuelse. Men de

bleffue Kircken/oc bleffue styr-ckede i troen aff Gud / oc beua-rede ved liffuit. Oc Gud gaff dem der effter en Søn igen/ som bleff omuent til Gud / oc vti en ret bekiendelse. Saa be-uarer Gud stedze oc altid en forsamling / alligeuel mange lemmer bliffue ihielslagne / oc de som bliffue igen leffue i be-drøffuelse.

Her skulle wi vide aarsage oc trøst/ at wi skulle icke tencke som Hedninge / At Gud acter det ene Folck/ lige som det an-det / effterdi alle Folck haffue mangfoldig ælendighed/ oc al-le Mennifke skulle stride met Døden. Oc Folck skulle flite-lige vnderuisis oc bestyrckis/ met Guddommelig lerdom/ imod

imod Heydenske tancker.

4. Spørßmaal.
Huilcken er den Første aarsage?

Suar.

Først er det vist / At alle Menniske / Hedninge oc Guds børn / ere alle til lige vnder døden / for den oprindelige synd skyld.

Der til met straffer Gud Hedningers oc sine Vduaildis synder / met megen legemlig straff / hunger / siugdom / krig / forstyrelse. Dauid fordriffuis / for Hoer oc mord skyld / lige som andre Heydenske Konger / Thyestes / Tarquinius Superbus / etc. Jerusalem bliffuer gruselige forstyret / lige som

Troia eller Thebe. Oc denne straff gaar saa offuer verden/ baade iblant Hedninge och Guds folck. Thi Gud holder sin Regel/ Uduortis synder straffer hand oc met legemlige plager/ At paaminde alle menniske/ at hand er viser oc retferdig och haffuer en aluerlig/ sand/stor vrede imod synden.

Men lige som der er forskel/ mellem de tho Røffuere/ som henge hoss vor HERre Christo/ Saa er der oc skilsmisse/ mellem de Hellige oc vgudelige/ i denne legemlige ælendighed oc straff. Den omuende Røffuere/ oc Bespotteren/ dø baade legemlige/ Men den vgudelige falder i euig straff/ oc den anden kommer til den euige

ge Salighed/oc befinder i hier-
tet glede vti Gud / oc begyn-
delsen til den euige Salighed.

Dißligist / Alligeuel Abel/
oc de arme Børn i Egypten el-
ler vti Bethlehem myrdis
grummelige / saa komme de
dog til den euige Salighed.
Men det folck i Sodoma/ rc.
falder effter dem legemlige
straff/ i større oc euig straff.

Den timelige straff formil-
dis oc offte met de Omuende.
Lige som Gud siger/Paakalde
mig i din bedrøffuelse / saa vil
ieg redde dig/ rc.

Saa er nu denne den første
aarsage / huor faare Kircken
ligger end nu vnder den legem-
lige Død / oc anden straff / At
denne Mennistelige nature er

 syn-

syndig/ oc Gud vil sønderbry-
de det syndige væsen / Der faa-
re bliffuer den legemlige død/
Dette er saa beskicket oc forkyn-
det/ i den førsteMose bog/ vti
det tredie Capitel / der som A-
dam oc Heua anammis igen til
naade/ oc bliffue alligeuel vn-
der den legemlige Død.

Helgen falde oc offte/ som
Dauid/ i vduortis Synd / saa
kommer anden legemlig straff
der til.

5. Spørssmaal.
Huilcken er den anden
aarsage?
Suar.

Den anden aarsage er den-
ne/ Helgens ælendighed i dette
leffnet / er it vidnisbyrd/ at de-
ris Nature end nu er syndelig/
kaald

kaald i Guds fryct / oc skrøbe-
lig i troen / tuil i mange maade /
oc haffuer megen wskickelig oc
wsømelig tilbøylighed.

Disse synder acter verden
icke. Men Gud vil / at wi som
ere i Kircken skulle lære hans
vilie / oc icke vorde hoffmodige /
oc lade oss selff tycke at wi ere
offuermaade klaage oc gantske
rene / och giøre aff vor egen
klaagskab Lerdom eller Regi-
mente / som Samosatenus /
Arius / oc mange Menniske
offte opblesde dem selff / Oc
mand seer end ocsaa paa denne
tid mange opblesde Reforma-
tores.

Saa skulle wi nu mere oc me-
re kiende oc beklage vor skrøbe-
lighed / daarlighed / oc induor-
tis

tis wrenlighed/oc icke acte hende ringe / Men vide / at Gud visselige hader synden / oc alligeuel hand aff barmhertighed/ anammer Personen / for vor Herris Christi skyld / saa vil hand dog haffue sin Dom wforactet / oc vil at synden skal aldelis ødeleggis. Der til tien allehonde stor bedrøffuelse/ huilcken Helgen offuerfaldis met/ som Adam/ Heua/Abraham/ Jsaac/ Jacob/Job/ Jeremias / rc.

Saadane Exempel høre alle til denne Regel i Psalmen/ Det er mig got / at du ydmyger mig/ at ieg kand der aff lære din Lou. Wi skulle icke andet tencke/ end det som er høyt begaffuit/skal oc ydmygis dybt igen.

igen. Thi Gud vil/at wi skulle icke acte vore synder / oc hans Dom ringe. Det skal oc komme der hen met huer / at hand skal sige aff hiertet / Jeg er en Orm/oc icke it Menniske/ Folckens bespottelse / oc Menniskens foractelse.

Oc denne Regel in Luca/ i det 16. Capitel bliffuer visselige/ Huad som høyt er hoss Menniskken/ det er en verstyggelse faar Gud. Disse ere saa høye ord/ att inter Creature kand rettelige betracte dem. Dog skulle wi see til vor Herre Christum/Hand er it fuldkommit Exempel til al ydmyghed. Hand ligger faar Gud / oc føler Guds wsigelige vrede imod dine oc mine synder / lige som

hand

hand haffde bedreffuit dem selff. Oc hand seer rettelige den euige Faders vissdom oc vilie/ oc ydmyger sig vnder hannem.

Disse store ting kand ingen vdsige / Men der hoss skulle wi alligeuel lære / som smaa Børn/ at det er Guds rette vilie/ at wi aff hiertet skulle ydmyge oss vnder hannem / oc at wi skulle følge vor Herre Christum i pinen / aff vor ringe formue / oc der effter til euig tid/ for hans skyld / vere delactige i Guddommelig visdom/retferdighed oc glæde.

7. Spørssmaal.

Huilcken er den tredie aarsage?

Suar.

Den tredie aarſage / Er Diefflenis bulder / ſom ere grūmere imod Kircken / end imod andre Folck / Thi de ere Guds oc vor Herris Chriſti fiender / oc ſøge effter / at de kunde ſkende oc beſpotte Gud / oc riffue mange Menniſke fra Gud oc forderffue. Dette er en beſynderlig ſtrid / och det ſkal vere oſſ trøſteligt / lige ſom det oc er alle Chriſtne Menniſke / at vor Herre Chriſtus ſiger / Ingen ſkal riffue mig mine Faar aff mine hender.

Efterdi Diefflene ere vore Fiender / beſynderlige fordi / at de ville ſkende oc beſpotte Gud / oc vor Herre Chriſtum / oc den Hellig Aand / Da ſkulle wi viſſelige vide / at Gud vil hiel-

hielpe oss arme Menniske for
sin ære skyld. Thi Diefflene sø-
ge vor ælendighed/ besynderli-
ge der met/ at de skende Gud.
Saadant skal mand offte be-
tracte/ oc wi skulle trøste oss
met dette Sprock/ Guds Søn
obenbaredis/ at hand vilde til
intet giøre Dieffuelēs gerning.

7. Spørssmaal.
Huilcken er den fierde aarsage:

Suar.

Den fierde aarsage/ er det
besynderlige Exempel/ huilc-
ket alle Helgen icke besuaris
met/ at de ypperste Hoffueder
i Kircken/ Christus/ Abel/ E-
saias/ Jeremias/ Johannes
døbere/ Petrus/ Paulus/ &c.

vorde affliuede / det er it klart vidnisbyrd / at der skal komme it andet Liff oc en anden Dom / effter dette liff. Fordi at effterdi Gud gaff dem tilforn vidnisbyrd / met mange obenbare visse tegen / met de Dødis opueckelse / och andre tegen / at Gud er visselige / oc at de ere Gud behagelige / oc at deris lerdom er ret / oc de vorde nu afflisfuede aff Euangelij fiender / da skal oc vil det følge der aff / at her er end nu en anden Dom / i huilcken Gud vil forklare igen / at disse ere hans rette Predickere / huilcke hand gaff tilforn vidnisbyrd / oc at Euangelij fiender haffue wret / och skulle straffis.

8. Spørßmaal.

Huilcken er den femte aarsage?

Suar.

Den femte aarsage er/ Gud vil at mangel Helgens pine/ forfølgelge oc død/ huilcken de lide for deris Bekiendelse skyld/ skal vere vidnißbyrd / at de visselige holde lerdommen at vere sand/ oc icke tuile / at Gud vil io her effter til euig tid / giffue sin Sandhed vidnißbyrd.

Thi naar mand seer/ at de for Lerdommens skyld / lide saadan ælendighed oc døden/ da skal mand mercke der paa/ at de holde Lerdommen visselige at vere sand / Fordi at den som veluillige lider døden/ hand haabis til it andet oc bedre liff.

Oc dette er in summa/ det Guddommelige raad oc vilie/ att Kircken skal vere vnder kaarssit. Oc saadant er saa besluttet formedelst den Guddomelige Visdom oc retferdighed/ om wi icke end kunde betracte alle aarsager/ saa er dog den største aarsage klar/ Som er/ At Gud vil at den syndige Nature skal sønderbrydis. Om denne aarsage taler Paulus Roma:8. Legemet er lagd vnder Døden/ for syndens skyld.

Dette altsammen er talit om vor pine oc plage/ Men vor Herris Jesu Christi pine/ oc alt hans lydighed/ haffuer en besynderlig aarsage/ Som er/ at hun skulde vere en betalning for oss alle. Her skal mand flite-

lige betencke den skylssmisse/ som er mellem Christi pine oc vor egen almindelige pine.

9. Spørssmaal.
Huorledis skal mand trøste sig vnder Kaarssit:

Suar.

Effter at dette er nu sagd/ at Kircken ligger vnder Kaarssit/ skulle wi oc vide / huilcken der er den ypperste oc krafftigste trøst. Thi Hedninge skulle oc lide meget / oc som tilforn er sagd/ den wgudelige Røffuere henger paa Kaarssit / lige saa vel som den anden/ Men Hedninge haffue ingen trøst / som giffuer dem liff oc glæde i Gud. Nu er det visselige Guds vilie/ at de Omuende skulle icke siunc-

ke ned i angist / oc falde i euig pine.

Huorledis Menniskelige fornufft nu søger trøst hoss Hedninge / det er her for langt at tale om / Men wi skulle forstandelige mercke disse Artickle.

Begyndelsen til Trøst er denne. Vor ælendighed kommer icke wden Guds raad / som den blinde fornufft i Hedninge tencker. Oc det er Guds aluerlige vilie / at wi skulle vere hannem lydige i den straff eller øffuelse / Icke fortørnis paa hannem / Men bøye vore hierte der hen / at de skulle ville bære denne byrde / met Guddommelig hielp. Saa siger Petrus / I skulle ydmyge eder / vnder

Guds veldige haand/ Forstaa den Haand/ der kand veldelige straffe / oc der imod veldelige frelse alle dem / som vorde omuende / oc paakalde hannem/ Lige som det er at see i Dauids straff oc redning. Oc saadane Exempel skal mand vel giffue act paa.

For det andet/Skal mand betencke enden / Huor faare Gud lader straff eller ælendighed komme offuer oss. Som er/ Icke at wi skulle euindelige forskiudis / Men at wi skulle formanis oc driffuis til omuendelse/ oc omuende oss i ælendighed/ oc begære Syndernis forladelse for vor Herris Christi skyld / oc anamme den met en sand tro / lige som tilsagd er i

denne Eed / Saa sant ieg leff-
uer / siger Gud / ieg vil icke at
en Syndere skal dø / Men at
hand skal omuendis / oc leffue.
Lige som Manasses oc Na-
bugdonosor / formedelst stor
straff / bleffue kallede til Om-
uendelse oc euig Salighed. Oc
dette er den almindelige vey til
omuendelse. Der faare siger
Paulus / Naar som wi vorde
straffede / da tuctis wi aff Gud /
at wi icke met denne verden
skulle forskiudis euindelige. Oc
den gantske Kircke siger i Mi-
chea. Jeg vil bære HERrens
vrede / thi ieg haffuer syndet i-
mod hannem / Oc ieg vil vnder
straffen vente trøst aff han-
nem.

For det tredie, Naar som
wi

wi faa nu syndernis forladelse/ da skal troen stedze oc altid bliffue sterckere/ oc stadelige beslutte/ at Gud vil bønhøre dig/ vere hoss dig / oc styrcke dig. Oc dette haab skal skinne / at Gud oc vil i dette liff naadelige formilde din ælendighed / eller tage hende aldelis fra dig. Oc om du icke end aldelis befrelsis i dette Liff / saa est du alligeuel en Arffuing til den euige Salighed.

Huo som saa i ælendighed/ seer Guds neruerelse / hielp/ befrelsning/oc euig Salighed/ hand seer det høyste gode/ Der faare kand det hierte glæde sig igen / oc slidis saa formedelst Gud aff døden igen/ oc det føler liffuit/oc formildelse paa sin

angiſt / Aff denne trøſt vide Hedninge oc de wgudelige aldelis intet / Men wi ſkulle ſee til Guds foriettelſe / opuecke oc ſtyrcke troen oc haabit der met.

10. Spørſſmaal.

Huor tilſiger Gud hielp oc redning?

Suar.

Pſal: 33. HERren er nær hoſſ dem / ſom haffue it bedrøffuit hierte.

Eſai: 57. Gud boer i de bedrøffuede hierte / at hand giør dem leffuende igen.

Pſal: 49. Kalde paa mig i nød / da vil ieg redde dig / oc du ſkalt priſe mig.

Nahum 1. Herren er naadig / oc ſtyrcker i bedrøffuelſe /

oc kiender dem som forlade sig paa hannem.

Disse och andre saadane Sprock skal mand vide / oc offte betracte / oc anamme dem som sande / Guddommelige Forjettelser / oc icke sla dem hen i værit / som wnyttelige ord.

11. Spørssmaal.

Finder mand oc Exempel / der som Gud haffuer hulpet?

Suar.

Wi skulle oc see til de Exempel / huorledis Gud haffuer hulpet mange Adam / Heua / Dauid / Manasse / Nabugdonosor / den Cananeske Quinde etc. Lige saa vil hand visselige hielpe alle dem / som hannem

nem paakalde/ alligeuel den legemlige hielp icke end skeer ved en maade.

Fordi at wi skulle ocsaa mercke denne skilsmisse. Den endelige forløssning i euig Salighed / skulle wi visselige alle vente met huer andre / der som det end er Guds vilie / at wi i dette liff/ icke skulle aldelis befrelsis legemlige / Som Jonathas/ Judas Machabeus / oc mange andre/end dog de bleffue ihielstungne aff Fienderne/ saa ere de alligeuel Gud behagelige/oc Arffuinge til den euige Salighed/ de føle oc trøst i deris Hierte. Saa siger Job i det 13. Capitel/ Der som hand end slar mig ihiel/ da vil ieg alligeuel sette haab til hannem.

Den timelige befrelsning i dette liff er icke saadan. Thi Gud haffuer dette saa beslutter aff sit besynderlige Raad / at Kircken skal i dette liff vere vnder kaarssit. Hand vil oc øffue troen i oss. Der faare skulle wi icke sette hannem tid oc maade faare. Item / Hand vil oc bete sin retferdighed i straff. Oc hand formilder alligeuel sin vrede met Barmhertighed.

Psal: 77. Hand optende icke den gantske vrede.

Hosea 11. Mit hierte er rørt met barmhertighed / oc ieg vil icke vdskudde min vredis grumhed.

Joel: 2. Herren er barmhertig / oc hannem angrer straffen.

Habacuc. J vreden tencker

ker du paa din barmhertighed.

Der faare/alligeuel den legemlige forløssning er wlige/ saa er dog din tro oc paakaldelse/ icke forgeffuis / Men faar visselige formildelse paa straff oc ælendighed / ia det formildis end offte oc tagis bort altsammen/Som Dauid oc Manasses komme til Kongeriget igen.

Oc i alle disse Artickler om Trøst / skulle wi ocsaa see til vor Herre Christum. Først er hand det allerhøyste Exempel til ydmyghed oc taalmodighed/ Efftterdi hand vaar den euige Fader lydig/i den aller forferdeligste pine/ da skulle oc wi tilbørlige vere lydige aff vor ringe formue.

Der nest skulle wi vide / at hand bar ret lige der faare vor straff / at wi skulde icke siuncke ned i straffen / oc bliffue forkaste euindelige / Men at wi aleniste for denne Meglerís skyld / skulle haffue vore synders forladelse / oc naade / formedelst troen.

For det tredie / Om hielp skulle wi vide / at Guds Søn tog fordi Menniskelig Nature paa sig / at hand vil hielpe oc beuare hende / i timelig bedrøffuelse / oc vti døden. Thi at lige som it Menniskis legeme raadner oc forfalder / naar Sielen er borte / Saa haffde den gantske Menniskelige Nature verit forderffuit til euig tid / der som Guds Søn icke haffde anammet ocført sig i hende / til at giff-

giffue hende Liff oc Retferdig-
hed / Der faare er hand hoss
oss / oc vor Jmmanuel. Oc det-
te er en stor trøst i al bedrøffuel-
se / at betencke / at din Nature
ocsaa henger om vor HErris
Christi halss / huilcken der icke
aleniste bar straffen for dig /
Men er oc selff den / som vil be-
uare din skrøbelige Nature / eff-
terdi hand tog hende saa selff
paa sig.

XIIII.

Om vor Bøn.

1. Spørssmaal.
Huad kalder mand Bøn:
Suar.

Bede oc Tacksigelse.
Disse tho gerninger skul-
le baade øffuis tilsam-
men /

men / och de ere den høyste Gudstieniste / Thi der vti betracter mand / huo Gud er / huorledis hand obenbarede sig / oc mand bekiender hannem som en almectig / naadig Gud / oc en hielpere / etc.

Oc at bede er / at begiere Syndernis forladelse / naade / aandelig oc legemlig hielp / oc det som got er aff Gud / met en god samuittighed oc ret tro / for Forbederens Christi skyld / oc icke bliffue i tuilssmaal om din bøn er Gud behagelig oc nyttelig.

2. Spørssmaal.
Huor mange stycke høre til at bede?

Suar.

Til at bede høre besynder-lige fem stycke.

3. Spørssmaal.
Huilcket er det første:

Suar.

Det første. Du skalt først betencke / huem du vilt tale met / Huo Gud er / oc huorledis hand obenbarede sig. Oc du skalt skille din paakaldelse longt fra Hedninge / Tørckere oc Secter. Thi der staar saa screffuit / Du skalt tilbede Herren din Gud / oc tiene hannem alene. Der faare skal dit hierte tiltale denne sande Gud / som obenbarede sig formedelst vor HERre Jesum Christum / oc gaff vidnisbyrd fra sig / formedelst sine vnderlige Gerninger /

 de

de Dødis opueckelse/ oc andre. Oc du skalt fremdelis betencke/ huad hand er/ Som er/ it almectigt/ euigt/ eniste væsen/ fuld met vissdom/ godhed/ retferdighed/ barmhertighed/ sandru/ reen oc kysk/ friuillig. Oc at i dette euige Væsen/ ere tre Personer/ den euige Fader/ hans Søn Jesus Christus/ oc den Hellig Aand/ huilcke Personer der haffue skabt alle ting. Oc at dette sande Guddommelige væsen/ vil vere Menniskеn naadig/ oc vil visselige bønhøre oc giøre dem salige/ for vor Herris Christi skyld.

Dette altsammẽ skal mand først betencke i alle paakaldelser. Oc til en paamindelse maat du see met troen/ til vor Herris

ris Christi Daab / lige som du haffde selff standit hoss Jordan paa den tid / hoss Johannem / oc andre Helgen / der de tre Personer obenbaredis atskil-lige.

4. Spørssmaal.
Huilcket er det andet stycke / der mand skal betencke i sin Bøn:
Suar.

Det andet er / Budens be-tractelse om paakaldelsen / Oc huor faare Gud gaff oc acter dette bud saa høyt. Gud selff driffuer dig til paakaldelse / Thi hand vil hielpe oss / oc vil at mand skal der paa kiende hannem / huordan hand er / Som er / almectig / viss / och god 2c. Dette lærer mand be-

syn-

synderlige i paakaldelsen / fordi acter hand denne tieniste høyt. Thi mand giffuer der mett Gud den høyste ære / i det mād skil hannem fra alle Creature.

Der til skalt du betencke nogle bud / Matth: 7. Beder saa skulle i anamme.

Luce 18. Mand skal altid bede / wden affladelse.

Psal: 50. Kalde paa mig i nød / da vil ieg redde dig.

5. Spørssmaal.
Huilcket er det tredie stycke / der mand skal betracte i sin bøn:

Suar.
Det tredie stycke er / baade foriettelsernis betractelse / Om naade / oc om timelig hielp.

Disse sprock tale om Syndernis forladelse. Joha:3. Saa elskte Gud verden / at hand gaff sin enbaarne Søn / at alle de som tro paa hannem / icke skulle fortabis / men haffue det euige liff. Oc in Actis Cap:10. oc Roma: 3.

Om timelig hielp tale disse efterfølgende foriettelser.

Matth: 6. Atspører først Guds Rige / oc hans Retferdighed / saa skal alt dette tilleggis eder.

1. Timoth: 4. Gudelighed haffuer foriettelse / paa dette neruerendis / oc det tilkommende Liff.

Psal: 37. J den dyre tid / skulle de bespisis.

6. Spørßmaal.

Huil-

Huilcket er det fierde stycke/ som mand skal betracte i sin bøn:

Suar.

Det fierde stycke er/ Troen oc tillid/ huor met baade foriettelserne anammis. Thi foriettelserne ere den icke nyttelige/ som dem icke anammer mett troen. Oc mand skal vel mercke her/ at denne tro / som anammer Syndernis forladelse oc Naade for vor Herris Christi skyld / skal altid gaa faare met sit skin oc klarhed. Thi det hierte som icke haffuer syndernis forladelse / flyr faar Gud/ etc. Item/ Huo som haffuer en ond samuittighed oc it ont opsæt/ hand kand icke heller robe til Gud om hielp. Men i alle bøner

ner skall vere Omuendelse til Gud / oc denne tro om Naaden / Der faare siger vor Herre Christus Johan: 16. Sandelige / sandelige / siger ieg eder / Alt huad som i bede Faderen om i mit Naffn / det skal hand giffue eder. J mit Naffn / det er / i en stadig tro oc tillid til vor Herre Jesum Christum.

Der effter følge de bøner om timelig hielp. Der staar troen almindelige der paa / at denne Paakaldelse bliffuer icke forgeffuis / oc hun setter Gud icke tid eller maade faare / naar eller huorledis hand skal hielpe. Thi wi vide baade / at Gud vil visselige beuare Kircken i dette liff / oc vil alligeuel at hun skal vere vnder Kaarssit.

Oc den tro om naaden oc det haab om den euige forløsning skal bliffue fast / der som Gud end lader den timelige straff gaa offuer oss. Lige som den timelige straff gick offuer den omuende Røffuere paa Kaarssit / oc mange Misdedere som bliffue omuende / alligeuel skulle lide straff / effter den Guddommelige skick. At Jobs Regel skal dog bliffue her / Oc der som hād end ihielslar mig / saa vil ieg end da sette mit haab til hannem.

7. Spørssmaal.

Huilcket er det femte stycke / som mand skal betracte i sin Bøn:

Suar.

Det

Det femte stycke er / At mand skal betracte aandelig oc legemlig nødtørfft / i det som mand vil bede om. Som er / wi skulle icke bede om det / der Gud haffuer forbudet / Som om hielp i wretferdige sager. Men alt det som er oss nytteligt / effter Guds bud / det skulle wi bede om / Som er / om Syndernis forladelse / Naade / Forstand / bestyrckelse i troen oc alle dygder / formedelst Guds Søn oc den Hellig Aand / det euige liff / trøst i bedrøffuelse / Beskyttelse imod Dieffuelē ꝛc. Der effter om alle nødtørfftelige ting til dette timelige Liff / Karskhed / Næring oc biæring / gode Raad / oc i almindelighed / At Kircken kand beholde

it saligt regimente/om Lands⸗
fred Jordens fruct oc grøde/
om gode verdzlige Regimen⸗
te / at det kand gaa dine egne
Børn vel / oc for dit gantske
huss/ ꝛc.

Dette altsammen vil Gud
at wi skulle søge hoss hannem/
oc i saa maade lære / at hand er
viss oc god/ oc giffuer oss fordi
alt dette gode / at wi det skulle
kiende. Item / at hand selff op⸗
holder visselige Menniskens
Liff/ oc vil besynderlige hielpe
den Christelige Kircke / for sin
Søns skyld/ Oc at hand beua⸗
rer oc beskytter hende / forme⸗
delst sin Søn Jhesum Chris⸗
tum / imod alle Dieffle. Oc in
summa / En aluerlig Bøn / er
høy vissdom / oc it Menniske
lærer

lærer offuermaade meget i saadan betractelse. Der faare skulle Predickere offte formane Folck til at bede / oc trolige forklare dem / den almindelige form / der vor Herre Christus selff giorde / at de lære at fatte deris egen nødtørfft der vti.

8. Spørssmaal.

Huad siger du om Tacksigelse:

Suar.

Til att bede hører altid tacksigelse / lige som Paulus siger 1. Thessa: 5. J skulle altid bede / oc i alle gaffuer tacke.

Oc Psalm: 50. Paakalde mig i nød / da vil ieg redde dig / oc du skalt prise mig etc.

Det er stort wskel / at begære meget / oc icke ville tacke.

Der faare skulle wi oc opuecke oss til hiertelig tackſigelſe/oc vide/ at Gud kreffuer tacknemelighed aff oss. Oc der begribis tho store Dygder i Tacknemelighed / Sandhed oc Retferdighed. Sandhed bekiender/ aff huem velgerningen kommer/ Retferdighed forplicter dig at tiene den ingen / som giør dig til gode.

Oc Gud bekreffuer besynderlige denne Sandhed aff oss/ at wi skulle kiende oc bekiende/ at hand er den oss Hielper/ huor met wi oc skulle saa lære at kiende hannem / oc vide / at hand er viss oc god rc. Oc vide at hand for vor Herris Christi skyld / oc formedelst hannem/ hielper oss.

Spørſ-

9. Spørssmaal.

Huorledis skal mand paakalde?

Suar.

Paa det mand kand venne dem til at betracte/huem de tale til/ oc til Personernis betractelse / da maa mand sige dem denne eller saadan en form faare.

O Almectige sande Gud/vor Frelseris Jesu Christi euige oc eniste Fader / met din enbaarne Søn oc hellig Aand/du som skabte Himmel oc Jord/ Engle/ Menniske/ oc alle Creature/ du som est viss/god/retferdig/ sand/ reen / barmhertig oc friuillig/ Jeg bekiender/ at ieg diss vær er it armt syndigt Menniske / Oc det giør

mig hiertelige ont / at ieg haff-
uer fortørnit dig. Oc ieg beder
dig / at du vilt naadelige forla-
de mig alle mine synder / oc giø-
re mig retferdig / for din aller-
kieriste Søns Jhesu Christi
skyld / oc formedelst hannem /
Som vaar it Offer for vore
synder / oc døde paa Kaarssit /
Oc opstod igen aff døden / oc
leffuer i euighed / oc er aff wsi-
gelig vissdom oc barmhertig-
hed / beskicket til en Meglere /
Forligere / Forbedere for oss oc
en Saliggiørre. Oc at du vilt
for hans skyld / oc formedelst
hannem / stedze oc altid Helli-
ge mig met den hellig Aand / til
det euige liff / oc regære mig / at
ieg kand rettelige kiende / oc i en
ret tro paakalde dig sande
Gud /

Gud / oc at ieg kand tiene dig i ret lydighed / oc icke falde i vildfarelse eller synd. Oc at du vilt stedze oc altid / forsamle dig oc naadelige beuare / en ret hellig Kircke i dette Land / oc giffue it saligt Regimente oc timelig Næring / oc altid beuare oss oc vore arme Børn til liff oc Siel.

Wi bede at du vilt naadelige giøre alt dette / for din kiere Søns skyld / som visselige hører vor suck / oc beder for oss. Oc wi tro / at vor paakaldelse er dig behagelig / for hans skyld / oc icke wnyttelig. Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meæ, Jeg tror HERre / men hielp min skrøbelighed / AMEN.

O Her-

O HErre Jesu Christe / Almectige Guds Søn oc den euige Faders rette Billede/ Gud oc Menniske / du som for vore synder døde paa Kaarssit/ oc opstodst igen aff døden / oc leffuer oc regnerer i euighed/ Oc du est beskicket til en Meglere oc Naadestol / oc haffuer sagd / kommer til mig / alle i som ere i angist oc besuarede/ Jeg vil verquege eder/ Jeg beder dig / at du vilt naadelige forlade mig alle mine synder/ oc vere en Forbedere for mig arme Syndere / oc giøre mig retferdig/ oc Hellige oc regere mig met din Hellig Aand til det euige liff/ oc at du vilt stedze oc altid forsamle dig en euig Kircke i dette Land / oc at du

vilt giffue it got Regimente/ oc beuare oss fra Dieffuelen/ lige som sagd er/ Quindenis Sæd skal sønderknuse Hugormens Hoffuit. Oc du Herre Jesu Christe/ almectige Guds Søn/ haffuer sagd/ Jngen skal riffue mine Faar aff mine hender/ Amen.

11. Spørssmaal.
Huad form er der til Tacksigelsen?

Suar.

O Almectige/ sande Gud/ vor Frelseris Jesu Christi euige oc eniste Fader/ met din enbaarne Søn/ oc hellig Aand/ Himmelens oc Jordens/ Englenis oc Menniskens/ oc alle Creaturis Skabere/ du som

est viss / god / retferdig / sand /
reen / barmhertig oc friuillig /
Jeg tacker dig aff mit Hierte /
for al naade oc alle velgernĩger /
huilcke der ere saa mange oc saa
store / at mand kand icke forte-
lie / eller nock betencke dem. Oc
ieg tacker dig først / at du naa-
delige obenbarede dig faar oss
arme Mennisske / oc beskickede
din elskelige Søn Jesum Chri-
stum til en Meglere / Forligere
oc Saliggiørre / oc sende han-
nem til oss / oc vilt formedelst
hannem giøre oss salige. Du
haffuer oc der til met giffuit oss
dit Euangelium / oc forsamler
en euig Kircke / oc helliger hen-
de met din Hellig Aand / til e-
uig salighed / Du haffuer oc
kaldet mig arme Syndere til

denne store naade / oc forlader
mig naadelige alle mine syn-
der / oc anammer mig til naa-
de / for din Søns skyld / oc bøyer
mit hierte met troen til dig /
formedelst den Hellig Aand.
Du giffuer oc liff / sundhed /
næring / it Christelige Regi-
mente / ret lerdom / Du beua-
rer vore arme Børn och vore
Bolige.

For disse oc andre velger-
ninger / huilcke ieg diss vær icke
kand alle betencke / tacker ieg
dig aff mit Hierte / oc beder
dig / at du vilt vere mig naa-
dig / for din Søns skyld / At ieg
skal icke / som din Fiende oc be-
spottere / forskiudis til euig tid /
Men haffue til euig tid fryd i

dig / oc at ieg maa prise oc tacke dig euindelige / Amen.

Om de bortdøde Helgens paakaldelse.

12. Spørssmaal.
Er det oc ret at mand skal paakalde de affdøde Helgen?
Suar.

AT paakalde de affdøde Menniske / er it obenbare Heydensk Affguderi / oc forferdelig synd / oc den rette Paakaldelsis formørckelse.

13. Spørssmaal.
Huor faare er de affdøde Helgens paakaldelse wret?
Suar.

Den første sag er denne. Matt: 4. staar screffuit / Herren

ren din Gud skalt du paakalde/ oc tiene hannem alene.

Disse ord biude obenbare/ at mand skal alenisle paakalde Gud. Oc der følger der aff/ at huad den Guddomelige Maiestat befaler at tilbede/ det er visselige Gud. Som de Guddommelige Sprock biude at tilbede vor Herre Christum/ Der faare er det klart/ at hand er en sand Gud.

Oc mand maa til at vnderuise Folck met/ sige denne sag der hoss. Naar som mand tilbeder it wsynligt væsen/ da holder mand det samme at vere almectigt/ Saa at det kand kiende alle Menniskis hierter/ oc giøre forskel mellem Hygleri oc hiertelig paakaldelse/ Nu er det

vist / at Gud alene er almectig / oc alene kiender oc dømer hierterne. Der faare er det klart / at mand skal paakalde Gud alene.

Den anden sag er / 1. Timoth: 2. staar screffuit / Der er en eniste Meglere mellem Gud oc Mennisken / det Menniske Jesus Christus. Oc disse thu Embede høre til Meglerens ære / At hand er den høyste Prest / som gaar ind i Helligdomen / det er / som seer Guds hemelige Raad oc vilie / kiender oc alle Mennisk is hierte oc suck / Der faare er hand oc Gud. Item / at hand er oss beskicket aff det Guddommelige Raad til en Forsønere / Naadestol oc Forbedere / at den

Guddommelig Maiestat/ vil for denne Meglers skyld/ vere oss naadig oc bønhøre oss / Oc at dette er oss kundgiort formedelst Guds ord.

Der faare skulle wi i alle paakaldelser / see til denne eniste Meglere/ vor Herre Jesum Christum / oc forlade oss paa hannem / at Gud vil vere naadig oc bønhøre oss / for denne Megleris skyld/som gaar ind i helligdommen/oc beskuer altid Guds raad oc vilie / Hand seer ocsaa vore hierter oc suck / Oc er den Forsønere / Som er/ Guds Søn Jesus Christus.

Der aff er det nu klart / at det er gruseligt Affguderi / at optencke andre Meglere / som er / de affdøde Menniske / oc for-

formedelst andre ville traade frem til Gud / oc giøre den Guddommelig Maiestet en anden Skick.

Den tredie sag / Mand skal ingen Gudstieniste oc Paakaldelse føre ind i Kircken woden Guds Ord. Nu er det obenbare / at der er intet Guds ord / eller Exempel / vdtruct i den Guddommelige Scrifft / om de affdøde Menniskis paakaldelse.

Den fierde sag. J paakaldelse skal troen vere / som haffuer Guds Ord / at saadan tieniste er Gud behagelig. Det kand oc icke vere i de affdøde Helgens paakaldelse.

Aff alt dette er det klart / at det giørs storlige behoff / at

straffe

ſtraffe de affdøde Helgens paa-
kaldelſe / oc at viſe Folcket til
vor Herre Chriſtum. Oc allige-
uel der paa denne dag optenc-
kis meget Sophiſteri / at for-
ſuare denne Affgudiſke / Hed-
niſke ſeduane met / Saa er det
dog obenbare / at vor Herris
Chriſti Embede formørckis
der met.

Item / Der ſom nogen
paakalder hellige Menniſke
ſom Nødhielpere / lige ſom
mange Paffueſtelige ſange liu-
de / hand giør obenbare Affgu-
der aff dem / lige ſom Hednin-
ge haffue giort allehonde Aff-
guder.

14. Spørſſmaal.

Huorledis ſkal mand rettelige
predicke om Helgen?

Suar.

Huorledis mand skal rettelige predicke om Helgen / vide de lerde Pastores vel / Oc de andre maa mand saa vnderuise / at mand skal lære Historien aff begyndelsen / om huilcke Mennisker Gud haffuer obenbarit sig / oc giffuit sit ord. Oc huilcken lerdom Helgen haffue predicket oc forsuarit i huer tid / at wi formedelst deris vidnißbyrd kunde bestyrckis. Item / huorledis Kircken haffuer stedze oc altid verit vnder Kaarsit / oc alligeuel er beuarit formedelst Guddomelig mact rc. Oc de lerde Pastores skulle giffue act paa de andre / at der skal icke blandis vildfarelse ind i saadan predicken.

XV.

Om Ceremonier

som ere optencke aff Menniskeni Kircken.

1. Spørssmaal.

Er det oc ret / at Menniskeu haffue optenckt skilsmisse paa mad / besynderlige dage at faste / forbudet Ectestab / skicket Kloster-leffnet?

Suar.

DEt er wret oc Affguderi / at Menniskeu uden Guds Ord / lære om Guds væsen oc vilie / eller optencke Gudstieniste. Thi den Regel er aldelis klar / Mathe: 15. De tiene mig forgeffuis met

met Menniskens bud / Gud vil at wi skulle kiende / paakalde oc ære hannem / lige som hand selff aff stor barmhertighed obenbarede sig / formedelst sit Ord. Men lige som Dieffuelen i Paradis førde Heua fra Guds ord / ind paa hendis egne tancker / saa forlode oc Hedninge Guds ord der effter / oc optencke deris egne gruselige fantasier om Gud / oc toge sig mange Guder oc gerninger faare / ia de ocsaa endelige affliuede Menniske til Offer / etc.

Lige saa ere oc Kettere oc Mahomet dreffne aff Dieffuelen / oc vigede fra Guds ord / oc giorde andre Guder oc anden Gudstieniste. Oc i saa maade sledzsker altid Affguderi

sig ind i verden / naar som mād viger fra Guds ord / oc følger sine egne fantasier.

Lige saa forlode Paffuen oc Muncke Guds ord / oc stic-tede deris egen Gudstieniste / Ecteskabs forbud / forskel paa mad / Helgens paakaldelse / bud om syndernis opregnelse och fyllestgiørelse / Paffuelig Messe / Kloster leffnet / &c. Oc de hengde deyne bespottelse hoss deris gerninger / at disse gerninger fortiene syndernis forladelse / huilcket der er oben-bare at røffue vor Herre Chri-sto hans egen ære fra.

Denne vildfarelse skal mand straffe oc offuergiffue / oc følge denne Regel. Huo som Predicker it andet Euangeli-um /

um/skal vere forbandet. Item/ Mand skal mere vere Gud lydig/ end Mennisken.

Oc bekiendelsen skal følge met/ lige som de Israeliter i Babylon/ icke vilde tilbede Kongens Affguder/ Oc de Trofaste haffue altid giort deris bekiendelse/naar som mand vilde tuinge dem til / at anamme Affguderi/ eller falsk lerdom.

Der faare skulle wi ocsaa nu giøre vor bekiendelse/ Icke anamme Paffuens vildfarelse/ Interim / Igendøbelse/ rc. Men bliffue i Euangelij rene/ Guddommelige lerdom.

Oc Troen oc Gerninger skulle regæris formedelst Guds ord/ lige som Propheten siger/ Lu-

Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Oc alle Louer som stride imod det Guddommelige bud / ere wrette.

Der faare skulle alle Personer / huilcke Ecteskab er nyttelig / leffue i Ecteskabs kyskhed. Thi Gud fortørnis aluerlige aff wkyskhed / oc aff al beblandelse imod hans Bud. Hand er selff reen oc kysk / oc vil at wi skulle vere lige som hand / effter hans skick / oc mercke forskel imellem kyskhed oc wkyskhed / oc kiende hannem / som en reen Gud / der elsker kyskhed / oc vide der imod / at Dieffle ere wrene Aander / oc driffue Mennisken gruselige til allehonde wkyskhed oc Blodskam / Gud til forsmædelse oc fortred / oc arme

Menniske til skade. Fordi de vide/ at der vil følge stor timelig oc euig straff / effter wkysthed/ som Sodome oc de Cananeers straff beuiser / rc.

Oc det er it stort klagemaal/ at Dieffuelen driffuer den ælendige Mennisklelige nature saa mangfoldelige til gruselig wrenlighed. Oc det er end større klagemaal / at saadane synder bestyrckis oc formeris / vnder dette skin / at Paffuen oc Muncke / vdrobe Ecteskabs forbud/ for en besynderlig hellig gerning / imod Guds klare obenbare Ord.

Der faare skal det tilstedis Prester / oc de Personer som haffue verit i Kloster / at giffte sig/ effter Christelig skick.

Oc Folck skulle ocsaa rette-
lige vnderuisis/om andre men-
niskens bud i Kircken/ at de
kunde vide/at aleniste disse ger-
ninger ere Gudstieniste/ der
Gud haffuer befalet/oc det a-
leniste i saa maade/ om de ske i
en ret tro til vor HERRE
Christum.

XVI.

Om Christelig Frihed.

1. Spørssmaal.
Huad er Christelig
Frihed?

Suar.

CHristelig Frihed/ er
først denne høye wsigelige
naade/at wi wden vor for-

tieniste for vor Herris Christi skyld / haffue syndernis forladelse / oc ere retferdige / der er/ Gud behagelige / formedelst troen/ alligeuel der end henger megen skrøbelighed oc synd ved oss/ i dette ælendige leffnet.

Oc fremdelis er denne Frihed/ at vor HERre Christus selff drager oss aff Helffuede/oc forarbeyder trøst oc liff i oss/ oc giffuer oss sin Hellig Aand/beskermer oss fra Dieffuelen / oc beuarer oss vnderlige / oc giffuer oss endelige euig salighed/ i huilcken wi ere aldelis fri fra synden / døden oc Dieffuelen/ oc al ælendighed / oc haffue det euige liff/ oc euig retferdighed. Om alle disse sager taler vor Herre Christus/ der som hand

siger/

siger/ Naar som Sønnen giør eder fri/ da ere i visselige fri.

Der nest følger oc denne Frihed/ at de Christne skulle icke besuaris/ met Mosi Ceremonier eller Burgerlige Regimente. Item/ at de skulle icke vere fangne/ met Ceremonier som ere skickede aff Mennisken. Men skulle vide/ at saadane Ceremonier som ere giorde aff Mennisken/ ere icke Gudstieniste. Oc at det er icke synd at lade dem bliffue til bage/ Som Paulus siger til de Colosser i det andet Capitel/ Jngen skal døme eder for skilsmisse paa Mad/ eller Dricke/ elller Helligdage etc.

Om de tre dele i Mo-se Lou.

2. Spørssmaal.

Huor faare skilde Gud Israels folck fra alle Hedninge / oc beskickede dem met deris eget Regimente paa en visser sted / oc paa bestemmet tid:

Suar.

Det giørs vel behoff / at alle forstandige Christelige Mennisk/ haffue en maadelig forstand der paa / huorledis oc huor faare Gud saa beskickede Israels Regimente/met verdzlig regæring/paa en visser sted/ oc paa bestemmet tid / Oc er denne den besynderligste aarsage.

Det er Guds allernaadig-
ste vilie / att wi skulle kiende
hans Søn Jesum Christum/
oc for hans skyld / samler hand
sig stedze oc altid en Kircke i-
blant det Menniskelige slecte.

Paa det nu at det skulde
vere vist/huor vor Herre Chri-
stus skulde fødis / oc predicke/
oc lide pine / opstaa aff døden
igen til liffuit/ oc giøre Mira-
kel/ att stadfeste lerdommen
met/ da affskilde Gud Israels
Folck fra alle Hedninge / oc
gaff dette folck deris eget verdz-
lige Regimente / oc en Slect
beneffnd der iblant/ aff huilc-
ken vor Frelsere Messias skul-
de fødis / oc hand gaff dem it
land ind/ som vaar vel bekynt/
imellem de naffnkundigste oc

ſtørſte Kongerige / Aſſyria / Chaldea/ Egypto/hart at mit paa Jorden. Oc Gud giorde ſtedze oc altid ſtore Mirackel obenbare iblant dette Folck/ at mand ſkulde viſſelige vide / at denne eniſte lerdom vaar ret/ ſom bleff predicket iblant dette Folck / formedelſt hans Propheter / Och at Guds Søn ſkulde obenbaris iblant dette Folck/ oc vdrette ſine ſtore vnderlige gerninger.

Der til beſkickede Gud dette Folck ſaa it vduortis Regimente/ at det ſtod fra den vdgong aff Egypto / indtil Chriſti pine oc Opſtandelſe/ 1543. Aar.

Oc det vaar ocſaa en beſynderlig Guds velgerning / at

hand

hand saa oprette/ oc beuarede i saa lang tid/ en visser Schole/ Huor aff mand visselige viste/ at mand stedze oc altid kunde finde der vti/ Guddommelig Sandhed/ oc nogen ret Lerdom.

3. Spørssmaal.
Huad gaff Gud Israelss Folck for Louer:

Suar.
Trehonde/ Thi at huor som Verdzlige Regimente ere/ der skulle vduortis Louer vere/ om dom / oc at straffe grossue laster / om Arffue / om kiøb oc sal/ rc.

Oc paa det at dette Folck skulde met obenbare klare skilsmisser / vere affskild fra Hedninge/

ninge/ da vaare der hoff beskickede mange Ceremonier / om skilsmisse paa Mad / om Høytider oc Offer. Och efftersdi Messias skulde obenbaris iblãt dette Folck / da vaare de Ceremonier baade Figurer oc paamindelser om Messia / Som Paaskelammet etc. Oc in Summa vaar det it offuermaade deyligt oc prydeligt Regimente/ huis lige ellers intet Kongerige haffuer seet paa Jorden.

Hoss disse tho dele aff Louen / huilcke mand kalder Judiciales oc Ceremoniales haffde dette Folck end nu andre/ meget større och nytteligere bud / huilcke der vaare icke en forgengelig skick / Men Guds euige Vissdom / som met it

gantske

gantske skrøbeligt naffn kaldis/ Ley Moralis / oc ere de thi Bud / huilcke mand skal forstaa/lige som Gud haffuer forklarit dem/formedelst vor Herre Christum / Propheter oc Apostler.

Nu betede Gud besynderlig straff oc naade i dette Israels Regimente. Oc alligeuel der bleff en deel reffuen fra/ saa bleff dog Juda saa lenge / indtil Guds Søn oc vor Frelsere obenbaredis / oc predickede obenbare iblant dette Folck / oc gaff vidnisbyrd/ met store Mirakel/ oc bleff it Offer / oc opstod aff Døden til Liffuit igen/ oc vdsende den hellig Aand ꝛc.

Der effter beuarede Gud dette Regimente icke lenger.

Hand gaff oc Verden it forfer-
deligt vidniſbyrd oc paamin-
delſe der met / huorledis hand
vil ſtraffe vantro oc andre ſyn-
der. Oc Jeruſalem oc andre
Stæder bleffue gruſelige for-
ſtyrede aff de Romere.

Der met forfulde deris for-
gengelige Louer / Judiciales
oc Ceremoniales.

4. Spørſſmaal.

Skal mand tage de forfaldne Louer Judiciales oc Ceremoniales op igen?

Suar.

Det er ingelunde Guds
vilie / at mand ſkal tage dem op
igen / Som wlerde oprøriſke
Mend nogle gonge haffue be-
gynt / at afflegge den ſeduanli-

ge Romiske Ret / oc giøre anden skick met Landgods. Som Muntzer oc Strauß / gaffue faare met Jubilei falske skin/ at Agre skulde vere fri / etc.

Paffuen hauffer ocsaa giort affueri/ effter de Leuitiske Ceremonier. Hand haffuer giort sig til Aharon/Hand bød skilsmisse paa Mad/Hand gaff faare / at Muncke vaare Nazarei.

Til at affuerie denne oc allehonde saadan vildfarelse/ skal mand holde denne sande/ rette oc nyttelige forstand i Kircken / at de Leuitiske Ceremonier oc vduortis Landzlouer i Mose / som icke ere naturlige indplantede i alle Menniskis forstand/haffue deris ende met

Jerusalem/ oc binde oss aldelis inter.

Dette forkyndede Prophe-terne saa tilforn. Oc Apostlene giorde samdrectelige en aluer-lig Decret der om/ in Actis ca-pite 15. Oc Paulus haffuer nock forklarit sig der om til de Galater / oc anden sted.

5. Spørssmaal.

Saa spør du nu/Efftterdi Mo-se Lou er falden / oc det er icke nu synd / at ede flesk / Hui ere da disse Gerninger synd / som ere imod de thi Bud/ at Jhiel-sla/ bedriffue Hoer/ Stie-le/ bære falskt vidnis-byrd :c.

Suar.

Der om skal mand vide/ at denne

denne Lerdom / som kaldis/
Lex moralis/eller de thi Bud/
er i sin rette forstand/icke en for-
gengelig Lou. Hun begyntis
oc icke met Mose / Men det er
den euige womskifftelige viss-
dom i Gud selff/oc Retferdig-
heds euige Regel/i hans Gud-
dommelige vilie/huilcken hand
aff wsigelig godhed / plantede
ind i de fornumstige Creature/
Oc hand haffuer der effter sted-
ze oc altid forklarit oc forkyndet
hende i sin Kircke / fra Adams
tid / met sin Predicken / at wi
skulle vide / huordan hand er
selff/ Som er/ viss/god/sand/
retferdig/kysk/Oc at hand vil/
at de fornumstige Creature
skulle vere hannem lige / huor
faare hād oc delede denne høye

Visſdom met dem / Oc fortørnis gruſelige paa alle dem / ſom imodſtaa oc foracte denne hans womſkifftelige Viſſdom. Oc denne viſdom oc Regel er fordi ſtedze oc altid i Gud / den ſande och forferdelige dom i Gud / imod ſynden / det er / imod alt det ſom er denne viſſdom imod.

Der faare / Lige ſom denne Viſſdom oc Regel er euig i Gud / ſaa følger det / at det er ſynd oc aldri Gud behageligt / ſom er imod ſamme Viſſdom oc Regel i Gud. Som Affguderi / Mandſlet / Hoer / Stylt / falſkt vidniſbyd rc.

Oc paa det wi Menniſke / ſkulde vide oc icke foracte denne dom imod Synden / da bar

Gud denne sin Visdom oc Regel/ frem faar Menniſken/met ſaa mange tegen/ i vdgangen aff Egypten / oc beuiſer / at hand er viſſelige ſelff ſaa/oc vil ſtraffe/huad ſom er denne hans Viſdom oc vilie imod.

Oc hand haffuer / ſom en viſer Meſtere/ ſkickelige befattet Summa i thi Sprock/ huilcke mand ſkal ſaa forſtaa/ ſom hand forklarede dem ſelff. Der faare bruge wi dette naffn/ Thi Bud/ ſaa offte wi tale om den euige/womſkifftelige Lou.

Huad ſom er ſynd imod denne Guddommelige / euige Viſdom/ det er ſynd i euighed/ oc er Gud icke behageligt. Oc at Gud alligeuel anammer oſſ arme Menniſke/ fordi ſamtyc-

 ker

ker hand icke synden / Men hand haffuer for den skyld lagd sin retferdige och store vrede / paa syn Søn Jesum Christum / oc anammet hans pine / som vaar wskyldig / til en betalning for oss.

Dette hemmelige / vnderlige Raad / skulle wi til euig tid klarligere kiende hoss Gud. Oc wi skulle alligeuel i dette liff / begynde som smaa Børn / at lære oc betracte / denne Guddommelige lerdom / At wi skulle betencke / at Synden er en gruselig forstyring. Oc der imod / at dette er en offueruettis stor Barmhertighed / at Gud alligeuel anammer oss / dog saa / at hans retferdige oc store vrede / vdgydis offuer den wskyldige

oc elskeligste Søn. Der taler Paulus om / der hand siger/ Gratia exuberat supra delictũ, Naaden er mectigere end synden. Oc wi bliffue i saa maade fri formedelst Guds Søn / fra den euige vrede/huilcken denne Guddommelige Lou / det er/ Guds Visdom oc Retferdighed / haffde vdgydet oc lagd paa oss / der som vor HERre Christus icke haffde bleffuet Meglere oc Forsønere.

Naar som S. Paulus nu siger/ wi ere fri fra denne Lou/ Da skalt du forstaa / fra den euige straff/ i det wi formedelst troen til vor Herre Christum faa syndernis forladelse/ oc naade / oc bliffue førde i hans retferdighed och bekledde der met.

Oc Guds euige Visſdom oc Retferdighed bliffuer alligeuel / huilcken wi ſkulle fremdelis vere lydige. Oc Guds Søn forarbeyder ſelff liff i oſſ / oc giffuer ſin Hellig Aand / at lydighed ſkal begyndis. Och Gud ſønderbryder dette ſyndige Legeme / huor met hand beuiſer / at ſynden er hannem icke behagelig / oc at hand viſſelige ødelegger hende.

Der faare ſkulle Predickere flitelige predicke de thi Guds bud / oc forklare aff Guds Ord / At mand aff Guddommelige vidniſbyrd kand vide / huad ſynd er / oc der imod / huilcke gerninger der ere Gud behagelige. Oc ſkulle der hoſſ Forløſſning / Naade oc Salighed / der

wi haffue formedelst Guds Søn / troligé holdis Folcket faare.

XVII.

Om Ecteskab.

1. Spørssmaal.
Huad er Ecteskab?

Suar.

Ecteskab er aleniste ethu Menniskis / en eniste Mands och en eniste Quindis / watskillig bebindelse eller tilsammen føyelse / beskicket aff Gud / met besynderligt Raad oc vdtructe ord / huilcke Personer Gud tilstedde beblandelse / til fødzel / eller at de skulde vocte sig fra forbuden beblandelse.

2. Spørſſmaal.

Huor indſkickede Gud Ecteſkab:

Suar.

Denne ſtattis indſkickelſe ſkede i Paradis / met diſſe ord / Der ſkulle tho vere it kiød / det er vden atſkillelſe tilſammen føyde / Oc ſtray bleffue i Paradis / met diſſe ord / alle andre beblandelſer vden Ecteſkab forbudne. Oc vor Herre Chriſtus forkyndede diſſe ord igen / Matth: 19. Oc indſkickede oc regulerede Ecteſkab i den ſamme førſte Indſettelſe igen.

3. Spørſſmaal.

Ere andre beblandelſer vden Ecteſkab Synd:

Suar.

Alle beblandelser wden Ecteskab ere synd imod Gud/ huilcke Gud visselige straffer i dette liff/ oc til euig tid/ paa alle dem/ som icke bliffue omuende. Som disse ord klarlige sige/ Ebreos 13. Bolere oc Horkarle skal Gud straffe. Oc 1. Corint: 6. Bolere oc Horkarle etc. skulle icke erffue Guds Rige.

Alt dette skulle Predickere forkynde faar Folckit met stor aluerlighed/ oc straffe al wkyskhed/ met det Guddommelige ord/ oc met Exempel de skulle føre ind/ som Dauids/ Benjamins slectis/ Sodoma oc andre.

Saa skal oc Verdzlid Offrighed/ beuise aluerlighed/ oc strengelige straffe Boleri och

Hoer/

Hoer / oc anden wkyſkhed / at der ſkulle icke ſaa mange leffue i wkyſkhed. Thi det er viſſelige ſant / at gantſke Land bliffue ſtraffede for ſaadan synd ſkyld / ſom det ſkede met Ben Jamins Slecte / oc Dauid / oc der ere altid mange Exempel.

Huo ſom nu icke leffuer renlige wden Ecteſkab / er Gud denne lydighed ſkyldig / at hand ſkal leffue i Ecteſkabs kyſkhed.

4. Spørſſmaal.
Er icke Ecteſkab it tegen til den rette Kircke?

Suar.

Mand ſkal beſynderlige her vel mercke / At rette Louer om Ecteſkab / haffue altid aleniſte verit i den rette Kircke / der

der som Ecteskab er rettelige hulder / formedelst Guds besynderlige gaffue oc naade. Alligeuel Ecteskabs naffn bleff hoss Hedninge / saa tilsteddis dog der hoss obenbare megen gruselig wkysthed. Paa denne tid sælie Tørckere deris Hustruer huem som de ville.

Iblant Secter haffuer Dieffuelen kommet offuermaade stor vildfarelse aff sted. Nogle vilde vere offuermaade Hellige / oc hulde Ecteskab for synd / oc forbude alle dem Ecteskab / der vilde vere Hellige / Som Martion / Tatianus / Hieray / oc andre. Martion førde en Diaconi Hustru bort in Cypro / huilcken der kom nogle aar der effter till sin ecte Mand igen/

igen / oc gaff meget til kiende om den samme Ketteris wkysk-hed.

Der imod lerde andre Secter / som Carpocrates / oc andre saadane / at Hustruer skulle vere almindelige. Alligeuel denne wdygd er saa groff / at det synis / som saadane Historier ere dictede aff had / saa ere de dog bescreffne saa skickelige aff sandru Mend / som aff Clemente Alexandrino / at mand kand icke tuile der paa. Oc hoss Gendøbere er ocsaa funden megen stor wkyskhed. Alt dette skal mand fordi mercke / at wi kunde betracte Dieffuelens store ondskaff / oc vere forsynlige / oc der hoss kiende dette tegen / At huilcket Secte som skender Ec-

teskab / haffuer Dieffuelens brende/som klarlige staar screff-uit / 1. Timoth: 4. Oc det haffuer andre flere vildfarelser.

Aff alt dette er det nu klart/ effterdi Paffuen/hans Bisper/ Canicker / Muncke oc andre/ som forbiude Ecteskab / giøre skinbarlige imod Gud / oc styr-cke oc formere vkyskhed / at de ere Guds oc den rette Kirckis fiender / oc haffue megen vild-farelse oc Affguderi. Thi vw-kyskhed straffis almindelige met blindhed oc forbistrelse/ som der er screffuit Roma: 1.

Oc intet Creature kand be-gribe denne store skade/der Ec-teskabs forbud førde met sig/ huor aff saa megen wskyskhed er kommen / den rette paakal-

 delse

delse til Gud forhindret/Guds
vidskab vdsluct / oc Mennis-
kens hierter ere bleffne forblin-
dede oc vanuittige / oc mange
hundrede tusinde Siele fulde i
euig straff/ oc Guds vrede for-
styrede gantske Land. Thi det
er aldelis vist / at stor straff/
strid oc forderffuelse / alminde-
lig forblindelse oc mørckhed i
lerdom / Børnenis oc Effter-
kommernis ælendighed / gaa
besynderlige igennem Verden/
for Affguderi / Mandslæt oc
wkyskheds skyld.

Oc Predickere skulle baade
forkynde Folcket / den rette ler-
dom om Ecteskab / och om
Guds vrede imod al wkysk-
hed / Och der hoss selff bede
Gud / oc formane Folcket til
at be-

at bede / at Gud som elsker renhed oc kyskhed / vil naadelige regære oc beuare oss / at wi icke skulle besmittis met wkyskhed / Men att wi kunde paakalde hannem met en god samuittighed / oc icke falde i blindhed oc vanuittighed / oc anden legemlig straff skal bliffue oss for suar. Thi saa er screffuit i Vissheds bog / Cap: 8. Dette er oc Vissdom / att vide att kyskhed er Guds gaffue / oc fordi bad ieg der om. Oc at leffue Christelige i Ecteskab / er ocsaa kyskhed.

Oc Folck skulle offte betracte / huor faare Gud haffuer saa aluerlige budet denne dygd / Som er / at wi skulle forstaa denne dygd / oc der met giø-

re klar skilsmisse mellem Gud
oc Dieffuelen. Fordi at effter-
di wi kunde icke see paa Gud
met legemlige Øyen / oc icke
tage paa hannem met vore hen-
der / da skulle wi see paa hannem
met troens Øyen / oc betencke /
huorledis hand obenbarede
sig / oc huorledis hand giffuer
sig til kiende i sit ord / oc giør
skilsmisse mellem sig oc alle an-
dre ting / oc besynderlige mel-
lem sig oc Diefflene. Nu er den-
ne skilsmisse offuermaade klar.
Diefflene haffue lyst til wkysk-
hed / driffue mange tusinde
Menniske der til / oc saadant
giøre de Gud til fortred / oc de
ælendige Menniske til forderff-
uelse. Der imod er Gud it rent
Væsen / oc vil at wi skulle vere
han-

hannem lige / Hand vil oc selff giffue oss kyskhed / oc pryde kyskhed met andre gaffuer / Som hand beuisde met Joseph.

Denne skilsmisse skulle wi betracte i vor bøn / at wi tale til den sande Gud / som er reen / oc elsker kyskhed / oc giøre skilsmisse mellem hannem oc alle wrene ting. Oc der hoss skulle wi ocsaa bekiende oc beklage vor egen wrenhed.

5. Spørssmaal.
Huad for en hemmelighed skal mand forstaa vnder Ecteskab?

Suar.

Der begribis megen hemmelig oc høy Visdom i dette Raad / om Mandens oc Quindenis

denis skabning / oc om Ecte-
skabs indskickelse. Thi Gud
haffde vel fundet en anden
maade/ at lade Menniskẽ fø-
dis met / Men hand vil at der
skal vere en Kircke i det Men-
niskelige slecte/ der faare skabte
hand først tho Personer / som
er Manden oc Quinden/at der
skulde vere en hiertelig / skicke-
lig kierlighed/ Oc Manden be-
tegner Guds euige Søn/ oc
Quinden den Menniskelige
nature/ som hand tog paa sig/
Oc den hiertelige kierlighed
som er i Manden til Quinden/
betyder den hiertelige kierlig-
hed som er i Guds Søn / til
den Menniskelige Nature / oc
til oss.

Denne betractelse skal op-

uecke oſſ alle / til at ære Ecte-
ſkab / ſom en beſynderlig Gud-
domelig gerning / ſom aff høy
Viſſdom er ſaa beſluttet / oc
priſe Guds Viſſdom. Til den-
ne ære oc priſſ ſom wi ſaa ſkulle
beuiſe / hører det ocſaa / at Ec-
te folck ſkulle ſelff leffue tucteli-
ge oc kierlige met huer andre /
oc vere ocſaa ſelff Guds Kirc-
ke / lige ſom Adam oc Heua /
Zacharias oc Elizabeth haff-
ue verit.

XVIII.

Om Verdzlig Øffrighed.

1. Spørſſmaal.

Sige Gendøbere ret / at Verdz-
lig Øffrighed / Dom / tilbør-
lig

lig straff / er idel synd / oc at it Christeligt Menniske / icke skal haffue Verdzlig Regimente?

Suar.

Denne Gendøbernis Lerdom / er visselige Dieffuels løgn / och bespottelse imod Guds Visβdom oc gaffue / Oc er aarsage til oprør / mord oc forstyring. Oc Folck skulle flitelige vnderuisis om baade embede / at de kunde vide skilsmisse mellem Predicke embedet oc det Verdzlige Regimente.

2. Spørsβmaal.

Huad forskel er der mellem Predicke embedet oc det Verdzlige Regimente?

Suar.

Predicke embedet er en befalning/ huilcken Gud haffuer giffuit met vdtrycte ord / at predicke Euangelium / vddele Sacramente / forlade synden/ at skicke Predickere och giøre skick i Kircken / at straffe synden/ aleniste met Guds ord/oc icke met legemlig vold. Oc Gud er krafftig formedelst dette Embede / giffuer syndernis forladelse/den hellig Aand/ Liff oc Trøst / oc euig Salighed.

Om denne befalning taler vor Herre Christus/Joha: 20. Lige som Faderen vdsende mig/ saa sender ieg eder. J disse ord er klarlige vdtruct/først/ at Guddommelig Maiestat selff / indsette Predicke embe-

det / Oc der til met først viede Sønnen / som obenbarede Fadre oc Propheter hans ord / oc predickede der effter skinbarlige i Menniskelig nature / oc vdsende Apostle / gaff den befalning / at kalde stedze oc altid Predickere. Oc Guds Søn bliffuer dog altid den ypperste Prest / som holder Predicke embedet ved mact / oc er krafftig der met / Lige som Ephe: 4. er screffuit. Hand sider hoss den euige Faders høyre Haand / at hand vil sende Menniskens gaffuer / Propheter / Apostle / Hyrder oc Lærere.

Fremdelis er begreffuit i de ord / Johan: 20. at Guddommelig Maiestat vil vere krafftig / formedelst Apostler-

nis / oc alle deris predicken som ere kallede / lige som hand vaar krafftig formedelst Christi egen predicken.

For det tredie / Er det oc til kiende giffuit i disse ord / at predicke embedet icke er Verdzlig mact oc legemlig tuingzel.

For det fierde / Huad der skal predickis / Som er / huad vor Herre Christus selff predickede / Dette alt sammen er begrebet i denne tale / Lige som Faderen vdsende mig.

Verdzlig Offrighed er it Embede / huilcken Gud haffuer skicket i det gantske Menniskelige slecte / oc selff opholder veldigt eller skrøbeligt / i store eller smaa oprør til at beuare vduortis tuct / effter alle

Guds bud / Oc de wlydige til straff / met legemlig straff / oc met Suerd. Huor met Gud baade vdretter / At alle Menniske paamindis mett denne straff / at hand er viser oc retferdig / Oc borttager de Blodhunde / formedelst huilcke Dieffuelen gerne vilde forderffue det gantske Menniskelige leffnet.

Oc mand skal vel mercke her baade stycke / Det er diss' vær megen stor / iemmerlig wskickelighed / wrolighed oc oprør i det gantske Menniskelige slecte / hofferdighed / wkyskhed / røffueri / mord / wretferdig strid / etc. Thi den syndige Nature er vild oc fortredelig / der til met driffue Dieffiene mange

Menniske / oc vilde gerne ødelegge alting / de opuecke Tiranner / Oprøriske / Mordere rc.

Disse onde ting ere icke aff Gud / men aff Diefflene oc den syndige Menniskelige Nature / som stride imod Guds skick. Lige som naar mange Vlffue komme iblant Faar / oc Hyrden iager dem bort met Hundene / det beste hand kand / oc redder nogle Faar.

Lige saa / alligeuel saadant iemmer er stort / saa ere dog de rette Louer / Guddommelig Visdom / oc der er dom och straff / oc det Menniskelige slectis beuarelse / saa fremt Guds gerning skal icke aldelis ødeleggis. Hand er den rette Hyrde / oc nogle trofaste Regentere ere

Tienere/ mett huilcke hand driffuer Ulffue bort. Som Goliad/ de Edomiter / Syrer ꝛc. fordriffuis aff Dauid.

Oc wi skulle kiende denne Guds gerning/ oc vide / at der som dit legeme din Hustru/ Børn/Bolig/Næring/Stad/ Kircke / Regimente / bliffuer ved mact/ da er saadan beskermelse visselige Guds gerning/ Oc du skalt prise oc tacke hannem der faare/ oc vere hannem lydig. Oc du skalt fordi vere din Øffrighed diss troligere lydig/ effterdi Gud obenbarede oc gaff til kiende/ at rette Louer ere hans Visdom/ oc at dom oc straff ere hans gerning. Oc at det er hans vilie/at Menniskenn skulle saa rægeris / oc at denne

Skick

Skick skal vere iblant de for-
numstige Creature/ Offrighed
oc Underdane/ oc at wi icke w-
den Skick / skulle vere alle lige
oc fri / som Ulffue løbe iblant
huer andre.

3. Spørssmaal.

Skal mand oc giøre skils-misse paa Guds skick oc Personer?

Suar.

Det giørs behoff at merc-
ke her / huad skilsmisse der er
mellem Guds Skick oc Perso-
ner/ som i mange andre sager.
Guld oc Sølff er Guds Crea-
ture/ alligeuel at mange Men-
niske misbruge Guld oc Sølff.
Ecteskab er visselige Guds
skick / alligeuel at mange mis-

bruge ecteſkab / oc ſøge pendinge der met / ꝛc. Saa ere / louer / dom / oc tilbørlig ſtraff / viſſelige Guds gerning / alligeuel der ere gantſke mange onde Regentere / ſom miſbruge deris Stat oc ypperlighed. Nero oc Caligula / oc offuermaade mange Tiranner / ere aldelis Dieffuelens redſkab / for deris Perſone / oc alligeuel er det Guds gerning / at Verden vaar paa den tid befattet / i ſaadant it Monarchi. Oc rette Louer / dom oc tilbørlig ſtraff i Riget / vaare ocſaa Guds gerning. Oc der vaare nogle trofaſte och fromme Mend i Landsregimenter.

Men at Nero lader affliffue Paulum oc Timotheum / oc

andre Helgen/oc haffuer mange grufelige laster/det ere hans egen Personis gerninger och Dieffuelens i hannem. Oc de skulle icke regnis i det skickelige Regimente / huilcket der effter bliffuer/alligeuel Nero haffuer stunget sig selff ihiel/ rc.

Denne skilsmisse paa Personer och embedet eller Guddommelig Skick/ er gantske nyttelig at mercke i denne sag/ at wi baade kunde kiende aarsagen til store oprør oc forstyrelser i dette leffnet / Oc huorledis det Menniskelige slecte beuaris i saadan ælendighed. Oc denne betractelse er en besynderlig høy Vissdom / som er obenbarit i den Guddommelige lerdom. Menniskelig

vissdom kand icke finde paa disse wlige ting / wden Guds obenbaring / at alle Dieffle oc onde Menniske storme saa gruselige oc daglige i Regimenterne / oc Gud beuarer alligeuel det Menniskelige slecte.

Nu tuil Menniskelig fornufft wden Guds ord / naar som hun seer til saa mangfoldige oprør/strid oc forstyrelser/ oc tencker at huad som bliffuer wforderffuit / det bliffuer saa wden Guds methielp. Der imod skulle wi vide nogle Sprock / oc stadelige tro / at Gud er Beskermere / Hyrde oc Beskyttere/huor som Menniske end nu bliffue igen wforderffuede oc leffue / i saadane verdzlige Regimente / oc haff-

ue rette Louer / dom / tilbørlig straff / tuct / Kircke / oc at saa mange som ere igen aff disse gaffuer / ere visselige Guds gaffuer oc gerning / Alligeuel den gode Skickis anseelse synis meget ringere / end de store oprør oc forstyrelser. Oc wi skulle kiende Guds neruerelse / aff hans Lerdom.

4. Spørßmaal.

Huor ere vidnisbyrd aff Scrifften at rette louer / dom / oc straff / ere Guds Visßdom oc gerning?

Suar.

Denne Artickel er besynderlige forklarit met mange ord / formedelst S. Paulum / Roma: 3. De samme ord beuisse / at

se/ at rette Louer/ dom/ oc tilbørlig straff / ere Guds Viißdom oc gerning. Thi Paulus kalder der klarlige det Verdzlige Regimentis embede/Guds Skick/ oc Regærelsen / Guds Tienerinde. Oc siger/Saa lenge det Embede bliffuer / da er det skicket aff Gud.

2. Paralip:19. Det Dommere embede som eder er befalet / er icke Menniskens / men Guds embede.

Danie:2. Dette ere Guds gerninger / at giffue andre Rige / eller beholde.

Psal:127. Naar Gud icke beuarer Staden/da vaager den forgeffuis/ som hannem vil beuare.

Prouerb:16. Veyskaal oc

vært ere Guds rette Skick.

Esai: 1. Dømer den Faderløse ræt.

Met disse Sprock / skulle wi styrcke troen / at wi kunde vide / at Gud holder selff gode Regimente ved mact / oc wi skulle bede hannem der om / Oc vere diss ydmygere oc flitigere / i alle Embede / oc vti lydighed.

Aff alt dette er det nu klart / at det verdzlig Regemēte / er en god gerning. Thi det er beskicket oc befalit aff Gud / oc Christelige Mennisker kunde leffue der i met en god samuittighed. Ja denne store byrde / bliffuer en ypperlig Gudstieniste / naar som hiertet haffuer der hoss en ret tro / oc retter sin tieniste til Guds ære / som Dauid / Ezechias /

chias / Josias / giorde / rc.

5. Spørßmaal.

Huilcke gerninger haffuer Gud befalit Verdzlig Øffrighed / som de ypperste?

Suar.

End dog Verdzlig Øffrighed haffuer selff Louer oc fornufft / huorledis de skulle bruge deris Embede / Saa skulle wi alligeuel i almindelighed giffue til kiende / huilcke gerninger Gud haffuer besynderlige befalit dem / som ere besynderlige fire.

6. Spørßmaal.

Huilcken er den første gerning / der Gud befalede Verdzlig Øffrighed?

Suar.

Suar.

Al Verdzlig Offrighed skal først vere / den gantske Guddommelige euige Lous røst / huilcken mand kalder legem moralem / eller de Thé Bud / til at holde vduortis Tuct. Oc al Offrighed er selff denne Guddommelige lou vnderlag / oc faar alle andre geringer beskicket der til / at de skulle frembære oc kundgiøre faar Menniskē / denne Guddommelige Vissdom oc retferdighed. Esai: 3. Gud skal føre Førster faar sin dom.

7. Spørssmaal.

Huilcken er den anden gerning / der Gud haffuer befalit verdzlig Offrighed:

Suar.

Suar.

Den anden gerning er / At de skulle giøre Execution / oc aluerlige straffe / met legemlig straff / alle dem som vduortis giøre imod samme Guddommelige Lou. Roma: 13. Der til bære de Suerdet.

Nu vide oc Hedninge / at det er nødtørffteligt for fred skyld / att straffe wretferdige Mandrabere / Tyffue oc Røffuere / oc de Heydenske louer ere vel bekynde der om. Men dette er aleniste it lidet stycke aff Embeder. Thi Verdslig Offrighed / er Gud denne tieniste plictig / i den gantske Guddomelige euige Lou / det er / de skulle først afflegge oc straffe / alt vduortis obenbare Affguderi/

deri/

deri/ Traaldom / Mensuerelse/ Guds bespottelse / obenbare Ketteri / Oc der imod lade plante / oc hielpe at opholde/ den rette Lerdom om Gud. Deut: 7. J skulle vdslette Affguder / nedbryde deris Altere rc. Jtem/ J den tredie Mose bog/ Cap. 24. Huo som bespotter Guds Naffn / skal affliffuis.

Der faare er det oc Verdzlig Øffrighed befalit/at de skulle lære at rettelige kiende oc paakalde Gud. Psal: 2. Oc nu i Konger / och Dommere paa Jorden lærer, Oc Kysser Guds Søn/ rc.

Der nest skal oc følge straff offuer wlydighed / i de andre Guddommelige Bud, Oc in

summa / Øffrighed skal Gud til ære / holde baade de Thi Buds taffler ved mact / met al- uerlig Execution / til at for- fremme vduortis tuct met.

Oc til denne Execution i alle bud / haffuer Gud giffuit Verdzlig øffrighed / mact / rig- dom / vaaben oc værie. Och hand biuder Vnderdane at ve- re lydige / til at holde tuct oc fred / Oc Gud er selff den øff- uerste Høffuitzmand oc Be- skyttere / men hand bruger tro- faste Regentere / som sit red- skab. Thi hand vil saa / icke v- den middel / men formedelst vort arbeyde / regere det men- niskelige Slecte / at wi ocsaa skulle lære at kiende hannem / oc tiene hannem.

8. Spørssmaal.

Huilcken er den tredie gerning/ der Gud befalede Verdzlig Øffrighed:

Suar.

Den tredie gerning/ At den høye Øffrighed haffuer oc saa mact i sit Herredome/ at giøre egen lou i Verdzlige sager/ huilcken der dog icke skal vere imod den Guddommelige Lou/ Men hielpe til at holde den Guddommelige lou ved mact. Som Gud siger/ Du skalt icke stiele. Der maa oc skal øffrighed fornumstelige skicke/ huorledis det skal holdis met Landzgods/ huer i sit Herredome/ Land oc Rige rc. Der til haffue Herskaff deris besynderlige Bøger/ Lige som det

Romske Rige haffuer den Keyserlige Ret.

Oc det er sant / at Verdzlig Øffrighed / haffue mact at giøre fornumstige / skickelige louer / til denne Legemlige regærelse / oc til fred. Men de skulle icke oprette en Affgud / som Nabugdonosor / oc optencke deris egen lerdom om Gud / eller INTERIM / eller Gudstieniste / vden Guds ord / Fordi at de der met gaa meget for viet / vden deris befalning.

.9 Spørssmaal.

Huilcken er den fierde gerning / der Gud befalede Verdzlig Øffrighed:

Suar.

Den

Den fierde gerning er / At de skulle giøre trolige oc lige Execution / ocsaa effter denne deris egen lou om legemlige sager. Thi louen vden Executio / vden dom / oc vden aluerlig straff / er ekon en bespottelse / Men det er Guds vilie / at der skal vere en nidkierhed oc vrede i Herskaff / imod vdygd. Oc det gamle Sprock er alde sant / Nulla est utilitas Ciuitatis, quæ non habet neruos contra iniusta facientes.

Offrighed skal oc selff / leffue skickelige / effter den Guddommelige Lou / oc den Ret / som er giort / aff fuldmyndig Autoritet / til tuct oc fred.

10, Spørssmaal.

Huorledis skulle Underdane holde sig imod Øffrighed?

Suar.

Effter at nu er talit / om Øffrigheds forplictelse oc gerninger / da skal mand oc holde Folcket Pauli Regel faare / At Underdane ere Herdzlig øffrighed lydighed plictig / Saa / at wlydighed er en synd imod Gud / oc gior samuittigheden wren.

Dette er det Guddommelige Baand / der Regimente ere befattede oc beuarede met / oc det holder alle Gudfryctige Menniske / i veluillig lydighed imod Øffrighed for Guds skyld. Der til met truer det alle Ugudelige / att Gud vil

straffe

straffe oc nedsla wlydighed. Thi at siger den Hellig Aand/ at wlydighed giør samuittigheden wren/ da er dette det rette forstand/ at Gud visselige fortørnis offuer saadan wlydighed/ oc vil straffe hende euindelige/ der som de icke bliffue omuende.

Vor HERRE Christus haffuer ocsaa giffuit denne Regel om timelig straff/ huilcken der begriber baade Tiranner oc Oprøriske. Alle som tage Suerd/ skulle formedelst suerd omkomme. Det er/ Huo som selff tager Suerdet/ uden Guddommelig skick/ Som Tiranner/ naar de affliffue Folck imod Guddommelig Lou/ eller Oprøriske/ som icke ville

ville holde den tilbørlige lydighed/ disse skulle ocsaa straffis oc forderffuis i dette timelige leffnet.

Beslutning paa den Christelige Lerdoms Hoffuitarticle.

DEnne forklarelse oc onderuisning / om den Christelige Lerdoms Hoffuitarticle/ tien der til/ at de som hende læse eller høre/ kunde venne sig til / at begribe den Christelige Lerdom i en Sum/ oc betracte offte oc flitelige hoss sig selff Hoffuitarticlene.

Thi Christelig Lerdom er en høy

en høy Viß, dom/huilcken intet Creature kand begrunde. Oc wi skulle lære der paa i Guds euige beskuelse. Oc Gud vil alligeuel saa forsamle sig en Kircke/ oc icke anderleds/ at begyndelsen til denne Vißdom / skal formedelst Guds naade skinne i oß/ i dette ælendige / skrøbelige leffnet. Der til giørs det vel behoff / at flitelige høre / læse oc betracte den rette Lerdom. Denne er den eniste vey til at kiende Gud/ at mand rettelige lærer hans Lerdom.

Denne trofaste Herre oc Frelsere Jesus Christus/ regære oß naadelige/at wi kunde vere it i hannem / til Guds ære/ oc oß selff til euig salighed/ lige som hand selff bad for oß i sin pine/ Amen.

En Forma=
ning til Kirckedienere oc Predickere / at de offte ville vnderuise Folck Chri=stelige om Ecteskab.

LLE Menniske skulle offte betracte/at Gud er it forstandigt/ sant / retferdigt / goduilligt/ kyskt oc rent Væsen / som hand haffuer klarlige obenbarit sig i sin Lou/oc vti obenbare straff/ oc der er icke tuil paa/at der føl=ger oc visselige i dette stackede dødelige leffnet / megen oc stor straff / effter Blodskam oc an=dre forbudne beblandelser/huor met Gud giffuer sin sande al=

yer=

uerlige vrede til kiende / alligeuel at mange vgudelige Menniske icke ville betencke / at Gud er den som straffer / men de skulle her effter bekiende i straffen / at Gud haffuer visselige en aluerlig stor vrede til denne oc andre synder / oc besynderlige til Blodskam / Som hand giffuer til kiende i sit Ord oc vti Exempel. Thi saa er screffuit i Mose tredie bog / Alle Menniske / som giøre en aff disse verstyggelser / skulle vdslettis aff Folcket. Oc merck / at der er klarlige sagd / Alle Menniske / her er ingen vndertagen / Keysere / Konger / Førster / Herrer / oc ringe Personer / Mand oc Quinde. Oc i de Exempel om de Stæders Sodoma oc Go-

morra etc. forderffuelse / oc det gantske folckis i Canaan / oc vti Dauids straff er det ocsaa vdtryct / at Gud er Dommere oc Straffere. Oc dette er fordi screffuit / at wi alle i andre deris straff / skulle dette kiende oc bekiende / at Gud er vißelige neruerendis Dommere oc Straffere / at nogle skulle omuende sig / oc at de andre / som icke ville omuende sig / skulle effter den legemlige straff / falde i euig angist oc pine.

Om denne Guds dom skal mand offte paaminde Kircken / oc vnderuise Folck / at de skulle vocte sig fra alle forbudne beblandelser / oc vide der hoß / at Ecteskabs stat er Gud behagelig / oc at mand skal den begynde /

de/ Gud til ære / met tuct / erlighed / oc Guds paakaldelse/ oc leffue stedze oc altid der vti/ tuctelige/ taalmodelige/ kierlige/ at baade ecte Personer skulle vere en Guds Kircke / paakalde Gud met endrectige hierte/ tacke oc prise hannem / hielpe huer andre met deris bøn/ opføde deris Børn/ oc føre saa deris leffnet / i Guds fryct oc troen/ til en salig ende / at de oc til euig tid / kunde fryde sig met huer andre i den Himmelske Kircke/ oc tacke Gud.

Huorledis Kirckerne nu skulle vnderuisis om Ecteskab/ vide forstandige Predickere/ oc det er gantske nytteligt / at den rette lerdom om Ecteskab/ forkyndis offte faar Folcket/baade

de Unge oc Gamle til gode/ Dog er det vist / at saadant er besynderlige de vnge Folck offuermaade nytteligt.

Oc besynderlige skulle wi alle mercke / den første Ecteskabs deylige indskickelse / om huilcken disse ord staa i Mose første bog i det andet Capitel/ Oc Herren ledde Heua frem faar Adam. Her staar Guds Søn selff / som taler met Adam/oc Adam seer hannem/oc hører hannem tale met legemlige øern/ oc føler den Guddomelige tale/oc hendis krafft/oc rette Kierlighed i Hiertet / at hand veed/at Gud giffuer hannem den Jomfru i haand oc troloffuer hende met hannem/ saa at hun skal vere hans ecte Hustru.

tru. Lige som en erlig Gudfryctig Fader / giffuer en gudfryctig erlig Mand / sin kiere gudfryctige / tuctige Dotter / som hende begærer til ecte / oc selff legger deris hender tilsammen / oc i Guds naffn troloffuer hende met hannem / Som dette oc er en erlig seduane i den Christelige Kircke / at troloffue Quinden met Manden.

Huor faare skede nu dette oc er saa bescreffuit? Først fordi at Gud met denne obenbare tale om troloffuelse / vilde giffue til kiende oc beuise / at hand indsetter oc skicker Ecteskab / lige som den Regel oc strax følger der om / i huilcken alle andre beblandelser ere forbudne / Der skulle tho Personer / en

 Mand

Mand oc en Quinde / vere it kiød / de skulle vere watskillige tilsammen føyde.

Den anden sag er / at Gud obenbarer oc beuiser / at hand som en Fader / vil vere hoss Ecte folck / Faderlige hielpe dem met næring oc beskermelse / lige som hand oc giffuer Adam oc Heua det lystige Paradis.

Den tredie sag / at hand obenbarer oc beuiser / at hand oc som en Fader vil straffe / der som de skicke sig wtilbørlige.

Den fierde sag / at de skulle vide / at alle andre beblandelser huilcke Gud icke samtycker / ere forbudne / synd oc straffelige / Der faare siger vor Herre Christus / Huad Gud haffuer tilsammen føyit / etc.

Den femte sag/ er den bemerckelse/ at lige som Gud lidde den Jomfru til Adam/ saa skal oc den naturlige Faders samtycke oc hielp vere der hoss/ naar som Børn komme i Ecteskab.

Den siette sag/ er den bemerckelse om Kircken/ at Gud met disse Personer/ Adam oc Heua / begynder sin Kircke i det Menniskelige slecte / oc skabte fordi tho Personer / at de skulle vere en Kircke / tilsammen paakalde oc prise Gud / Oc der er megen høy lerdom begreben i de samme faa ord/ der som Texten siger/ Oc Herren lidde Heua til Adam.

Oc det giørs vel behoff / at offte forkynde faar Folcket / den rette Lerdom om Ecteskab / oc Christelig oc Gud behagelig kyskhed oc renhed. Oc alligeuel saadant giør icke forbedring hoss alle Menniske / saa er dog icke Guds ord aldelis forgeffuis i hans Kircke/ Hand vil der met omuende nogle/ oc styrcke nogle i det gode/ Som den Predicken siger / Matth: 12. om Sæd/ som falt i vlige iord.

Oc det

Oc det er visselige sant/ at flitig betractelse om Guds bud / oc om forferdelig straff/ bær god fruct i mange Menniskis hierter / Der faare haffuer oc Gud besynderlige offte forkyndet oc paa ny kundgiort denne lerdom. Dette er io fordi skeet oc screffuit / at mand skal stedze oc altid predicke oc betracte det. Saa siger oc Guds Søn selff til Abraham / At hand vil sige hannem / at hand vil forderffue Sodoma for syndens skyld/ thi Abraham skal trolige predicke denne Guds dom/ faar sine Børn oc Børne børn. Der faare skulle wi ocsaa offte kundgiøre faar andre/ oc selff betracte denne lerdom.

Oc wi skulle fliteligе mercke/ at den rette lerdom om Ecteskab oc kyskhed/ er icke bleffuen hoss noget Affgudisk Folck/ i den gantske Verden/ men aleniste i den sande Guds Kircke/ der haffuer Gud beuarit sine Bud. Oc dette er den sande Kircke en besynderlig stor ære/ oc er it obenbare Vidnisbyrd imod alle Affgudiske / at aleniste

denne

denne lille Hob / er Guds folck / hoss huilcken denne hans rene sandhed er bleffuen.

S. Paulus setter oc dette for kerteris oc Partüske aanders Tegen oc rende fennicke / at de skulle forbiude Ecteskab / samtycke oc styrcke vkyskhed/som Martion oc andre forbøde aldelis alle mēniske Ecteskab. Carpocrates oc andre / lerde som en hellig gerning / at Quinder skulde vere alminnelige/Lige nu som denne vildfarelse vaar i de samme/Dieffuelens brendemercke/der de gudfryctige kunde kiende paa / at Martion/ Carpocrates oc deris lige/icke ere Guds Kircke/Saa skalt du ocsaa vide paa denne tid / at Pauen oc Bisper som forbiude Ecteskab / oc Gendøberc som ellers forkrencke Ecteskab / icke ere Guds Kircke.

Offuer alt dette / skal mand oc dette betracte / at Gud vil / at mand skal rettelige predicke der om / til en dom imod de vrene Dieffle.

Denne lille Formaning er sæt

her

Formaning.

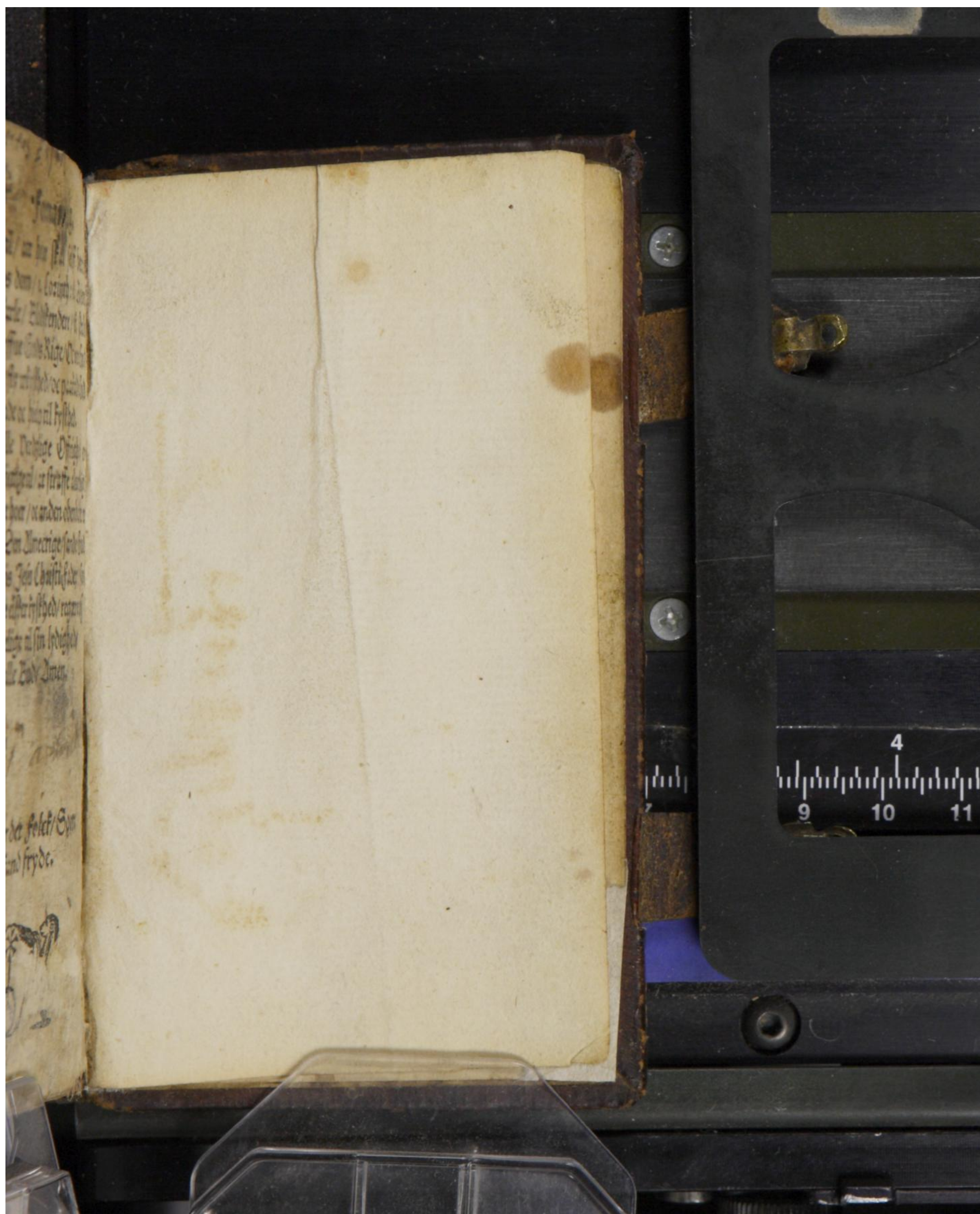
her til / att huer skal selff betencke Guds dom / 1. Corinth: 6. Bolere / Horkarle / Blodskendere / etc. skulle icke arffue Guds Rige / Oc vere Gud lydige / fly vkyskhed / oc paakalde Gud om naade oc hielp til kyskhed.

Alle Verdzlige Offrighed ere ocsaa plictige til / at straffe aluerlige obenbare hoer / oc anden obenbare vkyskhed. Den Almectige / sande Gud / vor Herris Jesu Christi Fader / som visselige elsker kyskhed / regære oss naadelige til sin lydighed / i alle Bud / Amen.

Saligt er det Folck / Som sig kand fryde.

[illegible]

4
9
10
11